

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

**Dobruška 19. století v lidových, městských
a církevních kronikách**

**Diplomová práce
2010**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zdeňka FEICHTINGEROVÁ**

Studijní program: **N7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Dobruška 19. století v lidových, městských a farních kronikách**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Stručná osnova:

1. Obecná charakteristika kronik jako pramene
2. Kroniky městské a farní
 - a. Kronika města Dobrušky 1836-1936
 - b. Pamětní kniha děkanství dobrušského 1846-1926
 - c. Paměti města Dobrušky 1840-1875
3. Lidové kroniky
 - a. Beer A., Obrazová kronika
 - b. Křeček V., Paměti
 - c. Honěk J., Paměti
 - d. Petrova kronika
 - e. Dernerova ševcovská kronika
 - f. Kronika Jana Jánského 1739-1829
 - g. Šubert, František Adolf, U nás v Dobrušce
 - h. Hencl, Jindřich, Vzpomínky starého kováře
4. Chronologické shrnutí dějin města
 - a. Správní dějiny
 - b. Sociální vývoj města
 - c. Společenský život
5. Komparace pramenů
 - a. Okolnosti vzniku pramene
 - b. Jazyková složka
 - c. Obsahové odlišnosti
 - d. Kritika dokumentu
 - e. Vztah autora ke svému dílu

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobrušky, Kronika města Dobrušky 1836-1936, kn. č. 4.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Archiv děkanství Dobruška, Pamětní kniha děkanství dobrušského 1846-1926, kn. č. 79.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Archiv děkanství Dobruška, Paměti města Dobrušky 1840-1875, sign. 532/44.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Drobné fondy Dobruška, Zápisy cechu ševcovského 1724-1872, tzv. Petrova kronika, sign. 141/1.

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Drobné fondy Dobruška, tzv. Der-nerova ševcovská kronika, sign. 142/2.

Městské muzeum Dobruška, Křeček V., Paměti, 1721-1857, sign. XIV/221.

Městské muzeum Dobruška, Beer A., Obrazová kronika, 1847-1895, sešit 1-66, sign. XIV/228.

Městské muzeum Dobruška, Honěk J., Paměti, 1835-1893, sign. XIV/224.

Prameny publikované:

Hencl, Jindřich, Vzpomínky starého kováře, Praha 1932.

Šubert, František Adolf, U nás v Dobrušce, Praha 1913.

Literatura:

Efmertová, Marcela, České země v letech 1848-1914, Praha 1998.

Flesar, Antonín, Popis historicko – archeologicko – statistický okresu opočen-ského, Hradec Králové 1895.

Matouš, Václav, Dějiny města v datech, Dobruška 1994.

Roštlapil, Josef, Paměti města Dobrušky a panství opočenského, Praha 1887.

Urban, Otto, Česká společnost 1848 až 1918, Praha 1982.

Roštlapil, Josef, Paměti města Dobrušky a panství opočenského, Praha 1887.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.**
Katedra historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 23. června. 2010

Bc. Zdeňka Feichtingerová

Anotace

Předmětem této diplomové práce je Dobruška v 19. století v městských, lidových a farních kronikách. Práce obsahuje různé typy kronik, které napsali dobrušští rodáci. Například: Antonín Schwarz, František Pišl, Josef, Mnohoslav Roštlapil, Jan Honěk, Václav Křeček, Alois Beer, František Petr, Jan Derner, Jan Jánský. Vedle kronik jsou v práci uvedeny dvě knihy vzpomínek od autorů: Františka Adolfa Šuberta a Jindřicha Hencla. Kritickým pohledem zkoumám rozdíly jednotlivých kronik. Studium těchto pramenů získáme všeobecný přehled o životě lidí v malém městě v průběhu 19. století.

Klíčová slova: Dobruška, 19. století, městské kroniky, farní kroniky, lidové kroniky, kronikáři.

Annotation

Objektive of this thesis is Dobruška within the 19th century in the town, folk and parish chronicles. I worked with different kinds of chronicles, were written by Dobruška natives. The chroniclers were: Antonín Schwarz, František Pišl, Josef, Mnohoslav Roštlapil, Jan Honěk, Václav Křeček, Alois Beer, František Petr, Jan Derner, Jan Jánský. I worked also with books of memoirs written by František Adolf Šubert and Jindřich Hencl. The critical point of view I was investigating the distinctions in particular chronicles. By studying all these sources we obtain an overall picture of life in small town during the 19th century.

Key words: Dobruška, 19th century, town chronicles, parish chronicles, folk chronicles, chroniclers,

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Kroniky.....	6
2.1.	Vývoj českého dějepiscetví od počátku do 16. stol.	6
3.	Městské kroniky	11
3.1.	Stručný vývoj městského a obecního kronikářství od novověku do 19. stol.	11
3.1.1.	Dekret prezidenta zemského gubernia ze dne 31. srpna 1835	11
3.1.2.	Zákon č. 80/1920 Sb.....	12
3.1.3.	Vládní nařízení č. 211/1921 Sb.	13
4.	Farní kroniky	15
5.	Lidové kroniky	16
5.1.	Stručný vývoj psaní lidových kronik do 19. století.....	17
6.	Městské kroniky v Dobrušce.....	18
6.1.	Pamětnice města Dobrušky 1836 – 1936	18
7.	Farní kronika města Dobrušky	33
7.1.	Pamětní kniha děkanství dobušského 1846 - 1929	33
8.	Lidové kroniky	49
8.1.	Jan Nepomucký Adalbert Honěk	49
8.1.1.	Dějiny města Dobrušky	50
8.2.	Václav Křeček	57
8.2.1.	Paměti Václava Křečka	58
8.3.	Alois Beer.....	66
8.3.1.	Obrazová kronika Aloise Beera	68
8.4.	František Petr.....	72
8.4.1.	Petrova Ševcovská kronika	72
8.5.	Jan Derner	75
8.5.1.	Dernerova ševcovská kronika	75
8.6.	Jan Jánský.....	77
8.6.1.	Kronika Jana Jánského	78
9.	Knihy pamětí.....	79
9.1.	František Adolf Šubert	79
9.1.1.	U nás v Dobrušce	81
9.2.	Jindřich Hencl	85
9.2.1.	Vzpomínky starého kováře.....	86
10.	Dobruška v 19. století.....	89
10.1.	Správní vývoj	89
10.2.	Sociální vývoj města	92
10.3.	Kulturní vývoj	94
11.	Komparace pramenů	96
11.1.	Okolnosti vzniku pramene	96
11.2.	Jazyková skladba kronika a pamětí.....	98
11.3.	Obsah.....	99
11.4.	Analýza pramenů.....	104
12.	Závěr.....	112
13.	Resume	115
14.	Seznam pramenů a literatury:.....	116
15.	Seznam obrazových příloh:	123

1. Úvod

Předkládaná diplomová práce nese název Dobruška 19. století v lidových, městských a farních kronikách. Toto téma jsem si zvolila po konzultaci s ředitelem Městského muzea v Dobrušce, Mgr. Jiří Machem, který mi umožnil nahlédnout do muzejního archivu, kde jsem našla prameny, z kterých jsem čerpala ve své práci. K Dobrušce mě poutá silný osobní vztah, jelikož odtud pochází má rodina a těšilo mě, že jsem při zpracování tohoto tématu mohla podrobně seznámit s historií města. Pro svou práci jsem zvolila časové období 19. století. Jedná se o dobu, kdy se na Dobrušsku začaly objevovat kroniky ve větším množství a je tak možné získat komplexnější pohled na dějiny města v předminulém století.

O životě v Dobrušce v průběhu 19. století podávají svědectví kroniky, vzniklé buď z pověření města nebo z kronik a pamětí vzniklých z iniciativy místních obyvatel. Je velmi zajímavé sledovat a porovnávat způsoby psaní jednotlivých kronik a memoárů. Podrobnou analýzou pramenů bych chtěla zjistit, jakým způsobem autor události popisuje, co ho zajímá, na kolik si všímá detailů a co naopak uniklo jeho pozornosti. Dalším hodnotícím kritériem by měl být účel psaní daných kronik a s tím spojený sociální a společenský statut autora a jeho vztah k Dobrušce.

Z chronologického pohledu bych se ráda věnovala několika nejvýznamnějším událostem, jež se hluboko vepsaly do dějin města. Na počátku 19. století v Evropě zuřila válka s Napoleonem, která se, i když nepřímo, dotkla také dobrušských měšťanů. V roce 1806 vypukl v Dobrušce nejstrašnější požár v dějinách města, při kterém bylo zničeno 269 domů a zahynulo 19 osob a přes tisíc osob bylo zraněno. Několik menších požárů provázelo město po celé století. Roku 1848 byla slavnostně vyhlášena konstituce, vytvořena národní garda a roku 1850 zřízen okresní soud, s nímž jsou spojeny vleklé spory mezi místními měšťany, ale také mezi Dobruškou a sousedním Opočnem, kam byl smíšený okresní úřad přestěhován v roce 1859.

Neblaze se do dějin města zapsal rok 1866, kdy bylo město nepřímo zasaženo válkou prusko-rakouskou a poté ještě z velké části poničeno posledním velkým požárem, kterému padlo za oběť 81 domů. V druhé polovině 19. století nalezneme mnoho zmínek o vznikajících spolcích sdružujících různé skupiny obyvatelstva. 1889/1890 proběhla v Dobrušce I. hospodářsko-průmyslová krajinská výstava, která odstartovala rozvoj průmyslu ve městě. Průkopníkem „průmyslové revoluce“ byl první dobrušský továrník Josef Archleb.

Druhá výstava proběhla v roce 1892. Poslední událost, která rozvířila společenské dění města byla protestní demonstrace proti zrušení Badeniho jazykových reforem v roce 1899.

Při podrobné analýze kronikářských záznamů jsem se snažila postupovat s kritickým pohledem. Hlavním problémem těchto pramenů je věrohodnost zápisu. Žádný kronikář nerozlišoval mezi tím, co sám viděl nebo čeho se účastnil nebo co se doslechl, co opsal z novin, kalendářů a starších kronik. Kroniky obecně mají známé vady neodborné historiografické práce, což se týká i kronik a pamětí, jež jsou pramennou základnou mé diplomové práce. Jednotliví kronikáři věnovali svým kronikám různou péči, proto se v nich objevují jejich subjektivní projevy.

Ačkoli chci ve své práci zkoumat dějiny jednoho města v průběhu celého 19. století na základě informací z kronik a pamětí, je nutné znát taktéž souvislosti mezi politickými, ekonomickými a společenskými změnami, které ovlivňovaly život malého podorlického města a zároveň působily na obyvatelstvo ve městě žijící.

Kroniky vzniklé v prostředí střední vrstvy se vyznačovaly tradičním obsahem. Zaznamenáno bylo to, co se pokládalo za důležité a hodné zaznamenání. Patřily sem nevšední, zajímavé události na lokální úrovni včetně rodinných událostí nebo věcí, které kronikář pokládal za důležité pro sebe nebo pro obec, případně události významné pro celou společnost. Zapisovalo se i to, co ne vždy ovlivňovalo praktický život. Záleželo na tom, co se v určité skupině, k níž kronikář patřil, pokládalo za významné, hodné zaznamenání. Kronikář měl svobodný prostor pro zaznamenání dějů odehrávajících se v jeho okolí. Záleželo na jeho úsudku, zda-li událost zaznamená či nikoli. Obsah kronik byl z větší části zaměřen na zachycení náhlých a okamžitých dějových zvrátů, které kronikář s přesností zachycoval. Naopak jen obtížně vyčteme z kronik informace o pomalu probíhajících procesech, jejichž postižení vyžadovalo hlubší uvažování autora. Kronikáři našli svůj vzor v tištěných kronikách a kalendářích a pravděpodobně proto se většina zdržovala komentářů a doplňujících výkladů, jen opisovali, popisovali a pro budoucí generace zaznamenávali.

Cílem práce je získané prameny – kroniky a paměti podrobit důkladné analýze a pokusit se na základě získaných informací vytvořit obraz společnosti žijící v 19. století v podhorském městě Dobruška, včetně událostí, které danou společnost ovlivňovaly a měnily. Pokusím se zjistit, o čem a jak uvažovali sedláci a měšťané a v jakém prostředí žili. Jaké jevy, děje a procesy je obklopovaly, jak a jaké se na základě toho vytvářely jejich zájmy, cíle, motivace a hodnotové postoje. Jelikož v poslední době stále více roste zájem

historiků o nižší vrstvy obyvatelstva a jejich vnitřní svět, jsou kroniky jako subjektivní mnohotématický hromadný pramen pro tento úkol ideální.

V Dobrušce se nachází dvě obecní kroniky. „*Kronika města Dobrušky 1836 – 1845*“ uložená ve Státním okresním archivu Rychnov nad Kněžnou, ve fondu Archiv města Dobruška, jako kniha č. 2. Ve stejném fondu se nachází taktéž druhá „*Kronika města Dobrušky 1836 – 1936*“, která je pod označením kniha č. 4.¹

Vedle městských kronik můžeme při studiu dějin města využít také tzv. farní kroniky. Dobruška byla sídlem děkanství, a tudíž zde byla vedena „*Pamětní kniha děkanství dobrušského 1846 – 1926*“, uložená v Státním okresním archivu Rychnov nad Kněžnou, ve fondu Archiv děkanství Dobruška, kniha č. 79. Ve stejném fondu nalezneme ještě jednu kroniku vedenou bohuslavickým děkanem Janem Karem Rojkem. Jeho dílo, tzv. „*Paměti města Dobrušky 1840 – 1875*“, se nachází pod signaturou 532/44.²

Oproti městským a farním kronikám má lidové kronikářství na Dobrušsku značnou převahu. Většina materiálu, ze kterého budu ve své práci čerpat se nachází v Městském muzeu v Dobrušce. Jsou zde uloženy kroniky Václava Křečka, 1721 – 1857 (sign. XIV/221), „*Obrazová kronika*“ Aloise Beera, 1847 – 1895 (sign. XIV/228), „*Dějiny města Dobrušky*“ Jana Hoňka 1835 – 1893 (sign. XIV/224), tzv. „*Kronika Jana Janského 1739 – 1829*“ (sign. XVII/322). Další lidové kroniky jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Rychnově nad Kněžnou v Drobné fondy Dobruška – Tzv. „*Dernerova ševcovská kronika*“ (sign. 142/2) a tzv. „*Petrova kronika 1724 – 1872*“ (sign. 141/1). Navíc bych chtěla čerpat z již publikovaných pramenů, jakými jsou memoáry Františka Adolfa Šuberta – „*U nás v Dobrušce*“, vydané v Praze 1913 a „*Vzpomínky starého kováře*“ od Jindřicha Hencla, vydané v Praze 1932.

Diplomová práce se skládá z několika kapitol, které jsou pak nadále členěny do podkapitol.

¹ Kronika města Dobrušky z let 1836 – 1846 je první městskou kronikou. Byla psána německy a jejím autorem byl dobrušský purkmistr Antonín Schwarz. Druhá Kronika města z let 1846 - 1936 byla psána dobrušským učitelem Pišlem česky. Kronika začíná českým překladem první kroniky, poté pokračují zápisy z kronikářovy současnosti.

² Jan Karel Rojek žil v letech 1804- 1877. Paměti města Dobrušky obsahují chronologicky sestavený přehled Dobrušských dějin s řadou méně známých údajů (seznamy Dobrušských děkanů spolu s jejich kaplany, kantorů, radních písařů atd.) V řadě případů jsou v nich uvedeny i zprávy z pramenů, které se již nedochovaly. Paměti jsou psány česky a latinkou. Rojek pracoval s informacemi v časovém rozmezí od 14. stol. do počátku 19. stol.

První kapitola pojednává o kronice jako prameni. Je zde vysvětlena terminologie a nastíněn vývoj kronikářství obecně.³ Pro podkapitulu o vývoji kronik jsem čerpala informace z publikace Františka Kutnara, který se podrobně věnoval počátkům české historiografie. Vývoj českého dějepisceví jsem nastínila přehledem nejvýznamnějších kronik od počátku do 16. stol. Zájem o kronikářství z období 18. – 20. století projeví ve svých dílech především Václav Pubala Antonín Robek a Otakara Nahodil.

V třetí kapitole se zabývám typologií kronik, jejich dělením a hlavními znaky. Jedná se o podkapitoly věnované lidovým, městským a farním kronikám.⁴ V případě městských kronik jsem informace doplnila o vývoj legislativy, upravující formu vedení a správu kronik od první poloviny 19. století. Vývoj právních norem, které se zabývají vedením pamětních knih, jsem začala v první polovině 19. století vyhlášením guberniálního nařízení z roku 1835. V popisu legislativního vývoje jsem pokračovala až po období okupace. V podkapitole o lidových kronikách rozebírám především postavu lidového písmáka a vývoj lidového kronikářství.

Od šesté kapitoly postupně analyzuji konkrétní historické prameny, které tvoří hlavní osu diplomové práce. Začínám městskou kronikou – Pamětnice města 1836 – 1936, pokračuji farní Pamětní knihou děkanství Dobrušského. Osmá kapitola je zaměřena na kroniky a paměti lidové provenience. Jedná se o lidové kroniky Jana Hoňka, Václava Křečka, Aloise Beera, Jana jánského, Jindřicha Dernerera a Františka Petra. Na závěr kapitoly jsem se zmínila o knižně vydaných pamětech dobrušského rodáka Františka Šuberta, a domašínského kováře Jindřicha Hencla.

V desáté kapitole se ve stručnosti věnuji dějinám města Dobrušky v průběhu 19. století z pohledu správních, hospodářských a kulturních dějin. Jedenáctá kapitola obsahuje důležité poznatky o jednotlivých Dobruškách kronikách. Prezentuji zde informace získané podrobnou analýzou konkrétní pramenů, včetně obsahových a jazykových odlišností jednotlivých kronik.

³ Pro studium právního vývoje výnosů, směrnic a zákonů ve 20. století doporučuji práci: PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha, 1985, s. 26 – 44. ŠOTNAROVÁ, Lidmila – KAŠUBOVÁ, Marie – GOŠOVÁ, Růžena. *Jak vést kroniku obcí a měst: metodika*. Brno 2006, s. 12 – 17. Internetové odkazy na jednotlivé zákony.

⁴ Nezmiňuji zde kroniky školní, spolkové, závodní apod., jelikož nejsou předmětem mého zájmu. Typologii těchto kronik rozebírá např. PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha, 1985 s. 14 – 15. Přehledně zpracoval dějiny jednotlivých Dobrušských spolků Vladislav Balcar.

Historie je jako řeka. Pomalu vyvěrá v neznámém prostředí, nabírá přítoky, rozšiřuje řečiště a sílí, aby se voda po pár kilometrech rozlila do poklidných luk. Jen těžko se po různých bouřkách a povodních určí její přesný tok. Přesto se nesmazatelně zarývá do krajiny a vytváří její charakteristický rys. Historie vznikla v neklidném dávnověku, sílila s různými národy, s jejich vývojem a válkami, aby v poklidu před další bouří zakotvila v úspěšném rozvoji společnosti. Stejně jako řeka dodává krajině blahodárnou vláhu, poznání historie přináší pochopení dneška a předurčuje obraz budoucnosti. A právě studnice poznání může začít u kronik, dobových zápisů a vzpomínek pamětníků.

2. Kroniky

Kronika (řecky chronos – čas, chronica – dějepisné knihy) je literární žánr vzniklý ve středověku. Jedná se přitom o jeden z nejdůležitějších narativních historiografických vyprávěcích pramenů. Narativními jsou označovány prameny, které obsahují zprávy o minulém i současném dění, v zásadě jsou to historické a biografické spisy. Někdy bývají považované za samostatnou skupinu pramenů, někdy se řadí mezi prameny týkající se duchovního života nebo bývají řazeny mezi literární prameny. Kroniky se obracejí buď k současným čtenářům nebo potomkům a vypráví jim současné události. Oproti letopisům je kronika ve své formě složitější a obsahuje hodnotící prvek, kdy jsou široce popisovány příčiny a souvislosti, hodnoceny události i jejich aktéři.⁵ Z hlediska formálního uspořádání jsou kroniky odlišné od letopisů. Mohou mít předmluvu, bývají děleny do knih a ty do kapitol. Hranice rozlišení kroniky od letopisů však není přesně daná. Úlohou kroniky je ve většině případů chronologicky popsat jednotlivé historické události. Jako historiografický pramen zprostředkovává poučení o historické paměti.

Důležitou roli při jejich studiu hraje informace o tom, kdo a z jakého stanoviska tyto kroniky psal a z čí vůle vznikaly. K jejich obsahu musíme přistupovat kriticky, protože mnohé z nich vznikaly tendenčně a s jistým cílem, jako třeba k oslavě svého zakladatele apod.

2.1. Vývoj českého dějepisectví od počátku do 16. stol.

Jako historický pramen byly kroniky dlouho ceněné především pro období raného a vrcholného středověku. Autoři kronik spadajících do předhusitské doby pocházeli z řad světských a řádových kněží, jelikož právě tato skupina obyvatelstva uměla číst a psát. Kroniky až do 14. století byly psány latinou.

S českými kronikami se setkáváme od počátku 12. století. Jejich řadu zahajuje Kosmova Kronika česká (*Chronica Boemorum – Kronika Čechů*).⁶ Tato kronika patří mezi

⁵ Letopisy kladou jednotlivé události bez výběru a bez souvislostí za sebe v chronologickém pořadí, kdežto kronika není již tak přesně chronologická (i když chronologická řazení stále stojí u kroniky v popředí).

⁶ O Kosmově životě se dochovalo jen několik málo zpráv, které zanechal ve kronice. Kosmas byl proboštem Vyšehradské kapituly. Narodil se pravděpodobně v roce 1045 a své vzdělání získal na pražské katedrální škole a v belgickém Lutychu. Oženil se s Božetěchou a měli spolu syna Jindřicha, který se stal děkanem a proboštem pražské kapituly. Kosmas byl jmenován kanovníkem svatovítské kapituly a díky diplomatickým cestám získal široký rozhled. Kosmas zemřel v roce 1125. Viz. TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha: Academia, 1968, s. 33 – 43, KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Praha: Svoboda, 1975.

důležité historické prameny české historie, poprvé záměrně a soustavně vypráví dějiny obyvatel české země od nejstarších mýtických dob až po autorovu současnost. Podle kronikářské tradice začal výkladem o původu českého národa, pokračoval popisem idylických poměrů před příchodem Čechů, vylíčil jejich mýtické dějiny a výklad zakončil svou současností.⁷ První část označil za „bájně vyprávění starců“, další za „zprávy očitých svědků“ a teprve od roku 1092 Kosmas píše z vlastní zkušenosti. Kroniku sepsal v poměrně krátkém období na sklonku života a záhy po svém sepsání se rozšířila v opisech mezi vzdělance. Jeho Kronika česká se stala vzorem pro mnohé pokračovatele, cenným pramenem pro historiky a inspirací pro literáty.

Přímo na Kosmův text navázal Kanovník vyšehradský svým letopisem, kde popisuje události od r. 1126 a končí r. 1142.⁸ Rokem 1126 začíná psát kroniku Mnich sázavský, další z pokračovatelů Kosmových.⁹ Autorem byl patrně řádový mnich a jeho dílo, končící rokem 1162 je ceněné jako jedinečný a vcelku spolehlivý pramen k dějinám sázavského kláštera.

Za nepřímé pokračovatele Kosmy jsou považováni kronikáři Vincentius a Jarloch.¹⁰ Vincencius byl kanovníkem pražského kostela a kaplan ve službách biskupa Daniela I. i knížete Vladislava II. Autor kroniky jako účastník většiny popisovaných dějů přináší informace o důležitých událostech Vladislavovi vlády. Kronika začíná 1140 a dopsána je do roku 1167, kdy spis uprostřed věty končí. Vincentovým pokračovatelem byl první opat premonstránského milevského kláštera Jarloch. Opat se seznámil s Vincencovým dílem a nechal ho přepsat pro svůj klášter. Potom své záznamy sestavil v celek a bez úvodu na Vincentia přímo navázal. Kronika je dovedena do roku 1198.¹¹ Měla pokračování, ale poslední část se ztratila.

⁷ Více: KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Praha, 1975, s. 229. Podrobně rozebírá Kosmovu kroniku Dušan TŘEŠTÍK. *Kosmova kronika: Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha, 1968.

⁸ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění odborného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973, s. 20 – 21.

⁹ *Pokračovatelé Kosmovi*. Praha, 1974, s. 214 – 215. KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění odborného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973.

¹⁰ Tamtéž, s. 21.

¹¹ Tamtéž.

Obsahem i formou představuje vrchol středověké historiografie Kronika Zbraslavská.¹² Tato kronika kláštera cisterciáků ve Zbraslavi, je dílem nebývalého rozsahu.¹³ Jedná se o největší latinsky psanou předhusitskou kroniku. Přestože kronika popisuje události v rozmezí 60 let (od smrti Přemysla Otakara II. do roku 1338), stala se nejvýznamnějším dílem české provenience počátku 14. století. První autor opat Ota ji pojal jako pouhou kroniku kláštera s legendární oslavou královského zakladatele Václava II.¹⁴ Po smrti opata Oty r. 1314 pokračuje v záznamech další mnich zbraslavského kláštera, třetí zdejší opat Petr Žitavský. Spolehlivost a věrohodnost záznamů zbraslavské kroniky je nepochybná, jelikož si Petr Žitavský zaznamenával soudobé dění z vlastní zkušenosti a tím kronika nabyla rázu pamětních nebo deníkových zápisů, ve kterých nebyla opomenuta jak stránka literární, tak estetická. Petr Žitavský představoval vzdělaného a světaznalého muže, diplomata, který byl přímým účastníkem řady politických událostí. Hodnotu kroniky ještě zvětšil vkládáním či opisováním četných dobových papežských, císařských a jiných listin.¹⁵

První a nejstarší český psanou kronikou byla kronika tzv. Dalimila, která byla sepsána přibližně v letech 1308 – 1318. Jedná se o rýmovaný spis. Kdo byl skutečným autorem kroniky není známo, ale pravděpodobně se jednalo o šlechtice, který jako laik dosáhl nadprůměrného vzdělání, jelikož ovládal vedle češtiny i latinu a němčinu.¹⁶ Kroniku tvoří volně řazené obrazy z českých dějin, kde se autor snažil o vylíčení dějin od jejich počátku až do nastoupení Jana Lucemburského. V díle jsou vloženy autorovy úvahy.¹⁷ Dalimil využívá minulosti jako zdroje zkušenosti a poučení. Kronika není dílem zcela kronikářsky dějepisným, ale vzhledem k celkové tendenci a cíli jde o dílo útočně politické. Autor ji adresoval domácí šlechtě u příležitosti nástupu nového panovníka z cizí dynastie na český trůn. Původní text Dalimilovy kroniky končí rokem 1314, brzy se však rozšířila a byla doplněna o řadu dalších dodatků několika autorů.

Za vlády Karla IV. pokračoval v kronikářské činnosti kazatel v chrámu sv. Víta kaplan František Pražský.¹⁸ Kronika zahrnuje období 1285 – 1353. Nejprve psal kroniku na popud

¹² Zbraslavská kronika – *Chroniacon Aura Regiae* = Kronika Královské dvorany. *Aula Regia* je název zbraslavského kláštera.

¹³ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*, Praha, 1976.

¹⁴ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*, Praha, 1976, s. 8 – 9. Václav II. založil klášter v roce 1292 pro cisterciácký mnišský řád.

¹⁵ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*, Praha, 1976, s. 11 – 12.

¹⁶ Václav Hájek z Libočan při citaci pramenné základny své České kroniky přiřkl tuto kroniku neprávem Dalimilu Meziříčskému.

¹⁷ Viz. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha, 2005, s. 203 – 209.

¹⁸ *Kroniky doby Karla IV.* Praha, 1987, s. 564-567.

biskupa Jana IV. z Dražic. Po jeho smrti však rukopis přepracoval, rozšířil a upravil tak, že se soustředil na panovníka Karla IV.¹⁹

Dvorním kronikářem Karla IV. se stal Beneš Krabice z Veitmile, kanovník pražského kostela. Jeho Kronika Pražského kostela patří mezi významné vyprávěcí prameny vlády Karla IV.²⁰ Latinská kronika je rozdělena do čtyř knih a zahrnuje časové období 1285 – 1374. Ve své práci navazuje na Františka Pražského (začínají stejným rokem) a první tři knihy jsou de facto pouhou úpravou jeho Pražské kroniky.²¹

Karel IV. oficiálně pověřil Jana Mairignola k sepsání Chroniky Bohemorum.²² Římský císař naznačil Marignolovi osnovu díla a jeho upořádání. Kronika měla začínat od Adama až po současnost, měla mít tři části a sledovat české dějiny v souvislosti se světovými. První kniha vyprávěla dějiny od stvoření světa až do potopy. Druhá kniha pojednávala o založení prvních států a dějinách českých panovníků až po Václava II. Třetí měla za úkol zachytit církevní historii. Kronika vznikla v letech 1355-58. Pokus o integraci českých dějin do celosvětového dění nebyl příliš úspěšný.

Významným historiografickým materiálem z počátku 15. století je latinsky psaná Husitská kronika, která je dílem mistra svobodných umění pražské univerzity, Vavřince z Březové.²³ Jeho kronika zachycuje léta 1414 – 1421, tedy události z počátku husitství, přijímání podobojí, kostnického koncilu, bitvu na Vítkově a dvanáct tábořských článků.²⁴ Pro studium dějin husitství je Husitská kronika spolehlivým a neopomenutelným pramenem.

Mezi historické prameny doby husitské můžeme zařadit soubor drobných záznamů nejrůznějších pamětníků tzv. Staré letopisy české.²⁵ Letopisy začal psát pražský měšťan, který roku 1431 doplňoval česky kompilační latinskou kroniku neznámého autora. Jedná se o zpětné zápisy z počátku husitské revoluce. Další pokračovatel popisuje dobu vlády

¹⁹ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění odborného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973, s. 29.

²⁰ Kronika pražského kostela byla psána latinsky a nese název Cronica ecclesiae Pragensia.

²¹ Více o kronikářské tvorbě - *Kroniky doby Karla IV.* Praha, 1987, s. 567 – 571.

²² Tamtéž, s. 572 – 581.

²³ Vavřinec z Březové se narodil přibližně 1370 – 1371, pocházel z vladycké rodiny. Právní vzdělání a politický přehled získal ve službě v královské kanceláři Václava IV. V době vypuknutí husitských válek stál kronikář na straně pražského měšťanstva a zastával protikatolické stanovisko.

²⁴ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění odborného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973, s. 32 – 33. Z BŘEZOVÉ, Vavřinec. *Husitská kronika: Píseň o vítězství u Domažlic*. Praha, 1979.

²⁵ *Staré letopisy české*. Praha, 2003. Označení Staré letopisy české pochází z 19. století, takto je pojmenoval jejich první vydavatel František Palacký. KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění odborného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973 s. 35 – 36.

Václava IV. a končí rokem 1440. Jednalo se o pražskou větev letopisů. Můžeme pouze odhadovat, kdo byli autoři těchto letopisů. Za jednoho z možných letopisců se řadí například Matěj Louda z Chlumčan.²⁶ Druhou větev tvoří zápisky hradeckého sirotčího směru husitského, jehož zakladatelem byl hradecký písař Jan Kručinka. V zápiscích dále pokračuje Jiří z Poděbrad, který zaznamenal léta 1448 – 1470. Obě letopisecké větve byly různě vedeny až do roku 1527.

V kronikářské činnosti se pokračovalo i v období české reformace a nástupu humanismu. Mezi díla vzniklá v tomto období řadíme Kroniku o bouři pražské roku 1524 neboli Knihy o pozdvižení jedněch proti druhým v obci pražské napsané pražským písařem Bartošem.

Další významnou kronikou vzniklou v 16. století byla Hájkova Kronika Česká.²⁷ Ačkoli měl Hájek bohatý materiál, ze kterého čerpal (jednalo se převážně o starší české kroniky), měl tendenci zápisy doplňovat a upravovat tak, aby se zavděčil šlechtickým mecenášům.²⁸ Pro svou šlechtickou a katolickou zaujatost se kronika nestala ihned oblíbenou četbou. Až v době pobělohorské přestala být kronika pouhým historickým dílem a stala se povzbuzujícím vlasteneckým čtením.²⁹ Složka pravdivosti ustoupila do pozadí a vzrostl národní a jazykový význam kroniky.

Později, v novověku, nastoupili vedle kronikářů zaznamenávajících „velké dějiny“, kronikáři měšťtí a lidoví vesničtí písmáci. Historický zájem se začal ze šlechtického prostředí rozšiřovat na měšťanstvo a prostý lid. V následujících kapitolách diplomové práce je nastíněn vývoj úředních městských knih a paralelně vznik a rozvoj lidových kronik v 19. století.

²⁶ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění odborného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973, s. 51.

²⁷ Václav HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika Česká*. Praha, 1981.

²⁸ Václav Hájek z Libočan zaznamenával události v kronice podle sledu let, i když čerpal z bohaté materiálové základny, ke svým pramenům nepřistupoval s kritickým pohledem. Informace, které do kroniky zapsal, byly po dlouhou dobu používány jako věrohodná fakta. Přítrž Hájkově fabulaci učinil Gelaciuc Dobner o čemž více: KUDĚLKA, Milan. *Spor Gelasia Dobnera o Hájkovu kroniku*. Praha, 1968.

²⁹ KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění odborného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha, 1973, s. 77.

3. Městské kroniky

Kroniky spadající do městské a církevní provenience můžeme zařadit do skupiny kronik psaných z nařízení úřadů. Všeobecně jsou psány z pohledu pověřených lidí (většinou jde o vládní elitu) a zápisy o událostech jsou vedeny z pozice jejich postojů k veřejnému životu. Impuls k sepsání těchto kronik byl dán už v josefínské době, ale u farních kronik byl důrazně připomenut roku 1837 nařízením, které přikazovalo zavést kroniky na všech farních úřadech.

3.1. Stručný vývoj městského a obecního kronikářství od novověku do 19. stol.

V novověku nastoupili městští kronikáři i lidoví vesničtí písmáci. Záznamy měly zprvu význam spíše rodinný (zápisy o narození, úmrtí, suchu, neúrodách, epidemiích apod.), jsou však pro badatele cennými doklady tehdejších poměrů a těžkého života. Po roce 1848 se začal měnit způsob správy obecních věcí. Vzhledem k tomu, že v 18. století byly kroniky vedeny na různých úrovních, začali se problematikou zabývat úředníci správních orgánů.

3.1.1. Dekret prezidenta zemského gubernia ze dne 31. srpna 1835

Záležitostí zaznamenávání událostí v obci se zabýval nejvyšší purkrabí český, hrabě Karel Chotek (1783 – 1868).³⁰ Jeho snahou bylo za pomoci úředního opatření zavést kroniky ve všech obcích. Při tvorbě prvního nařízení o pamětních knihách se nechal inspirovat v Bavorsku, kde už byl podobný zákon zaveden v roce 1829.³¹

Chotkovo guberniální nařízení bylo vydáno 31. srpna 1835 (číslo 5962).³² Dokument byl platný pro všechna města, městyse, obce duchovní i světské vrchnosti, kde měly od 1. ledna 1836 založit a vést pamětní knihy. Kroniky měly být vedeny pod dohledem

³⁰ Karel Chotek se narodil ve Vídni 23. července 1783. Od roku 1826 působil jako prezident zemského gubernia a nejvyšší purkrabí český. Tento muž se zasloužil o kulturní a hospodářský rozvoj Čech. Roku 1848 byl nucen vzdát ze svého úřadu a stáhl se z veřejného života. Zemřel 28. prosince 1868 ve Vídni. Více k osobnosti Karla Chotka: CERMAN, Ivo. *Chotkové: příběh úřednické šlechty*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-977-5. SEKYRKOVÁ, Milada. *Karel hrabě Chotek, nejvyšší purkrabí Království českého*. Praha: Národní technické muzeum, 2008. ISBN 978-80-7037-179-4.

³¹ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha, 1985, s. 9.

³² ŠOTNAROVÁ, Lidmila – KAŠUBOVÁ, Marie – GOŠOVÁ, Růžena. *Jak vést kroniku obcí a měst: metodika*. Brno 2006. s. 12.

příslušného úřadu, kronikářem měla být osoba schopná a k tomu úředně pověřená. Kroniky byla majetkem obce a tak měla být uchovávána v obecním nebo jiném úředním domě.

Z technických parametrů bylo doporučeno, aby jednotlivé svazky pamětních knih měly 300 – 350 očíslovaných listů svázaných v pevných deskách. Listy měly být z kancelářského papíru a mělo se na ně psát černým inkoustem. Po formální stránce se na začátku kroniky měl napsat rok založení a jméno kronikáře. Pak následoval úvod, ve kterém byla zmíněna historie obce. Samotné zápisy měly mít po straně udán datum a měly být psány ve vztahu k obci, pro kterou se kronika psala.³³ Na konci každého svazku měl kronikář zpracovat věcný rejstřík. Úředním jazykem kroniky měla být němčina nebo latina.³⁴ Jazyková omezení zúžila výběr kronikářů jen na vzdělané vrstvy. Kroniky byly vedeny učiteli nebo měšťanskými a vrchnostenskými úředníky. Jazyková podmínka způsobila, že v podstatné části obcí se začala pamětní kniha vést až v souvislosti s novým zákonem československého státu.

Kronikář měl zaznamenávat události konkrétní, nikoli všeobecné záležitosti. Nejžádanější bylo stručné vylíčení děje, který by se zaznamenal v co nejkratším časovém úseku od jeho uskutečnění. Předmětem zájmu kronikáře měl být veřejný život v obci – události, které měly politický, hospodářský, kulturní či jinak významný dopad pro obec. Zapisovat se měly slavnosti, návštěvy významných osobností v obci. Zaznamenat se měly zvláštní přírodní jevy a neměly by chybět ani počty pokřtěných, zemřelých, svateb a celkový počet obyvatelstva.

3.1.2. Zákon č. 80/1920 Sb.

Teprve zákon ze dne 30. ledna 1920 o povinném psaní kronik a pamětních knihách obecních, vydaný prezidentem Tomášem Garriguem Masarykem, završil snahy po zavedení pamětních knih ve všech obcích. Zákon obsahoval:

§ 1 Každá politická obec má povinnost založiti a vésti pamětní knihu obecní.

§ 2 K založení a vedení pamětní knihy obecní zřízena budiž v každé obci komise.

Zápisy provádí kronikář, ustanovený zastupitelstvem, za přiměřenou odměnu.

³³ ŠOTNAROVÁ, Lidmila – KAŠUBOVÁ, Marie – GOŠOVÁ, Růžena. *Jak vést kroniku obcí a měst: metodika*. Brno 2006., s. 10 – 11.

³⁴ Ačkoliv byl zákon o vedení pamětních kronik do detailů promyšlený, neshledal se v obcích a hlavně u vrchnosti s velkým ohlasem. Zvláště jazykové nařízení bylo trnem v oku probouzející se národně uvědomělé společnosti. Tento problém nebyl aktuální v obcích se smíšeným česko-německým nebo německým obyvatelstvem.

§ 3 Provést zákon ukládá se ministru školství a národní osvěty a ministru vnitra.³⁵

Zákon vycházel z mnohaletých tradic a zkušeností s vedením kronik v obcích a městech. Přesto se zvedla odborná diskuze, zda zavést pojem kronika nebo pamětní kniha, kronikář nebo letopisec. Všeobecně také převládl názor neomezovat činnost kronikáře.³⁶

Zákon byl realizován formou prováděcí směrnice, na jejíž tvorbě se podíleli významní čeští historici.³⁷ Odborníci dospěli k názoru, že kronikář nemá být zároveň historikem obce. Poukazují především na úkol kronikáře vystihnout atmosféru současnosti, a proto je nutné zapisovat děje plynule a nejlépe ihned. „Kronika musí být materiálem věrným, nikoliv upravovaným podle hodnocení kronikáře. Na to je vždycky času v dodatečném zápisu, kdyby v jednotlivých ročních zápisech se potom ukázala fakta, která měl jiný význam než mohl kronikář při jejich popisu pochopit.“³⁸ Doporučovali proto, aby byl pro kronikáře vydán návod, který by jim pomáhal s psaním kronik.

Rok 1836 znamenal první vlnu zakládání obecních kronik, které vznikaly na základě zmíněného Chotkova guberniálního nařízení o vedení pamětních knih. Ve stejném roce byla založena také Pamětní kniha města Dobrušky.

3.1.3. Vládní nařízení č. 211/1921 Sb.

Vládní nařízení k zákonu č. 80/1920 Sb. bylo schváleno a vydáno dne 9. června 1921. Prováděcími orgány bylo Ministerstvo školství a národní osvěty a Ministerstvo vnitra. Toto vládní nařízení mělo účinnost pouze v Českých zemích.³⁹

Nejdůležitějším opatřením bylo nařízení, že si každá obec musí pořídit pamětní knihu do konce roku 1922 (pokud už ji nemá) a její vedení bude financováno z rozpočtu obce.⁴⁰ Ve vládním nařízení bylo obcím navrženo, jakým stylem mají pořizovat záznamy do kroniky, co se týká formy i obsahu. „Doporučuje se, aby kronikář do nové kroniky zpracoval a napsal

³⁵ Zákon ze dne 30. ledna 1920 [online]. [cit. 2008- 10-15]. URL: <<http://www.kronika.sf.cz>>.

³⁶ Svobodná činnost kronikáře však znamená jistý rozpor pro obecní zastupitelstvo, které kroniku vlastní, jmenuje kronikáře a také by ho měla platit a na straně druhé byla snaha, co nejvíce chránit samostatnost kronikáře.

³⁷ Na přípravě se podíleli: Václav Vojtíšek, Václav Chaloupecký, Jaroslav Bidlo, Josef Pekař, Josef Kazimour a další.

³⁸ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha, 1985, s. 17.

³⁹ Dne 17. listopadu 1932 vydalo ministerstvo školství a národní osvěty nové vládní nařízení s platností pro celý stát.

⁴⁰ „Připouští se možnost, aby dvě nebo několik obcí téhož politického okresu se mohly spojit k vedení společné pamětní knihy. K vedení společné kroniky musel dát souhlas nadřízený okresní úřad.“ In: PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha, 1985, s.18.

*historický a zeměpisný obraz obce a potom teprve zapisoval v časové posloupnosti události v obci i ohlas celostátních událostí.*⁴¹ Důraz byl dán na pravdivost a věrnost při psaní kroniky. Kronikářskou funkci měl zastávat jednatel místní osvětové komise, učitel, správce archivu nebo jiná, k tomuto úkolu vhodná osoba. Dále by měla každá obec sestavit „letopiseckou“ komisi, která by prováděla dozor nad kronikářskou prací a podávala obecní radě a zastupitelstvu celkovou zprávu o stavu a vedení kroniky.⁴² Pamětní kniha měla být jednou za tři roky představena a zpřístupněna veřejnosti po dobu 14 dnů, během kterých měli místní občané možnost vyjádřit své připomínky k záznamům v kronice. Jinak bylo možné nahlédnout do kroniky jen se souhlasem obecní rady. Dozorem nad vedením kronik v okrese byl pověřen okresní úřad, který prováděl kontroly prostřednictvím okresního školního inspektora.

Ministerstvo školství a osvěty připravilo k zákonu č. 80/1920 Sb. a vládnímu nařízení č. 211/1921 Sb. novou směrnici z 5. prosince 1924 o pořádání kronikářských kurzů, ke kterým byly vydány i patřičné osnovy. Okresní osvětové sbory dostaly za úkol pravidelně v období tří až pěti let organizovat jednodenní kurzy pro kronikáře.⁴³ Na toto usnesení navázalo ministerstvo novým výnosem zemského úřadu v Praze v roce 1929, kde se znovu ukládá okresním světovým sborům uspořádat jednodenní kurzy pro kronikáře spojené s výstavou kronik, kde by ty nejlepší byly odměňovány.⁴⁴

V roce 1935 uskutečnil Archiv ministerstva vnitra průzkum stavu obecního kronikářství, kde bylo zjištěno, že 87% obcí vedlo pamětní knihu.⁴⁵

⁴¹ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha, 1985, s. 18.

⁴² Letopiseckou komisi měl tvořit starosta a dva občané zvolení obecním zastupitelstvem. Pokud se jednalo o obec, kde žilo min. 20% národnostní menšiny, musela mít své zastoupení v komisi dalším členem. Jako dozorčí orgán měla právo za přítomnosti kronikáře nahlížet do kroniky a mohla nařídit opravení či doplnění záznamů.

⁴³ ŠOTNAROVÁ, Lidmila – KAŠUBOVÁ, Marie – GOŠOVÁ, Růžena. *Jak vést kroniku obcí a měst: metodika*. Brno, 2006, s. 14.

⁴⁴ „Jednodenní kurs má mít pět hodin: tři hodiny teorie a dvě hodiny praktikum. Do teoretické části se zařazuje : výklad o pamětních knihách s krátkým historickým úvodem, technika zřizování kronik, vedení kroniky a jak provádět záznamy... V praktické části se organizovaly prohlídky starých i současných kronik, jejich hodnocení, praktická cvičení atd.“ In: PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha, 1985, s. 23.

⁴⁵ ŠOTNAROVÁ, Lidmila – KAŠUBOVÁ, Marie – GOŠOVÁ, Růžena. *Jak vést kroniku obcí a měst: metodika*. Brno, 2006, s. 15. Výsledkem průzkumu bylo dále zjištěno, že ve ¾ obcí byla kronika vedena správně a ve zbývajících obcích měly kroniky různé nedostatky. Více: PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha, 1985, s. 25 – 26.

4. Farní kroniky

Farní kroniky se objevovaly většinou až v polovině 18. století. Můžeme se s nimi setkat jako s knihami pamětními, tzv. Libri memorabiliím. Jednalo se o latinsky psané knihy, které zaznamenávaly personální obsazení farnosti, stav a vybavení kostela, církevní slavnosti atd. Jedná se o dokument s ryze církevní tematikou a zastávající stanoviska církve. V 18. století se zjistilo, že se do těchto knih zapisovala i kritika tehdejšího státního systému – jednalo se především o vládu a reformy Josefa II. Po tomto zjištění si museli krajští hejtmani v Čechách při svých krajských objížďkách nechávat předkládat pamětní knihy, aby zjistili, zda-li v nich nejsou nějaké protistátní či jiné podezřelé záznamy. Pokud by něco podobného v knize našli, museli tyto zápisy zničit. V pamětních knihách tedy směly zůstat jen záznamy týkající se kostela a fary.⁴⁶

Až dekret prezidenta zemského gubernia ze dne 31. srpna 1835 uvalil povinnost zavést pamětní knihu i duchovním obcím. Obsah tohoto nařízení platil jak pro zavedené obecní kroniky, tak i pro nově vzniklé kroniky farní. Podrobněji jsem rozebrala guberniální nařízení v předcházející podkapitole o městských kronikách.

⁴⁶ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha, 1985, s 14 – 15.

5. Lidové kroniky

Kromě oficiálních kronik, které psali zpravidla představitelé obcí (např. starostové, radní, učitelé...), najdeme na venkově i mnoho soukromých kronik, které nám zde zanechali drobní zemědělci, řemeslníci, a představitelé drobné inteligence. Lidové kroniky můžeme zařadit do tzv. lidové literatury.

Za lidového kronikáře je považován prostý člověk pocházející z vesnice nebo města, který pro sebe a pro budoucí generace zaznamenává různé události, které se bezprostředně dotýkají jeho vlastního života. Mezi nejčastější tématické okruhy patří např. zprávy o počasí, úrodě, válkách, přičemž tyto údaje zapisuje, aniž by měl v úmyslu je do budoucna publikovat.⁴⁷ Nejsou zde prvky určité literární formy, jelikož jde o zápisy čistě soukromé, s jejichž pomocí můžeme vyčíst nejsubjektivnější názory a postoje autora, a tím získat nepatrný přehled o mentalitě lidí, jejich myšlení a způsobu života. Tímto způsobem můžeme vysledovat charakteristické rysy tvorby autorů, pocházejících z různých vrstev společnosti.

Mezi lidové kronikář můžeme zařadit každého, kdo zaznamenával důležité údaje rodinného i společenského života pro svou vlastní potřebu. Lidoví písmáci zaznamenávali vše, co považovali za důležité pro spokojené živobytí. Zápisy se postupně stávaly podrobnější a objevují se první tematicky zaměřené záznamy. Už se nepíše jen o každodenních dějích z blízkého okolí pisatele (popisy rodinného života, vzájemné příbuzenské vztahy), ale nalezneme zde i obrazy společenských poměrů mezi obyvateli v obci. S postupem času můžeme v písmáckých kronikách nalézt i zprávy týkající se vzdálenějších oblastí.⁴⁸ V některých případech psali tito lidé svá díla pro budoucí poučení svých potomků. Kronikáři se snaží předat své zkušenosti svým potomkům jako poučení z historie, ukazující, co všechno je může potkat a jak tomu mohou čelit.

Lidové kroniky jsou velmi cenným historiografickým pramenem nejen pro studium dějin určité lokality, jak je tomu v mém případě, ale můžeme jich využít také v bádání na poli kulturní a historické antropologie a zejména při studiu etnografie.

⁴⁷ NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství*, Praha, 1960, s. 21. První písmáci nepočítali se zveřejněním svých děl. S odstupem času se však objevují kronikářské záznamy lidové proveniencce, které jsou z vůle autora předloženy široké veřejnosti. Záleželo vždy na úsudku autora a pohnutkám, které ho k takovému počínu vedly.

⁴⁸ Tato informovanost kronikáře byla umožněna postupným rozvojem místních komunikací. Jednalo se o různorodé zprávy např. o přírodních katastrofách, válkách, činech panovníka apod.

5.1. Stručný vývoj psaní lidových kronik do 19. století.

Samo lidové kronikářství jako masový jev vzniká v 18. století, tedy v období pozdního feudalismu a je pravděpodobně svázáno s hektickým vývojem společnosti.⁴⁹ První lidové kronikářské záznamy nacházíme v menší míře už od 17. století, kdy se ve venkovském prostředí objevují kronikářské záznamy z dob třicetileté války. Z toho můžeme usuzovat, že člověk se zajímal o dění ve společnosti nejčastěji v dobách ohrožení. První zápisy tak nacházíme v deskách modlitebních knížek nebo tzv. kalendářů. Kronikáři zaznamenávali nejčastěji významné rodinné události, ceny potravin, údaje o robotních povinnostech a zvlášť významné momenty, odehrávající se v jejich v jejich okolí. Musíme brát v potaz izolovanost kronikářů na jednotlivých panstvích, které zajímalo to, co se odehrávalo v jejich bezprostřední blízkosti. Ke zlomu dochází v polovině 19. století. Staré tradiční lidové kronikářství bojovalo proti feudalismu v zájmu poddaného, po zrušení poddanství se však v lidovém kronikářství odráží vlastní zájmy autora. I ve městech se, se změnou společnosti, mění sociální obsah a cíle kronik. Staré tradiční kronikářství, spolu s vytvořením buržoazních vztahů ve společnosti, zaniklo.⁵⁰

Mezi nejznámější lidové kronikáře přelomu 18. a 19. století nepochybně patří František Jan Vavák se svými *Knihami pamětí*.⁵¹ Jedná se o sedm svazků v časovém rozmezím 1770 - 1816.⁵² Vavák pochází ze společenské vrstvy statkářů a je zástupcem katolické církve a vrchnosti, což se odráží i v zápisech jeho pamětí. Díky Vavákově svědectví si můžeme udělat obrázek o hospodářském a společenském životě českého venkovského obyvatelstva na přelomu 18. a 19. století. František Jan Vavák nebyl ojedinělým lidovým kronikářem, s jehož prací byla seznámena široká veřejnost. Mezi další, jemu podobné kronikáře patří např. Jiří František Čermák, František dědina a další.⁵³

⁴⁹ NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství*. Praha, 1960, s. 25.

⁵⁰ NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství*. Praha, 1960, s. 111.

⁵¹ Vavák se narodil 26. října 1741 v Milicích u Poděbrad v chudé rodině. V jednadvaceti letech se oženil s Barborou Popovou, se kterou měl devět dětí. Po manželčině otci zdědil vesnický statek. Roku 1770 byl dosazen do funkce milčického rychtáře. Zemřel po delší nemoci 15. listopadu 1816. Více: ŠMÍD, Luděk. *Lidový kronikáři středního Polabí I*. Poděbrady, 1967 s. 14 – 15. KUTNAR, František. *František Jan Vavák*. Praha, 1941.

⁵² První kniha popisuje události z let 1770 – 1783, ve druhém svazku se věnuje období 1784 – 1790. Třetí svazek popisuje léta 1791 – 1801, čtvrtý díl zaznamenává děje 1802 – 1806, pátá kniha líčí události z let 1807 – 1810. Šestý svazek přibližuje roky 1810-1814 a sedmá kniha končí Vavákovou smrtí v roce 1816.

⁵³ Více: ŠMÍD, Luděk. *Lidový kronikáři středního Polabí I,II,III*. Poděbrady, 1967,1968,1972.

6. Městské kroniky v Dobrušce

6.1. Pamětnice města Dobrušky 1836 – 1936⁵⁴

Pamětnice města Dobrušky má formát A4, je v černých kožených deskách a první čtyři číslované strany jsou prázdné. Zápis začíná na páté číslované straně „*I. Část. Překlad německé kroniky sepsané MuDr. Antonínem Schwarzem starostou města Dobrušky. Poznámka: Překlad německé kroniky Schwarzovy pořídil František Pišl*“.⁵⁵ Šestý list je volný.

Na sedmém listu je uveden důvod vzniku pamětní knihy – jedná se o vládní nařízení ze dne 31. srpna 1835. Tuto předmluvu napsal Antonín Schwarz a František Pišl ji přeložil.⁵⁶

„Tato pamětní kniha měla 1. ledna 1836 začít a k jejímu vedení spolehlivá, nestranná osoba jmenována býti. Při poradě, komu tuto práci svěřiti, bylo usneseno, aby táž nynějšímu měšťanostovi Antonínu Schwarzovi, ranlékaři a porodníku panství Opočenského a majiteli domu čís. pop. 14/a byla ponechána a o její opsání tehdejší správce sirotčí pokladny Josef Módl, majitel právovárečného domu čís. pop. 24/a, byl požádán.

Jakkoliv pan měšťanosta touto v něj kladenou důvěrou velice poctěným se cítil a on i pan správce sirotčí pokladny ochotně tuto práci na sebe převzali, přece při zralejší úvaze shledal, že pouhé poznamenání událostí od 1. ledna 1836 vědychtivé současníky a jejich potomky by neuspokojilo a že by tím nejdůležitější dějinné události a pamětihodnosti města v úplné zapomenutí přijíti mohly. Aby se tomu předešlo, pojal úmysl, dějiny města, pokud by k tomu doklady ve zdejším městském archivu shledány býti mohly, předeslati a když tato městská kronika neúplná, pro každého úplně uspokojivá nebude a mnohou mezeru doplniti žádoucím by bylo, nebude to vina jeho a jeho dobré vůle, nýbrž musí se to připsati nedostatku pramenů o událostech minulých.

*Velice želí skladatel ztráty mnohých prastarých cenných pamětních a pozemkových knih, které vícekrát i s radnicí obětí plamenů se staly, a které jedině pouze úplně jasno o původu města a jeho obyvatelích by dáti mohly.*⁵⁷

*Poněvadž do městské kroniky nic pojato býti nemá, co by listinami dokázáno býti nemohlo, může teprv rokem 1320 začít a právem ve tři epochy rozděleno býti.*⁵⁸

⁵⁴ Pamětní kniha města Dobrušky byla zavedena v roce 1836. Jejím autorem byl tehdejší purkmistr Antonín Schwarz. Pamětnice byla psána německy a byla vedena jen do roku 1845. V roce 1846 byla zavedena druhá Pamětnice města Dobrušky, která byla sepisována dobrušským učitelem Františkem Pišlem. Druhá pamětnice obsahuje v úvodu překlad celé Schwarzovy Pamětnice a pokračuje v kronikářských záznamech až do roku 1936.

⁵⁵ Antonín Schwarz – byl Dobrušským starostou regulovaného magistrátu v letech 1822 – 1845 a starostou městského úřadu v letech 1850 – 1852. Pojem starosta pochází z novějších dějin, v kronikách se velmi často objevuje označení měšťanosta nebo purkmistr. Abych zachovala časovou a jazykovou kontinuitu Pamětnice města Dobrušky, pracovala jsem v této kapitole s Pamětnicí města Dobrušky od Františka Pišla. Veškeré informace od počátku 19. stol. do roku 1845 cituji z Pišlova českého překladu původní Schwarzovi pamětnice.

⁵⁶ Obrazová příloha č. 1.

⁵⁷ V roce 1806 vypukl v Dobrušce obrovský požár, který zničil část města včetně radnice.

⁵⁸ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 7.

První epocha začíná rokem 1320 a končí rokem 1634. Druhá epocha začíná přechodem města na dědičnou vrchnost hrabat Colloredů v roce 1635 a uzavírá se zřízením regulovaného magistrátu r. 1793. Třetí epocha pokračuje rokem 1793 až do kronikářovy současnosti. Jelikož se v diplomové práci zabývám obdobím 19. století, budu se na následujících stránkách věnovat záznamům, které kronikář řadí do tzv. třetího období.⁵⁹

Zápis v pamětnici jsou psány v pravé části listu, na levé straně je zaznamenán rok události. Text je členěn do odstavců, ke kterým na vnější straně nalezneme heslovité popisky k jednotlivým záznamům. Tímto způsobem můžeme v kronice hledat nejen podle dat, ale také podle označení významných událostí, které se nacházejí při okraji textu.

Třetí období začal Antonín Schwarz rokem 1795, kde píše o nesvornosti mezi obyvateli Dobrušky kvůli nově zřízenému regulovanému magistrátu. *„Podnět k ní (roztržce pozn.) dali především odstupující členové magistrátu, kteří nově organizovaný magistrát závistivým a žárlivým pohledem pozorovali, pak někteří občané, kteří doufali některé podřízené místo u magistrátu obdržeti, avšak ničeho neobdrželi.“*⁶⁰ Dalšími důležitými událostmi v posledních třech letech 18. století bylo založení ústavu chudých, volby nových členů magistrátu, úmrtí dobrušského děkana Josefa Macháčka, jmenování Josefa Obsta a slabé zemětřesení.

Století 19. začíná rokem 1801 zápisem o nových rozbrojích mezi obyvatelstvem, které *„bylo mravně nemocno, že zde byl jakýsi kvas, který jen nějakého vnějšího popudu potřeboval, aby vybuchl“*.⁶¹ Jednalo se o obyvatele, kteří zmanipulovali širokou veřejnost proti činnosti dobrušského měšťanosty Josefa Weisse, který nakonec z funkce purkmistra dobrovolně odstoupil společně s dalšími třemi obecními representanty, ačkoli se těšil vážnosti u nadřízených úřadů.⁶² Mezi jeho hlavní odpůrce patřil měšťan František Archleb, který byl roku 1802 zvolen na místo nového purkmistra.⁶³ Klid, který touto změnou nastal, ale netrval dlouho. *„Uplynutím r. 1803 začíná pro město neblahá doba, v níž jak mravní, tak fysická změna jeho obyvatelstva nastala. Nelze se tomu diviti, jak budoucnost ukázala, jaké neblahé následky toho pro magistrát byly a jak magistrát občanstvem ve svém úředním jednání poručníkován byl.“*⁶⁴

⁵⁹ První období popisuje kronikář na s. 9 – 25, druhé období začíná na s. 25 a končí na s. 54.

⁶⁰ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 54.

⁶¹ Tamtéž s. 55.

⁶² Josef Weiss byl ve funkci starosty v letech 1793 – 1801. Zemřel nedlouho po svém odchodu z úřadu dne 13. března 1806.

⁶³ Ve funkci starosty působil do r. 1807.

⁶⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 55.

Nepokoje mezi magistrátem a obyvateli Dobrušky se projevovaly například i v obsazování uvolněné pozice učitele, rada prosazovala Doudlebského učitele Weyra, který byl švagrem radního Josefa Aloise Heka, a kancelisty Františka Heka.⁶⁵ Část členů však nesouhlasila a požádala o pomoc krajský úřad, kde jednotliví členové úřadu navrhli hned tři další adepty. Nakonec magistrát svolal městský výbor, kam pozval dobušského děkana a 12 učitelů, aby si občanstvo samo vybralo. Přítomní vybrali Josefa Müllera, ale místo něho obdržel dekret mochovský učitel Seidl. Neoprávněnému držiteli dekretu bylo doporučeno, aby ustavovací dekret vrátil. Ke všeobecné spokojenosti do úřadu nastoupil zvolený Josef Müller. Podle autora získal magistrát na základě výše zmíněné události špatnou pověst nejen u místních obyvatel, ale i v širokém okolí.

Dobrušskou veřejností se v letech 1804 – 1805 šířila zvěst o penězokazi.⁶⁶ Jednalo se o mědirytcce Jana Wolfa, který během krátké doby nápadně povýšil ze svých nuzných poměrů k velikému blahobytu. Wolf byl udán sousedem Pokorným a za vojenské asistence 12 mužů vedených krajským tajemníkem byl zatčen a dopraven nejprve do Hradce Králové a později do Prahy. Přiznal se, že „800 kusů 5zlatkových bankocetlí zhotovil, z nich 400 kusů bývalý zdejší policejní vojín Jan Janata na týdenních trzích v Hradci Králové do oběhu dal“.⁶⁷ Jan Janata byl zatčen za spoluvinu a zemřel ve vyšetřovací vazbě v Praze. Podezření se samozřejmě rozšířilo mezi všechny občany, kteří přišli s falzifikanty do styku, z nich byli další tři obviněni. Roky 1804 – 1805 probíhaly ve znamení neúrody, drahoty, hladu a bídy.

Neúrodou oslabené obyvatelstvo zažilo v roce 1806 další těžkou ránu. „*Jakkoliv kruté obyvatelstvo zdejší tohoto roku postiženo bylo, nebylo možno porovnatí nehodu tu s neštěstím, jímž postiženo bylo r. 1806.*“ Dne 9. května 1806 po deváté hodině dopoledne vypukl v Dobrušce obrovský požár, jehož popisu věnoval kronikář sedm stran. „*K všeobecnému poděšení planulo dřevěné stavení zámečnicka Brože, jež nalézalo se ihned za Solnickou branou... V době netrvajíc déle než ½ hodiny, byl požár všeobecný.*“⁶⁸ Požár se šířil velkou rychlostí za pomoci silného větru. „*Ačkoli se lidé snažily skrýt své věci do sklepů a studní, nebylo jim to nic platné. Plameny odrážly únikové cesty z města, lidé hledali útočiště v kostele,*

⁶⁵ Zde se jedná o F. VI. Heka, jehož životem se nechal inspirovat Jirásek. O jeho životě píše např. ŠTĚPÁN, Antonín. F.L. Věk – F. VI. Hek. In *Kulturní kalendář Dobruška* 10, 1962, s. 2 – 4. Tentýž, K národnímu obrození a revolučnímu roku 1848 v Dobrušce. In *Sborník z historie města Dobrušky*. Dobruška, 1981, s. 40 – 41.

MATOUŠ, Václav. Dobrušské panflety I.: „Velký pátek“ Františka VI. Heka. In *Dobrušský zpravodaj* 12, 2000, s. 14 – 16. ŠKOLNÍKOVÁ, Zdena – ŠTĚPÁN, Antonín. *Kapitoly z dějin Dobrušky v 19. století*. František Vladislav Hek - občan Dobrušky. In *Kulturní kalendář Dobruška* 12, 1973, s. 4 – 6.

⁶⁶ Více: CVRČEK, Josef. *Penězokaz v Dobrušce*. In: *Kulturní kalendář Dobruška*. 12, 1965, s. 1 – 4.

⁶⁷ Jan Janata byl zatčen za spoluvinu a zemřel ve vyšetřovací vazbě v Praze, Wolf zemřel jako pevnostní trestanec v Terezíně roku 1807.

⁶⁸ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 60.

kde duchovní ukryly také všechny matriky, kostelní roucha nádobí atd. Avšak i tato naděje ukázala se lichou. Záhy přesvědčili se ti, kteří zde hledali útočiště, že hoří střecha chámu, jakož i postranní dřevěná předsíň. Když pak oheň i dveře kostelní, lavice zpovědnice zachvacoval, zmocnila se všech horečná touha po zachování života a hleděli z kostela se dostat, než hrůza se jich zmocnila, když seznali, že dveře jsou zamčeny a oni jako uvěznění vyváznouti nemohou a že budou museti hroznou smrtí – uhořením – zahynouti.“⁶⁹ Ačkoli se podařilo dveře otevřít, oheň jim zatarasil možné únikové cesty. „S největším vypětím sil, jichž jen zoufalství dodati může, prchalo více osob z kostela hřbitovem směrem k hospodě, než se všem podařilo dojíti cíle, mnozí klesali již na hřbitově, jiní na blízku hospody. Jiní, kteří se do kostela vrátili a v koutech se ukryli udusili se. Jedině Josef Holman s manželkou svou dosáhli potoka v ulici Křovická, do něhož se oba vrhli, doufajíce hořící oděv uhasiti. Avšak voda ohromným žárem kol hořících budov byla tak vřelá, že oba nebezpečně se spařili. Měsíc k zahojení ran potřebovali a až do smrti hrozná známky opaření na těle svém měli.“⁷⁰

Oheň napáchal obrovské škody na majetku, během necelých tří hodin lehlo popelem 269 domů, včetně radnice a její věže, pivovaru, kostela se zvonící, děkanstvím, kostnicí, sladovnou, dvě školy, chudobinec, masné krámy, 5 domů židovských a 69 stodol. V ohni zahynulo 19 osob, mnohonásobně vyšší byl však počet popálených. Skoro 1800 lidí ztratilo své příbytky. Dary pohořelým přicházely z širokého okolí i od zdejší vrchnosti – Františka de Paula Grundakara I. kníže Colloredo – Mansfelda, který pohořelým přenechal potřebné dříví z vrchnostenských lesů za nízkou cenu, kterou měli obyvatelé splácet 10 let. Už koncem září byly nově postavené (stavba dřevěných domů byla přísně zakázána) domy opatřeny střechami a lidé v nich mohli přečkat nadcházející zimu.

Ačkoliv byli dobrušští měšťané plně zaměstnáni výstavbou svých příbytků a nevěnovali pozornost ničemu jinému, než svým záležitostem, přece jen vzbudila jejich nevoli událost, kdy „občan Žlutek, který se prací nádenickou živil a žádných prostředků neměl, aby příbytek svůj znova vystavěl, prodal s vědomím a svolením magistrátu svoje spáleniště zdejšímu židu Izraeli Marku Pikovi; tento začal ihned se stavbou, která pokračovala rychle, takže hlavní zdi již skoro hotovy byly. Měšťanstvo ve svých právech uražené protestovalo jak proti této koupi, tak i proti stavbě, ale nebylo toho dbáno. Špatnými rádci svedeni, připadli na nešťastnou a trestuhodnou myšlenku, že si sami rozbořením zdí, dosud Pikem vystavených, ku právu pomohou, což se také skutečně stalo 23. června 1806.“⁷¹

⁶⁹ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. Pamětnice města Dobrušky. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 63.

⁷⁰ Tamtéž, s. 64.

⁷¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. Pamětnice města Dobrušky. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 67.

Magistrát měl na tomto protizákonném činu největší podíl viny a občanstvo bylo obviněno ze zločinu veřejného násilí. Po několika letech projednávání záležitosti byli občané dalšího vyšetřování zproštěni a žid byl uznán za neoprávněného majitele domu. Rok 1807 probíhal v Dobrušce ve znamení oprav města (bylo postaveno děkanství, opraveny věžní hodiny). V pamětní knize nalezneme i zápisy o porážce Rakouska u Ulmu a Slavkova, dále pak o bojích u Řezna, Aspern a Wagramu v roce 1809, kde byl počet raněných tak vysoký, že museli být ubytováni na vrchnostenských zámcích v různých končinách říše – např. v Náchodě, Opočně, Rychnově nad Kněžnou a na Skalce.

V roce 1810 došlo ke sporu mezi dobrušskými obchodníky a židy „jehož následkem bylo, že smlouva r. 1721 mezi občanstvem a židy uzavřená, dle níž židé veškeré své potřeby v městě samém kupovati měli, vysokou zemskou vládou byla zrušena a židům dovoleno, aby životní své potřeby kupovali, kdekoliv jim libo“.⁷² V roce 1811 došlo k vydání finančního patentu, jehož vydání bylo „dvojím směrem pamětihodné, neboť mnozí, kteří dříve málo jmění měli, stali se zámožnými, jiní, kteří dosud zámožnými byli, zchudli“.⁷³ Vláda byla nucena po dlouhých válkách vydat papírové peníze. Patent snížil cenu papírových peněz v oběhu na jednu pětinu a na místo dosavadních papírových peněz, jiné papírové peníze „Einloszungsscheiny“ zavedl. Záhy po vyhlášení patentu nastala v celé zemi veliká drahota, se kterou se o to víc potýkalo obyvatelstvo Dobrušky, které se ještě nevzpamatovalo z požáru z roku 1806. Roku 1812 byl guberniálním nařízením ze dne 18. října 1812 číslo 33.929 zdejší purkmistr přesazen do Dvora Králové a na jeho místo byl 1813 dosazen Jan Budák. Rok 1813 zaznamenal kronikář nejprve zápisem o válečných poměrech v Evropě a pak věnoval svou pozornost událostem v Dobrušce a nedalekém Opočně. „Dne 15. června přitáhl sem pěší pluk Hillerův, za ním pěší pluk Jeronýma Colloredo, kyrysníci pluku Sumariva a dragouni pluku Keman. Tyto 4 pluky dílem v Dobrušce, dílem na Opočně rozloženy byly, z čehož na zvláštní příčinu souditi se dalo. Tato příčina nezůstala dlouho tajemstvím, neboť bylo brzy oznámeno, že určeno jest, aby na Opočně car ruský s králem pruským se sešli. Nedlouho na to zavítal na Opočno car Alexander, jeho sestry velkovévodkyně orenburská, a vévodkyně výmarská, velkokníže Konstantin a mnozí velmožové říše ruské a zároveň král pruský. K jejich uvítání dostavili se z Vídně nejpřednější diplomaté, a poněvadž tato schůze na hranicích rakouských jiného účelu než získat císaře rakouského pro věc spojencům, lze právem souditi,

⁷² SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. Pamětnice města Dobrušky. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 70.

⁷³ Tamtéž, s. 71.

že na Opočně los nad Evropou Napoleonem ovládnutou byl rozhodnut.“⁷⁴ V létě toho roku došlo opět ke změnám na postu purkmistra, kdy byl zvolen Josef Alois Hek.⁷⁵ V říjnu proběhla slavná bitva u Lipska. Zapsány jsou zde evropské události z roku 1814 – obsazení Paříže, sesazení Napoleona, uzavření míru, svolání Vídeňského kongresu atd. V Dobrušce se toho roku zřídila nová velká kašna na náměstí. V následujícím roce odstoupil z funkce Josef Hek „na jehož bedrách mnohý hřích spočíval, a který si svými intrikami a úlisným jednáním mnoho přívrženců mezi občanstvem získal“.⁷⁶ Časté vojenské pochody a poslední dvě válečná léta ukázala na nedostatek kvalitních silnic v Čechách, proto byla nařízena stavba silnice z Náchoda do Jaroměře a Hradce Králové, na které se musela zúčastnit i Dobruška. Na jaře roku 1817 byla zahájena stavba školy, jejíž rozpočet se pohyboval kolem 24 511 zl. Už na podzim stála škola pod střechou. Téhož roku a roku následujícího se musela na příkaz purkrabího hraběte Kolowrata postavit silnice z Dobrušky do Rychnova. V letech 1819 a 1820 se v Dobrušce jednalo o přelití zvonů. Smlouva byla podepsána 16. prosince 1819 s pražským zvonařem Bellmanem. „Dle smlouvy počítalo se za ulití 3 větších zvonů za 1 cent 19 zl., v celku tudíž 1032 zl. 44 kr., za ulití malých 145 zl. 3 kr., za vyrytí nápisu na zvony 30 zl., za přípravy ke svěcení 14 zl. 39 kr.; k tomu výlohy za cestu ke křtu do Prahy 73 zl. 30 kr., činí tedy úhrnem 1441 zl. 10 kr.“⁷⁷

Již dříve jsme se seznámily s poměry mezi občanstvem a veřejností, v roce 1820 byly po Dobrušce rozšiřovány paličské listy, které naháněly občanstvu veliký strach. Původcem těchto nepokojů byl bývalý purkmistr Josef Hek, který se stále snažil získat zpět místo v úřadu. „Za těchto okolností, kdy bázeň a nenávisť na denním byly pořádku, kdy občané nesvorní, kdy jeden druhému nedůvěřoval a každý v největším napjetí žil, jest pochopitelné samozřejmě, že to byla dvě nejsmutnější léta, jež zdejší občanstvo prožilo.“⁷⁸ Hradecký úřad byl požádán městskou deputací o pomoc při zjištění původu paličských listů. Do Dobrušky byla vyslána komise, která po třech měsících odhalila již výše zmíněného Josefa Heka, kterého předala krajskému úřadu v Hradci, odkud se vrátil až za rok. V roce 1821 došlo k postupné výměně členů magistrátu a situace se dávala postupně do pořádku. Za purkmistra byl zvolen Antonín Schwarz, muž, který přijal funkci zapisovatele do pamětní knihy. Nový purkmistr upravil policejní službu, zavedl pravidelná hospodářská, právní i soudní zasedání,

⁷⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 72 – 73.

⁷⁵ Bratr F. VI.Heka.

⁷⁶ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 75.

⁷⁷ Tamtéž, s. 80. Největší zvon dostal jméno sv. Václav, menší sv. Jan, třetí sv. Rudolf. Citáty vyryté na zvonech nalezneme v pamětní knize na stranách 80 a 81. *Obrazová příloha č. 4.*

⁷⁸ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 83.

zabezpečil obecní jmění apod. V období 1823 – 24 byla zahájena stavba silnice k Opočnu a začalo se s okrašlováním nově postavených komunikací. Zápisy popisující následující roky jsou téměř pravidelně střídány informacemi o změnách na postu magistrátu a o výši cen obilovin v jednotlivých letech. Roku 1825 bylo na Dobrušku napočítáno celkem 2411 osob (z toho bylo 31 obyvatel v Cháborách a 49 patřilo mezi židy).

Třicátá léta 19. století začala velmi krutou zimou, která se projevila škodlivě na výnosech z úrody. Zprávy o podobně nevyzpytatelném počasí se objevují po celé období třicátých let. Zemské úřady zavedly roku 1831 opatření proti rozšíření cholery, která v zemi řádila, ale v Dobrušce se objevilo naštěstí jen pár případů. Na rozdíl od let předchozích byla zima roku 1832 mírná a v následujícím roce pro změnu panovala tak velká vedra, že se polní práce konaly nejčastěji po nocích. V červnu 1833 poctil Dobrušku svou návštěvou purkrabí hrabě Chotek, který nad pěkným vzhledem města projevil svou spokojenost.

V roce 1836 se začala psát Pamětnice města Dobrušky (Schwarzova), jednalo se tedy o zápisy ze současnosti, zaznamenané s minimálním časovým odstupem. Zapisoval zde pravidelné zprávy o změnách počasí v průběhu celého roku, výši cen obilí a masa, a také časté střídání úředníků v obecní radě. Od roku 1836 směl magistrát udílet povolení k ženitbě svobodným obyvatelům Dobrušky.⁷⁹ V roce 1838 se řešily pozemkové vztahy mezi magistrátem města a vrchností. Zápisy z roku 1839 líčí opětovné spory obyvatelstva s purkmistrem, který „*přesycený dalším úřadováním za takových neblahých poměrů, hluboce cítě křivdy, jimž jeho dobré jméno vydáno bylo a málo účasti a podpory u svých úředních druhů nalézaje, odhodlal se svou rezignaci již po čtvrté c. k. krajskému úřadu zaslati a úřadování odevzdati*“.⁸⁰ Podobně se zachovali i další radní a došlo k opětovné výměně pozic v úřadu.

V roce 1840 proběhlo nákladné vyměřování katastru a následující rok magistrát získal právo nad dobušským špitálem, který do té doby spravovala opočenská vrchnost. Povětrnost v roce 1842 zůstala podle zápisů kronikáře v paměti dobušských občanů velmi dlouho. Po čtvrt roku ani jednou nezapršelo, a to mělo za následek nedostatek píce, a tak museli venkované prodávat svůj dobytek téměř zadarmo. Jako každý rok, i v roce 1843 proběhly personální změny na pozicích úředníků v magistrátu. Značnou pozornost věnoval kronikář úmrtí děkana Josefa Obsta, který „*se vyznamenal učeností a úchvatnou výmluvností, který po 37 let úřad biskupského vikáře zastával a téměř plných 50 let ve středu našem žil,*

⁷⁹ Tento spor mezi vrchností a magistrátem o udílení povolení je popsán v Pamětnici na s. 98 a 99.

⁸⁰ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 103.

který plně důvěře knížecího patrona se těšil“.⁸¹ Mírná zima, ale mokré jarní a letní měsíce roku 1844 znesnadňovaly práci rolníků na polích. K tomu se přidala další pohroma – přemnožení polních myší, které zničily veškerou úrodu. Politické ovzduší na půdě dobrušského magistrátu se značně zhoršilo. Opozice magistrátu se snažila všemožnými prostředky očernit činnost purkmistra i dalších radních. „*Když pak opozice stížnost na měšťanostu u krajského úřadu přednesla, čemuž vyšetřování následovalo, když pak náčelník této opozice neumdlával, pravý stav věcí způsobem nanejvýš nestoudným překrucovali, uznal purkmistr za vhodné k obraně své cti, také rozhodnutí c. k. krajského úřadu, jež bylo následkem zavedeného vyšetřování, k pamětem těmto připojiti.*“⁸² Mezi další nepříjemnosti tohoto roku patřila krádež příruční chudinské a špitální pokladny z depositního úřadu.⁸³ Jelikož purkmistr resignoval na svou funkci, konala se příštího roku nová volba na uvolněné místo. Zvolen byl roku 1845 Alois Venclík a za nezkoušeného radního František Peikr. Při této příležitosti přednesl odstupující měšťanosta před shromážděním dobrušských měšťanů řeč, jejíž slova pro nás zaznamenal na stranách 112 až 115 pamětní knihy. Po ní následuje i záznam řeči pana „*instalujícího k odstupujícímu i nastupujícímu purkmistru a shromážděnému měšťanstvu*“.⁸⁴

Po své resignaci na úřad purkmistra nepokračoval již Antonín Schwarz v činnosti městského kronikáře. Pamětní kniha města Dobrušky začíná roku 1845 odděleným zápisem: „*II. Část. Přehled kroniky sepsané panem, Františkem Pišlem, ředitelem měšťanských škol.*“⁸⁵

Prvními svými zápisy popisoval nový kronikář události vztahující se k odepření roboty sedláků z vesnic v okolí Dobrušky – Val, Bačetím a Ohnišov a jejich potrestání, v květnu 1845. Probouzející se národní vlastenectví se promítalo i do života podorlických měst a vesnic, kde se o rozvoj národní uvědomění starali především místní kněží. „*V Dobrušce činil tak zejména tehdejší kaplan Josef Roštlapil, maje za učitele rázného, statečného, vytrvalého a neohroženého přítele Jana K. Rojka, duchovního správce*

⁸¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobrušky. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 105. Další informace ze života děkana Obsta najdeme v publikaci: Městské muzeum Dobruška. Jan Nepomuk Řahák. Městské muzeum Dobruška. ŘEHÁK, Jan Nepomuk. *Obrázky z traktu opočenského*. Opis pořídil Jaroslav Kohoutek 1962, s. 5 – 6.

⁸² SOKA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 109 – 110. Na stranách 110 – 111 jsou přepsány rozhodnutí krajského úřadu adresované panu Purkmistru Antonínu Schwarzovi a jeho nezkoušenému radnímu Josefu Módlovi, kteří požádali krajský úřad o resignaci. Další dopis je adresován magistrátu, který si písemně stěžoval na pana purkmistra.

⁸³ Průběh krádeže je popsána na stranách 111 a 112 v pamětní knize.

⁸⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 115 – 119.

⁸⁵ Tamtéž, s. 121.

v Bohuslavicích, u něhož shromažďovali se z blízka i z dále přicházející vlastenci, aby se poznávali, povzbuzovali a rozněcovali k obětavému milování národa a vlasti.“⁸⁶

Do Bohuslavic přiváželi z Prahy tehdy vydávané české knihy a odtud se pak na všechny strany dál rozesílaly. Na děkanství v Dobrušce bývalo hlavní skladiště. Na přelomu let 1847 a 1848 došlo v Dobrušce a okolí k drobným krádežím, které organizoval dobušský kramář František Fajf společně s dalšími čtyřmi dobušskými sousedy. Všichni byli chyceni národní gardou a po výslechu byli odsouzeni k mnohaletému těžkému žaláři v Hradci Králové. V roce 1849 získala Dobruška za vydatné pomoci bývalého purkmistra Schwarze soudní úřad. Od 1. ledna 1849 byla zavedena povozná pošta, kde se kolem páté hodiny odpoledne sjížděly pošty jezdící od Náchoda a od Rychnova.⁸⁷ Zde si pak dopisy vyměnily a zase se vracely. Ve stejném roce vypukla na Dobrušsku cholera, na kterou zemřelo mnoho lidí.

Kronikářské zápisy z roku 1850 jsou značně rozsáhlé. Popisují vznik Paikrovské chudinské nadace, obsahují soupis cen pečiva dle nařízení c.k. hejtmanství. Od 1. srpna zahájila v Dobrušce činnost četnická stanice, byl zřízen špitálský fond a proběhly obecní volby, ve kterých byl za starostu zvolen Antonín Schwarz. Výnosem podkrajského úřadu měla Dobruška s obcí Chábory tvořit jednu katastrální obec „mající toho času 2.518 obyvatel a 1671 jitro 936 sáhů výměry“.⁸⁸ Podkrajský úřad téhož roku stanovil pro všechny hostince v Dobrušce (22) zavírání místností v zimě ve 22 hodin a v létě o půlnoci. Kvůli častému procházení vojenských oddílů byl v Dobrušce zřízen úřad příprěžního komisaře. Poplatek za jednoho koně a jednu míli cesty byl 10 krejcarů. V celých Čechách byly v roce 1850 zrušeny magistráty (na panstvích pak vrchnostenské úřady) a místo nich byly zřízeny „politické úřady, tak zvané podkrajské úřady, později c. k. okresní hejtmanství nazvané, pro záležitosti politické a c. k. okresní soudy s úřadem berním, listovním a sirotčím“.⁸⁹ V Dobrušce byl zřízen c. k. okresní soud.⁹⁰ V prosinci 1850 byl vydán zákaz pečení pečiva po třídě (každý týden pekl jenom jeden pekař, u kterého si museli všichni kupovat pečivo) a tak museli denně péct pečivo všichni pekaři.

⁸⁶ SOKA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška, *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 123.

⁸⁷ Více: PTÁČEK, Josef. *K dějinám dobušského poštovníctví do roku 1918*. In *Městský zpravodaj Dobruška* 3, 1995, s. 2 – 6.

⁸⁸ SOKA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 126.

⁸⁹ Tamtéž, s. 127.

⁹⁰ Okresní soud byl zřízen 27.5.1850, který byl změněn na smíšený okresní úřad dne 26.5. 1855. Ve většině mnou zkoumaných pramenů kronikáři označují okresní soud, později smíšený úřad jednoduše jako okresní úřad. V případě citace z pramene nechávám autorovu verzi označení.

V roce 1851 byl zřízen poštovní úřad, který byl „*1. září 1851 vyzván, aby opatřil vhodnou úřadovnu, schránku na dopisy a úřední štít*“.⁹¹ Následující kronikářský zápis oznamuje, že dne 1. července zahájil svou činnost okresní soud s jedním soudcem, dvěma adjunkty, s kontribučním úředníkem s kontrolorem, s jedním listovním a jedním sirotčím úředníkem. V létě pak vypukla v Dobrušce cholera, která si vyžádala 28 životů. Kronikář k této události poznamenal i rady a doporučení dohlížejícího opočenského lékaře.⁹² V Dobrušce nestrádal ani kulturní program pro dobrušské měšťany, jelikož zde máme první zprávy o činnosti zdejších ochotníků, kteří zde mohli hrát 12 her.⁹³

Poznámky k roku 1852 začínají výpisem silnic, které byly prohlášené na Dobrušku za okresní. Zároveň vydalo okresní hejtmanství výnos o omezení divadelních her. Tohoto roku zemřel purkmistr Antonín Schwarz. V souvislosti s nově vzniklým okresním soudem najdeme pro rok 1852 záznam o výši služného a odměn obecních úředníků a zřízců. Navíc v tomto roce byl pořízen i soupis příslušníků jednotlivých cechů. Z roku 1854 máme druhou zmínku o počtu obyvatel Dobrušky a Chábor – 3014, a první zprávu o jejích náboženském vyznání (2963 katolíků, 6 evangelíků a 45 židů). Dále se dovídáme o „národní půjčce“, která byla sice zvaná „dobrovolná“, ale na kterou musel každý přispět. Potom následuje rychlý sled událostí z druhé poloviny padesátých let, 1855 přišly záplavy, které zničily mosty a břehy na potoce Brtva. V roce 1858 byl císařským patentem přeložen smíšený okresní úřad do Opočna.⁹⁴ „*Stalo se tak na přímělu knížete Josefa Colloredo a zradou některých tehdejších úředníků v Dobrušce a netečnosti a neporozuměním obecního představenstva*“.⁹⁵ Z roku 1859 máme zprávu o Manifestu císaře Františka Josefa I. ze dne 28. dubna 1859, kdy byla vypovězena válka Sardinii.

Rok 1860 píše se ve znamení bouřlivého politického vývoje, který dobrušský kronikář zaznamenal takto: „*Dne 20. října 1860 vydal císař František Josef I. Diplom neodvolatelný jímž ustanoveny byly hlavní zásady o účastenství rakouských národů v zákonodárství, státním hospodářství prostřednictvím říšské rady a zastupitelstev jednotlivých zemí. Schmerling však,*

⁹¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 127.

⁹² Tamtéž, s. 128.

⁹³ Názvy her jsou: Slepý mládenec, Křižáci, Švanda, Matka a dcera, Jan Kutnohorský, Israelitka, Uhlířka, Dobrý lov, Bělouši, Kloboučník a punčochář, Loupežníci na Chlumu, Jakub a Blažena. Zisk z těchto představení putoval do ústavu chudých a ředitel byl osobně zodpovědný, aby provozování her neobsahovalo nic, co by mohlo ohrozit dobré mravy zdejších lidí.

⁹⁴ Problematice ztráty úřadu se věnoval MATOUŠ, Václav. Listy z kroniky: Ztráta okresních úřadů 1858. In *Městský zpravodaj Dobruška* 10, 1992, s. 6 – 7. CVRČEK, Josef. Koho vinil Alois Beer, že Dobruška přišla roku 1858 o okresní soud. In *Kulturní kalendář Dobruška* 5, 1963, s. 3 – 5. Tentýž. O sedání ouřadu pospolu v kostele a o výslechu radního Mikuláše Doubravy. In *Kulturní kalendář Dobruška* 6, 1966, s. 1 – 4. Tentýž. Jak přišla Dobruška roku 1858 o soud. In *Kulturní kalendář Dobruška* 4, 1996, s. 7 – 8.

⁹⁵ SOKA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 131.

*státní ministr, pohatil všechno svou oktrojovanou ústavou, dne 26. dubna 1861 prohlášenou, což ovšem patentem ze dne 25. října 1865 mělo se napravit. Zatím zavál však opět jiný vítr a odvál pro nás Čechy, co nám dobrého slíbeno slovem císařským protože neodvolatelným.*⁹⁶

V roce 1861 proběhly obecní volby, kde jsou nejen jmenovitě vypsáni všichni právě zvolení členové, ale vyskytuje se zde i informace o útratě při instalační hostině nového zastupitelstva. Další volby proběhly v březnu do zemského sněmu. Za venkovské obce okresu Dobrušky, Nové Město nad Metují a Náchod byl zvolen 99 hlasy ze 179 děkan z Nového Měště nad Metují J. K. Rojek. Nově zvolené zastupitelstvo ustanovilo povinnost pro členy celého představenstva a obecního výboru, aby „*se nejen všech slavností církevních, ale i služeb Božích o všech nedělích a svátcích korporativně účastnili*“.⁹⁷ Zápisy pro rok 1862 jsou věnovány změně na pozici poštovního „expedienta“ a výstavbě kanalizační sítě v Dobrušce. V kronice byla pro tento rok také prvně zveřejněna kalkulace městského rozpočtu včetně výnosu o poplatcích za udílení městských práv. Zprávy o rozpočtu města se potom pravidelně opakovaly. Roku 1863 „*příčiněním několika uvědomělých a pokrokových občanů založena ve městě zdejších, pro příkladu jiných měst, záložna, nyní občanská záložna zvaná*“.⁹⁸ Zprávy z let 1864 a 1865 popisují odložení a následný průběh obecních voleb včetně volby nového purkmistra a jeho veřejné potupení vylepovanými hanopisy.⁹⁹ Poslední událostí roku 1865 bylo otevření hlavní městské školy „*na jejíž udržování povoleno vybírání pivního a kořalečnického krejcaru na 10 let*“.¹⁰⁰

Rok 1866 nebyl pro říši ani pro Dobrušku nijak šťastným. V době od 27. dubna do 11. října se nekonaly žádné schůze obecního zastupitelstva z důvodů vypuknutí války. Kronikář vylíčil válečné události na Dobrušsku na deseti stranách. Začal své líčení příchodem prvních vojenských pluků do Dobrušky a opatřeními, kterými se dobrušští měšťané museli starat nejen o sebe, ale i o vojsko utábořené na loukách kolem Dobrušky. „*Maso bylo naloženo na 11 vozů a dodáno do Opočna, kde se však neodbylo všechno, čemuž byli řezníci rádi, protože zde také lidé z hor na ně čekali a všechno rozebrali pro vojáky u nich ubytované. Pak nastala drahota masa*“.¹⁰¹ Dne 25. června procházelo vojsko Dobruškou v nekonečných řadách od osmé hodiny ranní do sedmé hodiny večerní.

⁹⁶ SOKA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 132.

⁹⁷ Tamtéž, s. 133.

⁹⁸ Tamtéž, s. 136.

⁹⁹ Tamtéž, s. 138 – 140. Více: MATOUŠ, Václav. Dobrušské panflety III.: O starostovi Františku Laichterovi. In *Dobrušský zpravodaj* 2, 2001, s. 13 – 15.

¹⁰⁰ SOKA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 141.

¹⁰¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 142.

Schmerlingův pluk byl toho dne ubytován přímo ve městě a v jednotlivých domech našlo přístřeší 60 důstojníků a vojáků. *„Až do té doby bylo možno v Dobrušce koupiti ještě všechno. Chudší lidé pekli koláče, buchty, vdolky, vařili polévky pro vojáky, prodávali jim na polích pivo, kořalku ap. Také kupci tržili pěkné peníze. Dne 26. června v úterý, přivezeno bylo jen málo obilí na trh do Dobrušky; každý čekal v nejisté této době, jak bude dále. Ráno bylo vyubnováno, že kupci cizí nemají dovoleno kupovati dříve, dokud si domácí nenakoupí obilí potřebného, ale dovezené obilí nestačilo ani domácím. Pšenice stála 9 zl., žito 6 zl. 50 kr. a ječmen 5 zl.“*¹⁰² Toho dne přešli Prusové hranice u Olešnice a vojsko z Dobrušky vydalo se jim v ústrety. *„V Dobrušce nastal poplach. Lidé na trhu sbírali o překot své zboží, zavírali krámy, zapřahali koně do vozů a spěchali domů. Mužové starali se o zachránění nábytku, skládalo a zazdívalo se, ukryvalo a odváželo se o překot. Křik a nárek byl všeobecný.“*¹⁰³ Dne 27. června obsadili Prusové tzv. Branku, ale bitva byla ztracena. Zprávy o prohrách rakouských vojsk způsobily mezi lidmi takové zděšení, že začali prchat na všechny strany. 28. června zůstalo několik husarů, projíždějících Dobruškou ve městě a obsadili všechny vchody tak, že bez průvodního listu nebyl nikdo vpuštěn z města ani do něj. 10. července přišli Prusové do Dobrušky. *„V radnici tázali se přítomného purkmistra Františka Laichtera, zdali jim ručí za pokoj ve městě. Když jim dány uspokojivé odpovědi, oznámil velitel, že sem přijde 800 mužů k ubytování. Každý muž dostane k obědu libru masa, k svačtině kávu a chléb s máslem, k večeri pivo nebo kořalku a chléb s máslem, pak slušný nocleh.“*¹⁰⁴ Za pobytu Prusů v Dobrušce došlo k ozbrojenému útoku ze strany křovických vesničanů. Jako pomstu zapálili Prusové jednu vesnickou chalupu a venkovští střelci se rozprchli. Následkem toho Prusové obcházeli jednotlivá obydlí a chtěli vydat veškeré zbraně. Po podepsání míru začali Prusové opouštět Čechy. Posádka ležící v Dobrušce odtáhla 30. srpna a další vojenské oddíly procházely městem směrem k domovu. Po odchodu Prusů z Dobrušky vypukla ve městě cholera, které podlehl 20 osob.

Mnohonásobně větší škodu však způsobil obrovský oheň, který vyšlehl 7. října a zasáhl velkou část města.¹⁰⁵ Jeho popisu však věnoval kronikář pouze jednu stranu. Oheň vznikl na náměstí v domě č.9 k večeru před šestou hodinou a z důvodů velikého sucha bylo celé náměstí velice rychle v jednom plameni. Shořelo 81 domů, celé náměstí, radnice s pivovarem a věží, židovské město se synagogou a Kostelní ulice po obou stranách

¹⁰² SOkA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 143.

¹⁰³ Tamtéž, s. 144.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 146 - 147.

¹⁰⁵ Obrazová příloha č. 2.

až po samou školu. Škoda způsobená ohněm byla 200 tisíc zlatých. Následující rok probíhaly opravy domů, radnice, silnic. Roku 1868 proběhly obecní volby, kde byl za purkmistra zvolen František Leichter a o rok později byla otevřena v Dobrušce telegrafní stanice. Další obecní volby proběhly v letech 1875, 1878 a 1881. Pozice purkmistra v e všech případech zůstala nezměněná. V roce 1876 byly po celé říši zavedeny míry a váhy metrické místo dosud užívaných měř a vah vídeňských. V roce 1880 byla u poštovního úřadu zřízena poštovní spořitelna. Vklady byly přijímány od 50 krejcarů a používaly se úsporné lístky, na které se lepily známky 10 a 5 krejcarů. Také došlo k vydláždění náměstí a bylo darováno 100 zlatých jako příspěvek na stavbu Národního divadla. Po roce 1882 bylo darováno dalších 100 zlatých. Při sčítání lidu v roce 1880 bylo v Dobrušce napočítáno 2782 osob, v Cháborách 172, celkem tedy 2954 z nichž bylo 56 židů a 23 protestantů.¹⁰⁶ V průběhu roku 1882 bylo zvýšeno slušné purkmistrovi na 400 zl. ročně a městskému lékaři z 130 zl. na 200 zl. V následujícím roce zničil lokální požár šest domů. V roce 1884 se začalo se stavbou obecné chlapecké školy, jejíž rozpočet byl 16 500 zl., a která byla dokončena o rok později. V průběhu roku byly založeny nové katastrální mapy pro Dobrušku a všechny domy byly opatřeny postupnými čísly místo dosavadního číslování podle čtvrtí. Novým starostou byl zvolen v roce 1886 Karel Scharf. V tomto roce byl ve městě založen tělovýchovný spolek Sokol a Okrašlovací spolek se usnesl zřídit městský park. V obecních volbách zvítězila pokroková strana vedená Josefem Archlebem proti straně konservativní, zastoupené Františkem Laichterem. Starostou se stal opět Karel Scharf, hostinský a pensionovaný c. k. poručík. Čtyři drobné požáry řádily v roce 1887, celkem shořelo 20 stodol a 16 domů. Dobrušští občané se zapojili do sbírky na čestný dar pro Františka Ladislava Riegra k jeho sedmdesátým narozeninám a vybrali celkem 100 zl. Obecní zastupitelstvo odsouhlasilo zřízení chlapecké a dívčí školy měšťanské. Starostou se v roce 1889 stal továrník Josef Archleb, za jehož úřadování byla zřízena městská spořitelna a u příležitosti pořádání hospodářsko – průmyslové výstavy byl vystavěn v městských sadech pavilon.¹⁰⁷ Po výstavě pak byl odevzdán místnímu okrašlovacímu spolku. Výstava probíhala od 25. srpna do 8. září. Vystavovatelů bylo 429 a celková návštěvnost se pohybovala okolo 25 000 osob. Hrubý příjem byl přes 6 000 zl. „Výstava skončila sice hmotným schodkem, ale morální výsledek byl značný. Škoda, že se účty výstavní z radnice nevysvětlitelným způsobem ztratily.“¹⁰⁸ Starosta

¹⁰⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 156.

¹⁰⁷ Více o životě Josefa Archleba v kapitole o politickém a hospodářském životě v Dobrušce.

¹⁰⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 164.

Archleb se všemožně snažil, aby byl okresní soud znovu přeložen do Dobrušky, odkud byl 1858 přemístěn do Opočna, ale jeho pokusy i pokusy jeho následovníků byly marné.

Vynesením zemské školní rady bylo povoleno otevřít dne 1. září 1890 1. ročník školy chlapecké a dne 1. září roku 1892 otevřít 1. ročník dívčí školy měšťanské. V roce 1890 se celkem napočítalo v Dobrušce a Cháborách 2957 osob – 1379 mužů a 1575 žen. Z toho bylo 2875 katolíků, 21 reformovaných, 2 augsburského vyznání a 56 židů. Národnostně zde žilo jen 7 Němců. Stav dobytka byl následující: 51 koní, 380 ks skotu, 283 ks koz, 112 ks vepřového a 73 úlů. V roce 1891 založil starosta Archleb akciovou společnost na výrobu likérů „La Ferme“.¹⁰⁹ V tomtéž roce zaplavila část Dobrušky velká voda a vytopila některá stavení. Obecní volby proběhly v roce 1892, post starosty zůstal nezměněn. Z obecních prostředků bylo povoleno 1000 zlatých na testování dráhy mezi Dobruškou a Opočnem. Po úspěchu první hospodářské výstavy, byla v Dobrušce ve dnech 28. srpna až 11. září uskutečněna výstava krajinská. V srpnu byla zavedena nová korunová měna, která se dále dělí na haléře. I v tomto roce vypuklo několik drobných požárů. V roce 1893 převzalo město od Okrašlovacího spolku městský park i s pavilonem. Ochotnický spolek se zavázal, že provede jeho přestavbu na své náklady. Zápisy z roku 1894 vypovídají o novém telegrafním spojení Dobrušky se Solnicí, o dvou požárech a o příchodu nového obvodního lékaře. V roce 1895 se ocitla Občanská záložna ve finanční tísní. Dne 25. února 1897 proběhla první volba poslanců pro V. kurii. Oprávněných volitelů bylo 564, z nichž k volbám přišlo 259. Strana sociálně demokratická získala 39 – 40 hlasů.¹¹⁰ Vedle těchto voleb proběhla i volba poslanců do říšské rady. Výnosem c. k. místodržitelství bylo rozpuštěno obecní zastupitelstvo, nahrazeno bylo správní komisí, která řídila obecní záležitosti do 6. července 1899. V důsledku Badeniho jazykových nařízení byla revisní zpráva poštovního úřadu psána revidujícím komisařem poprvé česky. V červnu 1899 byl na náměstí slavnostně posvěcen prapor vojenských vysloužilců. V červenci proběhly obecní volby, kde byl zvolen starostou soukromník Josef Vondra. V říjnu proběhla veřejná schůze dobrušských obyvatel, z důvodu protestu proti odvolání Badeniho jazykových nařízení. Městská rada už předtím poslala okresnímu výboru písemný protest. Na mnohých místech vypukly po odvolání jazykových nařízení nepokoje. Rozbroje panovaly i mezi opozičními stranami před obecními volbami. Veřejnost velmi aktivně reagovala na politické dění v zemi. *„I ve městě zdejším shromážděval se v tyto dny lid v houfech na náměstí, kde se reptalo hlasitě na vládu, řečnilo se a židům*

¹⁰⁹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 166.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 174.

vyhrožovalo. Četníci lid rozháněli a zatýkali, zatčení byli pak pokutováni neb vězením trestáni.“¹¹¹ Tak popisuje společenskou a politickou situaci na konci 19. století kronikář města Dobrušky.

¹¹¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 177.

7. Farní kronika města Dobrušky

7.1. Pamětní kniha děkanství dobrušského 1846 - 1929

Autorem děkanských pamětí je Josef Mnohoslav Roštlapil, který se narodil 15. srpna 1809 v Kostelci nad Orlicí.¹¹² Po absolvování hradeckého semináře začal kaplanovat v Miletíně, poté na několik dalších místech a v letech 1840 – 1865 v Dobrušce. V roce 1857 byl jmenován farářem v Opočně a 1881 osobním děkanem. V revolučním roce 1848 se spolu s přítelem Janem Karlem Rojkm zúčastnil Slovanského sjezdu v Praze. V roce 1864 byl zvolen dopisujícím členem Českého muzea a roku 1871 se stal členem Svatoboru. Vedle děkanské pamětnice sepsal Latinsko-německo-český slovník lékařské terminologie (1844), Biblickou pedagogiku (1845) a další.¹¹³

Pamětní kniha děkanství dobrušského byla založena roku 1846. Celkový počet stran včetně nepopsaných je 744. Na první straně pamětní knihy je úvodní text psaný Josefem Roštlapilem: *„kteráž jsem v Dobrušce jako kaplan roku 1846 od stránky 7 – 23 psát začal, napotom po 31 leté přestávce ve str. 25 – 448 jakožto farář na Opočně od 1. května 1877 až do 19. května 1878 s pomocí Boží dopsal.“*¹¹⁴ Poté následuje čtyřstránková předmluva, kterou napsal autor v úvodu pamětní knihy. *„K nemalé cti a chloubě slouží to zajisté českému duchovenstvu, že z jeho řad vyšli nejprvnější ctitelé a spisovatelé historických pamětí země české – a že po příkladu patriarchy dějepisu českého- Kosmy nehojněji kněžstvo naše pamětí historických si všímalo, jich pilně zapisovalo a vděčnému potomstvu dochovalo – nám i budoucím na povzbuzení, bychom i my tak činili.“*¹¹⁵

Píše zde o poslání českého duchovenstva sepisovat paměti pro budoucí potomstvo. Zdůrazňuje nutnost psát paměti v rodném, českém jazyce a poukazuje na křivdy z období po Bílé hoře, kdy *„v tom poskrovně pozůstalém, zbědovaném obyvatelstvu českém potupila národní hrdost, a ponenáhle se ztrácí a vymírá i národní vědomí, jehož po reformaci většího dílu cizojazyčné duchovenstvo probuzovalo, pečujíc z povinnosti své kněžské nejprve a především o navrácení stáda sobě svěřeného do lůna církve katolické, později pak, zvláště počátkem a během 18. století, by vyhledávalo a ničilo knihy české – bludařské*

¹¹² Obrazová příloha č. 3.

¹¹³ Josef Mnohoslav Roštlapil. In *Dobrušský zpravodaj 1*, 2007, s. 51. Významným dílem Josefa Roštlapila jsou jeho *Paměti města Dobrušky a panství opočenského*, vydané v Praze 1887.

¹¹⁴ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 1.

¹¹⁵ Tamtéž.

a kacírské“.¹¹⁶ Vyzdvihuje jádro českého kněžstva, které zůstalo cizotou nedotčeno, a ve kterém se probudilo národní vědomí spojené s národní hrdostí.

Jaroslav Roštlapil zde píše o guberniálním nařízení. „...jež vydal nejvyšší purkrabí království Českého hrabě Karel Chotek 31. srpna 1835 č. 5952, aby nejen po městech, ale i při každé faře pamětní kniha se založila – a jakž ten nerozumný proud germanisační tehdáž to ještě s sebou nesl, ovšem jen toliko německým, samospasitelným jazykem, aneb výjimečně latinským se spisovala. Proud času ten nerozum odnesl – a bohdá že těch ostatních neřestí svým časem dočista z Čech odnese! Bylo nyní zde chvalitebné nařízení o knihách pamětních, o to však jak se mělo a mohlo jemu vyhovět, nehrubě bylo postaráno, neboť odkud měly se vážit a brát žádoucí památky děje a místopisné, když téměř všechny, co tolikerych pohromách pozůstaly v nepřístupných archivech, panských i městských, ladem ležely a tam tlely a hnily!“¹¹⁷ Po těchto slovech vyzdvihuje činnost Františka Palackého a jeho dílo z roku 1829 Staří letopiscové čeští a Dějiny národa českého z roku 1848. „I pustil jsem se r. 1846 s chutí do práce té, počav ji s poloho a místopisem děkanského obvodu dobrušského, pilně se při tom vyptáváje starých pamětníků na zapomenutá jména vysušených rybníků a památných míst. Sotva však že jsem dopsal stranu 23 této pamětní knihy, přetrhl a odložil jsem na dobro tuto práci tak horlivě započatou a snad tak dobře se stalo, byla by tehdáž hubenější a neúplnější, pročez Pánu Bohu děkuji, že jak nebožci Rojkovi prodloužil i mně doposud dopřál života, že jsem tuto práci před 34 lety započatou mohl nyní obnoviti a dokonati.“¹¹⁸ Původně měl oslovit děkan Rojek dobrušského děkana Kilingera, aby se za pomoci svých velebníčků pustil do psaní pamětní knihy. „V místo by bych tu práci vložil na bedra d.p. děkanovi Dobrušskému V. Kilingrovi aneb jeho velebníčkům, sám sem se v ní uvázal a hned 1. května 1877 s ní započal.“¹¹⁹ Josef Roštlapil sbíral spisy a další materiály, kterými své dílo doplňoval, jak je možné vidět na jednotlivých stranách pamětní knihy. „Z toho ovšem čtenář této pamětní knihy vidí a porozumí, že to není jednolitá, ve svých částích všude harmonická a souvisle zaokrouhlená monografie, ale že to jsou z většího dílu jako membra disjecta, z nichž by se sličné tělo teprve utvořit mělo a mohlo. Toho ponechávám budoucímu tvůrci a milovníku, jemuž by se takové práce zachtělo.“¹²⁰ Tato předmluva byla napsána dne 15. srpna 1880 na faře v Opočně.

¹¹⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 2.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 4.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 5.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž, s. 6.

Zápis v pamětní knize začíná kapitolou o polohopise dobrušského děkanství, lící město Dobrušku, a přilehlé vsi Chábory, Běstviny, Březiny, Brtvu, Domašín, Chlístov, Křovice, Mělčany, Myškov, Paseky, Provoz, Pulice, Spáleníště a Val. Ke každé obci připisuje počet domů a obyvatel, vzdálenost od Dobrušky, náboženskou příslušnost obyvatelstva a velikost obce. Dále následuje odkaz na prameny, ze kterých Josef Roštlapil čerpal při tvorbě pamětní knihy. Od strany 27 popisuje v chronologickém sledu událostí významné momenty z dějin opočenského panství a zvláště pak z historie města Dobrušky. Začíná od prvních pánů Opočenské župy, panský rod Drslaviců, udělení městských privilegií, vznik dobrušského děkanátu, rod pánů z Dobrušky, Mutinu z Dobrušky, pokračuje rodem Trčků z Lípy až po rod Colloredo. Z tohoto výčtu je zajímavá například zpráva o vzniku jména Dobruška. *„Kde nynější město Dobruška leží, tam stávala od pradávna ves Leštno proto tak zvaná, že v těch místech mnoho leští, leštin, lísek rostlo. A hned od té chvíle a doby, co ves Leštno zdí byla obehnána a ohražena, sloula napotom město Dobruška. Toto ohražení a pojmenování stalo se již před rokem 1320. Před tímto časem některý pán z rodu Drslavců bývalou ves Leštno na město přeměnil, povýšil a vysadil a Dobruška nazval, a sám se „z Dobrušky“ jmenovat a psát počal. Jméno Dobruška povstalo od osoby, která se Dobroš neb Dobruš anebo Dobrocha, Dobruše jmenovala, po níž pak hrad neb tvrz od ní vystavený Dobruška sloul.“*¹²¹ Ve výčtu událostí nenajdeme pouze dějiny města, ale i vývoj děkanství a s ním spojeného církevního života na panství a ve městě. Jedná se například o vývoji katolické duchovní správy, posloupnost jednotlivých farářů a děkanů, pro zajímavost je zde i inventář kostela z roku 1566, inventář zkonfiskovaných knih z roku 1732 při vzpouře sedláků na Opočensku a další.

Zápisy pojednávající o období 18. století až do kronikářovi současnosti mají podobnou formu zápisu. Text je psán do sloupce přibližně do poloviny strany a členěn na jednotlivé odstavce. Na zbývajících volných stranách stránky je místo pro další kronikářovy doplňující poznámky. Nadpis tvoří ve většině případů jméno děkana, který v daném roce nastoupil do svého úřadu. Dále je u každého duchovního zaznamenán stručný životopis včetně kariérního růstu v řadách církve. Zapsal rovněž informace o významných bohoslužbách, které se pořádaly a jaké zvláštní a výjimečné události se odehrály v době jeho působení v Dobrušce.

Prvním děkanem působícím na přelomu 18. a 19. století v Dobrušce byl Josef Obst (v pořadí 21. děkan). V úřadu dobrušského kaplana a později děkana byl od roku 1799

¹²¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, Archiv děkanství Dobruška. Pamětní kniha děkanství dobrušského. kn. č. 79, s. 36 – 37.

až do své smrti roku 1843. Co se týče života ve městě, najdeme zde informaci o zemětřesení z roku 1799, „*kteřé strašlivým podzemním hlukem na způsob hromového udeření v jedné minutě skončilo i to samé zemětřesení zakusila všechna okolní města až do Králové Hradce*“.¹²² Josef Obst byl svědkem rozbrojů a dlouhotrvající nevole mezi dobrušským sousedstvem a tehdejším purkmistrem Josefem Weissem, „*kteřý ovšem v tom chyboval, že s těmi menšími šosáčky poněkud nevšímavě, snad i hrdě a uštěpačně zacházel, až si na něho u vyšších míst stěžovali*“.¹²³ Po instalaci nového purkmistra Archleba došlo k další roztržce ve věci volby nového učitele, nejenže bylo několik kandidátů, ale k nepříjemnostem došlo po zvolení Josefa Müllera. „*Avšak co kozel nespískal? Místo Müllerovi – napsána byla presentace Seidlovi. Snadno si lze pomyslit, jaká bouře z toho po celém městě, bez toho vždy zlehka splašeném povstala*“.¹²⁴ Touto událostí si Dobruška vysloužila posměch u vyšších míst a do ještě větší nevážnosti upadla, když se přišlo na případ penězokazce Jana Wolfa, který si razil čtyřgrošáky a tak přišel k velkému majetku. Navíc byla v letech 1804 a 1805 velká neúroda, která se projevila drahotou a hladem. Děkan Obst byl rozený Němec, ale česky rozuměl i mluvil. Společně s nově zvoleným učitelem Müllerem se domnívali, „*že bohumilou, spasitelnou a užitečnou službu prokážou městu Dobrušce, když jeho mládež do školy posílanou naučí po německu číst, psát, poněkud i počítat a mluvit – aby se až dorostou o trzích snadněji smluvit i s těmi Němci horáky, a pak i také proto, aby jakož to tehdejší převrácené smýšlení, zvláště ve městech a městečkách našich s sebou neslo počítat se mohla ku vzdělanějšímu, osvícenějšímu a vzácnějšímu občanstvu*“.¹²⁵

Bohaté poznámky patří k roku 1806, kdy v Dobrušce vypukl obrovský požár. Kronikář zde líčí průběh požáru od jeho vzniku. Podává detailní informace o požáru kostela a zvonice, včetně výpisu věcí, které zde shořely. Všichni uhořelí byli pochováni v jednom společném hrobě. V neděli 11. května se konaly bohoslužby v kostele sv. Ducha, kde „*pan děkan Obst poučoval a potěšoval – sám také vyhořev - své zarnoucené ovečky tou pravdou Boží: „byť by nás všecko opustilo, rána za ranou, neštěstí za neštěstím nás stáhlo neopustí nás přece bůh a jeho náboženství, jenž nás povede, posilní a potěší ve všech strastech vezdejšího*

¹²² SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 403. Více o přírodních úkazech na Dobrušku MATOUŠ, Václav. Neobvyklé úkazy a přírodní pohromy v dějinách města Dobrušky. In *Městský zpravodaj Dobruška* 11, 1996, s. 1-5.

¹²³ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 404.

¹²⁴ Tamtéž, s. 404.

¹²⁵ Tamtéž, s. 405. Když přišel Josef Roštlapil do Dobrušky jako kaplan v roce 1840, pokusil se psát matriky česky, ale sám pan děkan mu to zakázal.

života“.¹²⁶ V červnu 1806 se dobrušští sousedé dopustili nezákonného jednání, když násilně rozbořili základy nově stavěného domu, který patřil židovi Izraeli Píkoví. Hrdelní soud tuto událost vyšetřoval několik let „až se veškerá věc náležitě rozpletla a vyjasnila a sousedstvu se přes 1600 zl. outtrat naflákalo. Vyšel rozsudek: že žid k držení sousedského domů křesťanského žádného práva nemá a obžalovaní pak sousedé z rušení držebnosti byli od císaře pána od všeho dalšího vyšetřování a trestu osvobozeni.“¹²⁷ V letech 1806 až 1809 byl kaplanem pana děkana Obsta Josef Liboslav Ziegler, o jehož životě píše autor kroniky na konci zápisu o roku 1806.

Rok 1807 začíná poznámkou o odstoupení purkmistra Františka Archleba a výstavbou na vyhořelých místech v Dobrušce. V tomto roce nastoupil na opočenské panství kníže Rudolf Colloredo – Mansfeld, který si nechal v roce 1810 vystavět na opočenském hřbitově knížecí hrobku.¹²⁸ Po napoleonských bitvách byly na opočenském panství zřízeny nemocnice pro raněné vojáky, z nichž poslední odešli až v roce 1811.

Po odchodu kaplana Zieglera nastoupil na jeho místo bratr pana děkana Obsta – Antonín Obst, který zde byl do r. 1813, po něm přišel kaplan Dušek Vendelín (1812 – 1814). Devátým kaplanem v Dobrušce se stal Jan Tomek (1813 – 1821), od 1814 zde pak působil jako druhý kaplan Jan Novák (1814 – 1823). U každého, výše jmenovaného kaplana, je v pamětní knize uveden i jeho stručný životopis. Šestnáctým biskupem hradeckým se stal v roce 1815 Alois Josef hrabě Kolovrat Krakovský.¹²⁹ Poté, co kronikář stručně popsal duchovní život nového biskupa, vrací se ve svých zápiscích k dění v Dobrušce.

V březnu 1811 byl vydán „zlopověstný finanční patent, jímž bankocedule na pátý díl své měny sníženy byly, čímž kapitalisté, pokladnice a nadace všeliké okradeni téměř na mizinu přivedeni jsou, byli. I ukázalo a dosvědčilo se to ihned v cenách obilních.“¹³⁰ Mezitím v tomto roce odehrálo se několik přesunů na pozicích purkmistra a jeho radních. O napoleonských válkách uvedl jen krátkou zmínku, o vpádu Napoleona do Paříže a o dlouhém váhání císaře Františka, má-li se spojit s Ruskem a Pruskem proti vlastnímu zeti. Od února 1813 až do května byl v Dobrušce prapor hraničářů, který pak vystřídal pěší pluk kyrysnický a dragounský, který zde byl povolán ke službám dvou císařů. „*Neboť o svátku Nejsvětější Trojice Boží přijeli na Opočno 13. června 1813 císař František I., císař ruský Alexandr I.*

¹²⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 408.

¹²⁷ Tamtéž, s. 408 – 409.

¹²⁸ Kníže Rudolf byl držitelem opočenského panství od roku 1807 do 1843.

¹²⁹ 5. září 1830 byl povýšen za arcibiskupa Pražského.

¹³⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 411.

*A pruský král Vilém III. radivše se na zámku opočenském, jak by sjednocenou silou svou zpujného císaře francouzského Napoleona I. pokořili a porazili.*¹³¹ Poté v textu sepsal výčet osob, které se v té době na zámku v Opočně vyskytovaly. Kronikář ve zkratce shrnul následující boj císařů proti Napoleonovi u Lipska. V roce 1813 byla v Dobrušce vysoká dražota obilí a nedostatek koní, kteří byli odvedeni k vojsku. Na pozici purkmistra a zkušného radního došlo v roce 1814 k výměně osob. V roce 1815 byl zvolen na místo purkmistra po Josefu Hekovi Jiří Synáček, „ *který se svými pány radními mnoho nepřijemností zakoušel – dílem od přivrženců Hekových, dílem od opočenského vrchního úřadu, chtícího nad magistrátem dobrušským jakés takés vrchpanství provádět.*“¹³² Po skončených napoleonských válkách zůstal v Dobrušce šestý prapor c.k. polních myslivců. V roce 1817 bylo vydáno nařízení, aby se vystavěla silnice z Rychnova k Dobrušce, a také se začalo s výstavbou nové školy, která byla dokončena stejně jako nová silnice o rok později. Během těchto dvou let panovalo v Dobrušce napjaté klima, způsobené zveřejňováním hanopisů na zkušného radního, a také kvůli nesvornosti mezi bratry Josefem a Františkem Hekem, kdy se nakonec musel František vzdát nákladnického úřadu i svého správcovství v něm. Po dlouhých 13 letech od požáru 1806 se začalo jednat o přelití nových zvonů z pozůstatků starých. Děkan Obst spolu s bratry duchovními uspořádal sbírku a na konci roku 1819 byla vytvořena smlouva o přelití dobrušských zvonů s pražským dvorním zvonařem. V textu je uvedeno rozpočítání centů zvonoviny na jednotlivé zvony včetně jejich ceny. Uvedeny jsou zde i částky za práci, vyrytí nápisů, pokřtění a odvoz. Ke každému zvonu jsou zapsány jeho parametry a ocitovány vyryté texty.¹³³ Z Prahy do Dobrušky byly přelité zvony přivezeny 19. září 1820.

Sousedské spory vrcholily v roce 1819, kdy se ve městě pohazovaly paličské listy, které děsily místní obyvatele, mající ještě v živé paměti požár z roku 1806. Mimořádný vrchnostenský úřad opočenský neustále škádlil a snižoval dobrušský magistrát, zvláště pak podporoval i Hekovu stranu, z čehož vznikaly opět jen samé rozpory a třenice. Dokonce se pětice dobrušských sousedů vydala na Krajský úřad, aby si tam prosadila odchod radního Jetmara. Jejich žádosti nebylo vyhověno, a tak se po městě opět rozšiřovaly paličské listy. Po malém požáru v září 1820 vydala se další městská deputace ke krajskému úřadu. „*Hned třetího dne na to přišla krajská komise – a sice kr. komisař Karel Boleslavský, který se ihned na děkanství jako doma usadil. I vyšetřil, že ty paličské listy sám Josef Hek*

¹³¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského.* kn. č. 79, s. 412.

¹³² Tamtéž, s. 413.

¹³³ Na obrazové příloze č. 4 najdeme opis textů na jednotlivých zvonech.

starší pohazoval – kdo však stodoly podpálil, tomu se nemohlo na stopu přijít. Po 3 měsících – tedy na konci r. 1820 komise vyšetřování skončila, Josef Hek ke kriminálnímu soudu do Prahy odevzdán byl, odkud po roce propuštěn jest.“¹³⁴ V roce 1821 byl zvolen purkmistrem Antonín Schwarz, který byl podle slov kronikáře „hlavou a srdcem celého města“, protože se zasloužil o řádné vedení města ve věcech politických i hospodářských. Jedenáctým kaplanem u pana děkana Obsta byl František Bek (1821 – 1825), dvanáctým Jan Prokop Víteček (1823 – 1835) a třináctým Jan Havelka (1825 – 1840).

V letech 1823- 1824 probíhaly obnovující práce ve vnitřních prostorách vyhořelého kostela, kde se aktivně účastnil například kaplan Víteček, který „se přiučil pozlacování, jehož napotom pro svou zálibu i útěchu tak zdárně sám prováděl“.¹³⁵ Po dokončení oprav věnoval kostelu dobrušský magistrát stříbrný pacifikál, na kterém byla vyryta jména dárců i tehdejšího duchovenstva. V roce 1826 přišlo do Dobrušky zvláštní guberniální rozhodnutí za dne 24. června 1826, kterým se kantorovi vyměřilo kolik, smí za píseň pohřební při konduktu vyzpívanou požadovat. Městská rada se roku 1827 usnesla, že by zkoušený rada dostával roční plat o výši 500 zl., kancelista 180 zl., důchodní 100 zl. a policajt 80 zl., ostatní by sloužili za čest. „Tamtéž počalo se rokovat a vyjednávat o založení nové osady Chábory i o které povstalo pořekadlo: sebranice jakých takých lidí.“¹³⁶

V červnu roku 1828 konal pan biskup Kolovrat v Dobrušce generální visitaci. Následujícího roku byla dokončena oprava věže radnice včetně věžních hodin. Za purkmistrování Antonína Schwarze došlo k urovnání sporu o poddanství mezi vrchnostenským úřadem opočenským a městským magistrátem.

Na počátku třicátých let vypukla v zemi cholera, která si vyžádala mnoho obětí. V Dobrušce jí podlehly jen 2 osoby. K letům 1831 a 1832 najdeme pouze zmínky o počasí a jeho vlivu na úrodu, včetně cen obilí pro každý rok. Vládní rada ve Vídni, Jan Hejzlar, dobrušský rodák, věnoval městu v roce 1833 „pěkně malovaný obraz císaře a krále Františka I., který dne 9. srpna slavnostním způsobem na radnici byl zavěšen – načez následovaly slavné služby boží, oběd na děkanství, večír iluminace a divadlo od školáků sehrané“.¹³⁷

¹³⁴ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 416.

¹³⁵ Tamtéž, s. 417.

¹³⁶ Tamtéž, s. 418.

¹³⁷ Tamtéž, s. 419.

Časový sled událostí je přerušen vložением rozsáhlého textu o nově zvoleném hradeckém biskupovi Karlu Boromejském, svobodném pánu Hanl von Kirchtreu.¹³⁸ Rok 1834 byl v létě velmi suchý a tak přišla nouze o vodu. „*Lidé v noci vodu z kašny kradli, tak že u zdejších kašen stráž postavena být musila. Pro vedro sklízelo se jen v noci.*“¹³⁹ V červnu navštívil Dobrušku nejvyšší purkrabí Karel hrabě Chotek, který si zde prohlédl radnici, kostel a školu. Rok 1836 znamenal pro Dobrušku další malý úspěch proti vrchnostenskému úřadu v Opočně. Díky purkmistru Schwarzovi nemuseli už dobrušští snoubenci chodit pro povolení k sňatku do Opočna, ale mohli ho získat u dobrušského magistrátu. Velké teplotní výkyvy a povodně jsou popsány v letech 1837 a 1838. Ve zdejším vikariátě proběhla v roce 1838 generální visitace, kterou vykonal biskup Karel Boromejský. V témže roce se začalo s výstavbou obecní sýpky. Roku 1839 vyvrcholily spory dobrušských sousedů proti purkmistrovi Antonínu Schwarzovi, který se stal terčem hanlivých listů.¹⁴⁰ „*Vida tolik nevděku a neuznalosti poděkoval se Antonín Schwarz ze svého tak jemu ztíženého úřadu purkmistrovského... Nespokojenci s purkmistrem byli vypátráni i potrestáni, od krajského úřadu poukázán byl, by úřad purkmistrovský zase nastoupil a dále vedl – což se od něho také 7. července stalo.*“¹⁴¹ Téhož roku se začalo s katastrálním vyměřováním hranic Dobrušky.

Šestnáctým a posledním kaplanem děkana Josefa Obsta „*byl jsem já Josef Mnohoslav Roštlapil spisovatel této pamětní knihy*“.¹⁴² Podobně jako u každého z předchozích kaplanů následuje životopis, který psal autor v první osobě. Zpátky k událostem v Dobrušce se autor vrací rokem 1841, kdy došlo v letních měsících k drobným požárům. V důsledku malého počtu srážek v roce 1842 došlo ve městě k nedostatku píce a rapidnímu zlevnění cen dobytka. Tentýž rok v červenci pozoroval Josef Roštlapil úplné zatmění slunce. Příjemné teplé počasí vládlo v první třetině roku 1843, které umožnilo rozsévat jarní pšenici už v únoru. V říjnu zemřel děkan Josef Obst, „*kněz bezúhonný, učený, dobrosrdečný – letory poněkud prchlivé, ale ihned laskavé a udobřené srdce své projevoval, hleděl na čest a také ji vším právem svým vyžadoval*“.¹⁴³ Ve stejném roce zemřel také kníže Rudolf, Colloredo – Mannsfeld

¹³⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 419. Zvolen byl v roce 1832 in: Pamětní kniha děkanství dobrušského.

¹³⁹ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 420.

¹⁴⁰ Více: MATOUŠ, Václav. Dobrušské panflety II.: Proti purkmistru Antonínu Schwarzovi. In *Dobrušský zpravodaj* 1, 2001, s. 15 – 17.

¹⁴¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 422.

¹⁴² Tamtéž, s. 422.

¹⁴³ Tamtéž, s. 423.

a na opočenské panství nastoupil kníže František de Paula Gundakar II. Colloredo-Mannsfeld, který se podle zápisu v pamětní knize děkanství dobrušského na panství málokdy zdržoval a přijel-li, strávil čas v oboře a hned zase odjel. „*Proto si úředníci opočenští samostatně ve všem vedli.*“¹⁴⁴

Novým dobrušským děkanem se stal František Serafín Bek (1844-1868). Kvůli pokračujícím sporům na poli magistrátu odstoupil purkmistr Schwarz ze svého úřadu i s nezkušeným radním Josefem Módlem, ačkoliv krajský úřad vyslovil uznání nad jejich činností. V listopadu tohoto roku byl vyloupen depoziční sklep v městské radnici, kde zloději ukradli okovanou pokladnici obsahující 235 zl. Novým purkmistrem byl zvolen Alois Venclík.

V roce 1845 je v pamětní knize zaznamenána vzpoura sedláků z okolních vesnic (Bačetína, Valu ...), kteří odmítali vykonávat panskou robotu. Situaci vyšetřoval krajský komisař. Sedláka Marka z Valu „*na lavici položili a po vojensku vypláceli, k němuž pan děkan ihned povolán byl, by ho zaopatřil - při čemž té slavné komisi, jak pravil, trochu do svědomí mluvil. Přísněji si tatáž komise v Bačetíně počínala, kdež sedláka Linharta nelítostivým bitím zmrazčila.*“¹⁴⁵ V každé vzpurné vesnici pak zůstalo několik vojáků, kteří robotníky na panskou robotu doprovázeli. „*Bylo to věru k smíchu a na úkor vrchnosti, když ta robotá městem Dobruškou sem i tam táhla. Dobře, že tomu r. 1848 na dobro odpomohl.*“¹⁴⁶ Jak autor pamětní knihy píše, opustil Dobrušku a vydal se na cestu, nejprve na Moravu, pak přes Vídeň do Prešpurku a do Budína. Při zpáteční cestě se zdržel několik dní v Praze, kde právě probíhaly slavnosti u příležitosti otevření dráhy z Olomouce do Prahy. V poznámkách dále pokračuje v psaní o svém záměru „*křísit a probuzovat ducha národního, maje po boku rázného, statečného, vytrvalého a neohroženého přítele a spoluvůdce Jana K. Rojka, správce duchovního v Bohuslavicích*“.¹⁴⁷ Píše zde o jejich schůzkách v Bohuslavicích, včetně shromažďování a půjčování knih, které byly převážně uskladněny právě u Roštlapila.

„*Přišel památný rok 1848 přinášeje nám, jak se zdálo, skutečně to, po čem toužila duše naše.*“¹⁴⁸ V Dobrušce vypukly slavnosti oslavující vyhlášení konstituce, „*kterouž jsem,*

¹⁴⁴ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 424.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 425.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 426. Více o roku 1848 na Dobrušsku: MATOUŠ, Václav. Ke 150. výročí bouřlivých událostí roku 1848 v Dobrušce. In *Dobrušský zpravodaj* 7, 1998, s. 10-13. ŠTĚPÁN, Antonín. K národnímu obrození a revolučnímu roku 1848 v Dobrušce. In *Sborník z historie města Dobrušky*. Dobruška, 1981, s. 40-41.

co v sobě nese a zavírá o kázání vysvětlil“.¹⁴⁹ Roštlapil společně s Rojkem jeli do Prahy, podívat se na slovanský sjezd a líčí zde své pocity: „*Jakou radostí a potěchou srdce naše se šířilo a naplněno bylo tehdejší, nelze vyslovit – ale po nemnohých dnech touž rovněž žalostí se sevřelo a rozželelo, uslyševše, což se v Praze stalo v pondělí svatodušním. Mají to Maďaři a ti ostatní na svědomí, kdo vždy našemu národu hrob kopali a až posud kopat nepřestávají.*“¹⁵⁰ Na konci roku 1849 vypukla v Dobrušce cholera, které podlehl několik lidí. V následujícím roce se jednalo o zřízení politických a soudní úřadů. Autor paměti oceňuje aktivní přístup bývalého purkmistra Schwarze, který se zasloužil o zřízení c. k. okresního soudu v Dobrušce. „*R. 1850 byly v Čechách ve městech a tudíž i v Dobrušce magistráty a na panstvích patrimoniální úřady a soudy vyzdviženy a místo nich politické úřady tak zvané c. k. podkrajské úřady, později: c. k. okresní hejtmanství pro politické záležitosti – a c. k. okresní soudy s berním, s listovním a sirotčím úřadem zavedeny.*“¹⁵¹ Okresní soud začal v Dobrušce úřadovat dne 1. července 1850 a kronikář zde vypsals i personální obsazení soudu. V letních měsících roku 1851 vypukla opět cholera, již padla za obět i hospodyně v děkanství. Od smrti děkana Obsta se vystřídalo na dobrušském děkanství několik kaplanů, které zde kronikář jmenoval a připsal k nim stručné životopisy.

V květnu 1852 zemřel kníže František de Paula Colloredo-Mansfeld, který byl pochován v knížecí hrobce v Opočně. Jeho nástupcem se stal kníže Josef Colloredo-Mansfeld, hrabě z Waldsee. „*Jakmile kníže pán Josef panství opočenské nastoupil, zavedl na něm ihned hospodářství dle nejnovějších výzkumů a zkušeností, ač se to starším hospodářům nezdálo a nelíbilo.*“¹⁵² O tři měsíce později zemřel na mrtvici tehdejší, opětovně zvolený purkmistr, Antonín Schwarz. „*Byl to člověk šlechtěného smýšlení, lékař zkušený a tudíž velmi hledaný, občan obětavý, purkmistr v páře vycvičený, jazykem výmluvný, u vyšších úřadů oblíbený – a všude vážený, purkmistr, jakéhož v tom způsobu si Dobruška sotva za století vychová – neboť on své rodné město celou duší miloval za jeho zvelebení nezištně horlil a pečoval – ač za to mnohým neuznáním, ano i nevděkem se potkával. Necht’ žije v čestné a vděčné památce.*“¹⁵³ Kronikář neopomněl seznámit čtenáře s významnými osobami z dobrušského okolí, kteří se pohřbu Antonína Schwarze účastnili. Další informací z 50. let 19. století je zmínka o vypsání národní půjčky, která se konala v roce 1854. Píše o ní jako o tzv. „dobrovolné“ a zároveň upozorňuje, že se jí musel zúčastnit každý. Josef Roštlapil

¹⁴⁹ V této větě mluví o své činnosti autor paměti Roštlapil. V Pamětnici s. 426.

¹⁵⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 426.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 426.

¹⁵² Tamtéž, s. 428.

¹⁵³ Tamtéž.

uvádí, že dal 100 zl. a vybráno prý bylo 500 milionů „, a ty všechny pochovány byly v Mokravě, jež naše vojsko proti Rusku bylo 1843, obsadilo z vděčnosti za to, že Rusko 1849 v revoluci uherské Rakousko spasilo!“.¹⁵⁴

V rychlém přehledu událostí z roku 1854 je zpráva o vyhlášení dogma Piem IX. o neposkvrněném početí B. P. Marie, což bylo v Čechách vyhlášeno 18. března 1855 a o týden později se konaly přiměřené slavnosti. Další zprávou z církevních kruhů, byl takzvaný Konkordát z roku 1855, který „*tak nového hluku a zlé krve navaril a natropil, nám kněžím v praničemž neprospěl, ale mnoho mrzutost, zbytečných prací a škod způsobil – mezi apoštolskou Stolicí a Císařem Františkem Josefem I. v Římě uzavřen zde pak v Ischlu 23. září 1855 podepsán*“.¹⁵⁵ V roce 1856 opouští Josef Roštlapil funkci kaplana v Dobrušce a stěhuje se do Jesenice, kde „*započav takto teprv po 21 letech svého kněžství jakouž takouž samostatnější práci na vinici Páně*“.¹⁵⁶ Pak se v roce 1857 nastěhoval do Opočna, kde se stal farářem. Nástupcem na místo dobrušského kaplana se stal Antonín Flesar.¹⁵⁷

V roce 1856 byl přijat nový, podle Konkordátu sestavený, manželský zákon. Na jehož základě byl sestaven protokol snoubenců a ustanoven manželský soud. Rok 1859 znamenal pro dobrušské občany ztrátu c.k. soudu, který byl na rozhodnutí císaře Františka Josefa I. přenesen na Opočno. Podle kronikáře, se tak stalo za horlivé účasti opočenského knížete Josefa Colloredo – Mansfelda a zradou některých tehdejších c. k. úředníků v Dobrušce. „*Nikdy by se to bylo nestalo, kdyby byl Antonín Schwarz ještě na živě! To moje přesvědčení.*“¹⁵⁸ Jakmile přišlo rozhodnutí o přesunu do Opočna „*knížecí dům se k tomu od knížete darovaný pro cís. soud, berní a listovní úřad počal zřizovat – což trvalo až do zámruzu. Ke konci února přistěhovali se všichni p. úředníci na Opočno*“.¹⁵⁹ Dne 28. dubna vydal císař manifest o nastávající válce v Itálii. „*Jeden arcivévoda prý tehdy přišel do Prahy prosit císaře Ferdinanda na hradě pražském bydlícího, by nějakým milionem přispěl na tu válku.*

¹⁵⁴ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 429.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 429. Konkordát byl uzavřen mezi Vatikánem a rakouskou vládou. Církev získala značná privilegia v oblasti nižšího a středního školství a také v záležitostech manželského práva. Duchovenstvo bylo osvobozeno od placení daní. Byl zrušen v květnu 1874.

¹⁵⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 429.

¹⁵⁷ Antonín Flesar (1828-1898) Gymnázium vystudoval v Havlíčkově Brodě, filozofii v Českých Budějovicích a Praze, teologii v Hradci Králové. Již v mládí se zúčastnil vlasteneckého života. V roce 1848 bojoval v Praze na barikádách. Od roku 1852, kdy byl vysvěcen na kněze, působil jako kaplan v řadě míst, byl farářem v Přepychách (od roku 1877), v Dobřanech. V roce 1886 se stal děkanem v Dobrušce. Jeho nevýznamnější prací je *Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského* (1895), *Dějiny gruntů města Dobrušky od roku 1580 dále*. Když v roce 1896 zřídilo městské zastupitelstvo městský archiv, pověřilo jeho správou děkana Antonína Flesara.

¹⁵⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 430.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 430.

*Ferdinand mu prý odpověděl: Kdyby se bylo Italiánům toho ponechalo, co sem já jim dal, nebouřili by se. Já nedám nic.*¹⁶⁰ V květnu byla nařízena pobožnost v době války. K bitvě u Solferina píše kronikář, že „*válečná přírážka k daním trvá od té chvíle doposud – a snad navždy nepomine, jakž to u nás obyčejně bývá!*“¹⁶¹

Rok 1860 začíná psaním o vydání pastýřského listu na milodárné sbírky pro Pia IX. a slavnostní držení provinciální synody v Praze, naposledy držené v roce 1605. V září 1860 jel Josef Roštlapil společně s děkanem Rojkem do Prahy na valný sjezd katolické jednoty. Zaznamenanou událostí z roku 1860 je také vydání tzv. říjnového diplomu Františkem Josefem I. „*jímž ustanoveny byly hlavní zásady o účastenství rakouských národů v zákonodárství a státním hospodářství prostředkem společné říšské rady a zastupitelstev jednotlivých zemí. Schmerling však, státní to ministr, pokazil všecko svou oktrojovanou ústavou, dne 26. února 1861 prohlášenou, což ovšem patentem 20. října 1865 prohlášeným mělo se napravit. Zavál však opět jiný vítr a odvál pro nás Čecháčky, co bylo dobrého nám přislíbeno slovem císařským*“.¹⁶² Dne 9. března roku 1861 proběhly v Dobrušce volby nového purkmistra a jeho radních. Tentýž měsíc pak byl zvolen děkan Rojek za poslance na zemský sněm pro dobušský, novoměstský a náchodský okres.¹⁶³

Novými dobušskými kaplany byli v 60. letech: Jan Jelínek, Josef Řehák, Ferdinand Hanousek. U každého jména je napsaný odstavec popisující jejich život a data jejich působení v Dobrušce. V červnu roku 1863 proběhla v Dobrušce generální visitace a v srpnu se vydal Josef Roštlapil na slavnost Cyrilo-Methodějskou do Brna. V dubnu 1864 byl vydán nový obecní zákon, 24. července byl vydán zákon o okresních zastupitelstvech a v prosinci vyšla papežská Encyklika: Sylabus. Rok 1864 uzavírá autor větou: „*1864 Válka rakousko – pruská proti ubohému Dánsku. Však se to Rakousku vyplatilo!!!*“¹⁶⁴ Tuhou zimou začal rok 1865 a sucho bylo po celé jaro a léto. V průběhu roku vypuklo několik požárů v okolí Dobrušky.

Rok 1866 zahajuje kronikář zmínkou o zasedání okresního zastupitelstva, „*kteříž jsem o 10 h. přiměřenou řečí oslovil a po Veni Sancte! zpívanou mší sloužil ve farním chrámu Páně.*“¹⁶⁵ Na počátku března 1866 „*urokoval český sněm rovnoprávnost na pražské*

¹⁶⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobušského*. kn. č. 79, s. 430.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² Tamtéž, s. 431.

¹⁶³ Zemský sněm se konal ve dnech 6-21. dubna 1861. Rieger, Palacký a Brauner podali ohrazení proti volicému řádu. K císaři byla vyslána deputace, aby se nechal v Praze korunovat.

¹⁶⁴ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobušského*. kn. č. 79, s. 432.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 433.

*univerzitě – leč marné po právu volání, hlasu toho Vídeň neslyší, nedbá! Až bude chtít slyšet – snad bude již pozdě.*¹⁶⁶ V květnu se začalo s přípravami k válce s Pruskem. Kronikář na stránkách pamětní knihy popisuje nejprve průjezd jednotlivých rakouských oddílů městem a pokračuje líčením samotných bojů v okolí Dobrušky. „27. června jel jsem ráno do Dobrušky, šel jsem na věž radnice, odkudž jsem spatřil střelbu z děl Prušáky na naše vypalovaných. Bitva na Dobeníně. 28. června táhlo nescíselné vojsko přes Dobrušku i přes Opočno k Josefovou. Hrubá střelba odevšad se ozývala. 29. června při velkém parnu odpoledne velká bitva u Skalice – odtud k Josefovou, ku Králové Dvoru a dále se odehrávala. Od 28. června počínaje přiváželi se ranění vojínové na Opočno a bez pochyby i do Dobrušky. 3. července strašná bitva po celý den pod Chlumem, u Všestar, u Sadový, u Hradce. Naši prohráli! Škoda té krásné jízdy – těch našich statných koňáků.“¹⁶⁷ Od 13. července začalo procházet Dobruškou pruské vojsko, které bylo zdrojem cholery, která se za nedlouho rozšířila po městě. 31. července se prusí vojáci rozešli po skupinách do okolí a pátrali po ukrytých zbraních a po možné kořisti. Prusové opustili Dobrušku 3. září. Napáchali škody za 24 000 zl. „Tak se odsloužili Prušáci Rakousku za pomoc proti Dánsku poskytnutou – a vyhodili ho z Německé říše, což dobře učinili, poněvadž tam nemá cos hledat a přece neustále tam svých zraků otáčí.“¹⁶⁸ Druhou neméně významnou událostí z roku 1866 byl požár, který vypukl v neděli 7. října o půl šesté hodině večerní. Kvůli silnému větru bylo náměstí během chvíle v plamenech. Celkem shořelo 81 domů: celé náměstí, radnice i s věží, pivovar. Škoda se vyšplhala na 400 000 zl. „Dne 3. listopadu 1866 byl purkmistr dobrušský p. František Laichter připuštěn k audienci u císaře Františka Josefa I. právě tehdyž za příčinou svého po Čechách cestování – by shlédl na své oči tu spoustu Prušáky zde způsobenou – v Josefově meškajícího, prose jej za pomoc dobrušských pohořelým, připojiv ku svému promemoria fotografii vyhořelého města Dobrušky, kterouž Josef Archleb hned po požáru byl zhotovil, a již císař pán blahosklonně přijal.“¹⁶⁹ Finanční pomoc přišla jak od císaře, tak od opočenského knížete Josefa Colloredo – Mansfelda, rychnovského hraběte a dalších.

Podle autora pamětí se rok 1867 stal pro Rakousko osudný, „jelikož se rozpoltila dosud jednotná říše na Předlitavsko a Zalitavsko a tím byla dána převaha Němců

¹⁶⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 433.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 434.

¹⁶⁹ Tamtéž.

*zde a Maďarům tam nad Slovaný“.*¹⁷⁰ Pro rok 1867 máme zprávy o deštivém letním počasí a červnových smutečních bohoslužbách na Dobeníně.

V záznamech o událostech z roku 1868 zapsal zprávu o přijetí zákona o civilním manželství a o oddělení školy od církve. Také se zde píše o návštěvě císaře v Praze, kde „*rozhněval se prý zle na Čechy a českou oposici až prý šavli na kusy rozbil. Od té doby nastalo přísné, bezohledné a nespravedlivé pronásledování české oposice, která se hlásila k historickým právům své vlasti české“.*¹⁷¹ Zprávy týkající se Dobrušky jsou převážně o povětrnostních podmínkách v průběhu celého roku.

Dějovou linii kronikářských záznamů přerušuje autor zprávou o nastoupení nového dobrušského děkana Františka Serafina Hladkého, doplněnou informacemi z jeho života. Rok 1869 začíná autor pamětnice informacemi o počasí, které ovlivňovalo hospodářský život města v průběhu celého roku. V červenci 1869 byl položen telegrafní drát z Třebechovic přes Opočno do Dobrušky a ještě téhož roku zde byly postaveny telegrafní stanice. Krátký záznam z roku 1870 se týká politické situace v říši (rozpuštění říšské rady a českého sněmu). I pro rok 1871 je vylíčena politická situace včetně ocitovaného královského poselství určeného zemskému sněmu ze dne 12. září 1871 a císařského reskriptu pro zemský sněm ze dne 30. října 1871. Citována je zde i odpověď Karla Schwarzemberka na císařský reskript.¹⁷² V podobném duchu se nesou i zprávy z následujícího roku 1872: průběh tzv. chabrusových voleb. V květnu 1872 došlo v celých Čechách k rozsáhlým povodním, kdy byla škoda vyčíslena na 50 – 100 miliónů zl. V stejném roce zemřel rychnovský hrabě Hanuš Kolovrat. „*Na sjezdu slovanském r. 1848 jsem ho osobně poznal, poznal jeho srdce šlechtné, pro blaho a zvelebení vlasti a národu vroucí!*“¹⁷³ Rok 1873 začíná popisem počasí v průběhu roku. Následně líčí oslavy na památku stoletého dne narození Josefa Jungmana a oslavy devítistého založení pražského biskupství, kterých se Josef Roštlapil osobně zúčastnil. V říjnu proběhly volby poslanců do říšské rady přímým hlasováním. V listopadu 1873 byla po 7 měsících uzavřena světová výstava ve Vídni „*a tím zvanému krachu do kořán bránu otevřeli*“.¹⁷⁴ V lednu roku 1874 volily okresy poslance do říšské rady. Další zprávy z tohoto roku popisovaly detailní průběh počasí v jednotlivých měsících.

¹⁷⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského*. kn. č. 79, s. 434. Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 435.

¹⁷² Tamtéž, s. 438 – 439.

¹⁷³ Tamtéž, s. 441.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 442.

Čtyřicetým děkanem v Dobrušce se stal Václav Killinger, jehož život popsal autor pamětí v několika odstavcích. Za působení nového děkana se vystřídali dva kaplani: Jan Řehák a Josef Domašínský. Jejich životopisy jsou uvedeny taktéž v pamětní knize.

Zprávy z roku 1875 se týkají, stejně jako výše, počasí a průběhům voleb do říšského a zemského sněmu. Dne 29. června zemřel poslední korunovaný král Ferdinand IV. Dobrotivý. „*Proto přece potrvá jeho památka ve vděčném srdci všech Čechů.*“¹⁷⁵ V roce 1875 nastoupil do úřadu biskupa v Hradci Králové Josef Jan Hais. Z roku 1876 pocházejí zprávy o slavném pohřbu Františka Palackého. Záznamy o počasí v průběhu roku doplňoval kronikář poznámkami o úrodě a v zimních měsících popisoval zasněžené krkonošské a sedloňovské hory. Pro rok 1877 jsou v pamětnici zařazeny převážně zprávy o počasí a o kandidátech v jednotlivých volbách. Vyprávění o roku 1877 doplňuje kronikář zprávami o činnosti zdejších farářů a děkanů. O dobušském kaplanovi Domašínském napsal: „*11. května vydal se ctihodný kaplan na pouť do Říma. Co na té daleké pouti všecko viděl a zkusil, nechť si sám na památku svou a jiným pro paměť napíše.*“¹⁷⁶ Významnou regionální událostí roku 1877 bylo úmrtí děkana Rojka, který „*byl zajisté věrným synem vlasti a národa svého, neboť co ku pozdvižení a zvelebení jeho sloužilo, o to se svým slovem plamenným, bezohledným, svou vůlí neetickou, vytrvalou a skutkem nejobětavějším vždy zasazoval. Jak na poli archeologicko-historickém zdárně a neúnavně pracoval, toho po sobě zůstavil památku trvalou rukopisu sepsaném: Matrika vikariátu Opočenského, jenž se nyní u mne chová (Roštlapil) a chovat bohdá bude vždy šetrně buď na děkanství novoměstském neb dobušském.*“¹⁷⁷ Poslední zprávu, kterou napsal Josef Roštlapil coby autor této pamětní knihy byla informace o průběhu svatebních oslav na opočenském zámku u příležitosti sňatku komtesy Idy s baronem Leopoldem Gudenusem. Zápis končí napsaným letopočtem 1878, ke kterému už není nic dopsáno.

Souvislé kronikářské zápisy skončily rokem 1878 na straně 448 pamětní knihy, ale na stranách 449 až 743 najdeme doplňující informace k předešlým textům. Některé z textů jsou psány Josefem Roštlapilem. Poznámky týkající se let 1880 – 1926 jsou napsány jinou osobou. Obecně se jedná především o životopisy děkanů, farářů a kaplanů. Zvláštní část je věnována životopisům vrchnosti.¹⁷⁸ Životopisy jsou psány česky i německy obohaceny latinsky psanými citáty. Poznámky jsou napsány rukou, případně jsou zde vlepeny ústřížky

¹⁷⁵ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobušského*. kn. č. 79, s. 444.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 446.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 447.

¹⁷⁸ Obrazová příloha č. 5.

novin, vztahující se k danému tématu. Zvláštní složkou doplňujícího materiálu jsou náčrty např. přepyské fary a také fotografie např. z návštěvy prezidenta Masaryka v Dobrušce v roce 1926. Velká část textu je vedena formou poznámkového aparátu, kdy k jednotlivým rokům dopisuje autor dodatky a poznámky, které se mu už nevešly do samotného textu. Josef Roštlapil do pamětní knihy opsal výňatky z jiných kronik a matrik z okolí Dobrušky. Na konci pamětní knihy najdeme soupisy pánů z Opočna včetně rodokmenů, posloupnosti farářů na jednotlivých farách a stáří kostelů v opočenském panství.

8. Lidové kroniky

8.1. Jan Nepomucký Adalbert Honěk

Jan Honěk se narodil dne 11. dubna 1818 v Dobrušce. Vyučil se soustružníkem dřeva a rohoviny. Toto řemeslo bylo v Dobrušce velmi rozšířené. Bydlel na tehdejší Horském předměstí v č. 122/d.¹⁷⁹ Jan Honěk zastával v letech 1861-1865 funkci dobrušského radního. V tomto volebním období byl zvolen starostou města František Beer. V dějinách města se jedná o zlomový okamžik ve výkonu městské správy, jelikož nové zastupitelstvo bylo zvoleno převážně z neprávovárečných občanů a nese označení tzv. chalupnická samospráva. Na památku činnosti této nenákladnické městské správy i pro její případnou pozdější obranu sepsal dvě pamětní knihy, překrývající období let 1835 - 1893.¹⁸⁰ Kroniky zachycují události a mnohé podrobnosti, s nimiž se v městské radě seznámil a které nejsou jinde uvedeny. Informace ze soukromého života autora v kronice nenalezneme. Jan Honěk zemřel 23. července 1897 v Uhlířských Janovicích ve věku 79 let. Dne 26. července byl po převozu do Dobrušky pohřben do rodinné hrobky na městském hřbitově.¹⁸¹

¹⁷⁹ MATOUŠ, Václav. Jan Honěk. In *Městský zpravodaj Dobruška* 4, 1993, s. 1.

¹⁸⁰ Jan Honěk sepsal dvě kroniky. První kniha, tzv. *Dějiny města Dobrušky* zahrnuje časové období 1835 – 1879. Druhá kniha pamětí tzv. *Dobrušské paměti* byla sepsována 1835–1893. Druhá kniha (65 str.) je však pouze volným přepisem prvního dílu Hoňkových pamětí a neobsahuje tudíž žádné výrazné změny v obsahu. Ve své práci jsem pracovala s prvním dílem, tzv. *Dějiny města Dobrušky*.

¹⁸¹ MATOUŠ, Václav. Jan Honěk. In *Městský zpravodaj Dobruška* 4, 1993, s. 3.

8.1.1. Dějiny města Dobrušky

V úvodu kroniky píše Jan Honěk o povinnosti kronikáře. „*Ani své vlastní pochybení nemá zatajovati neb vymlouovati, nýbrž jen čistou pravdu dle dobrého svědomí, jenž se nikdy a ničím umlčeti nedá, zaznamenati, by své výpovědi jak před světem, zvláště ale někdy před Bohem Vševědoucím, zodpovídati mohl a aby budoucnost žádnou nepravdou klamána nebyla.*“¹⁸² Uvádí také, co bylo podnětem pro sepsání dějin města. „*Pročež od té doby co pan Antonín Švarc, někdejší purkmistr dobršský, „Kroniku“ čili své vypravování o tehdejších událostech města Dobrušky zastavil, osměluji se o událostech v dobách pozdějších v Dobrušce se přihodivších, dle mé možnosti nestranně a pravdivě, an to Bůh slyší, zaznamenati a vypravovati. Začínám ve jménu božím.*“¹⁸³

Jako první informaci uvádí Jan Honěk zprávu z roku 1835, kterou „*pan Švarc opomenul snad poznamenati*“, kde píše o dobrušských pivovářečnících, kteří se rozhodli pronajímat pivovar na několik roků dopředu, protože jim tak odpadají starosti s odbýváním várek a získané peníze z nájmu si každoročně dělí stejným dílem.

Podle Hoňka jsou roky 1847 a 1848 v mnoha ohledech nejpamátnější, jelikož se v této době přihodilo mnoho neobvyklých událostí, které autor přiblížil na stranách 3 – 6 ve své kronice. Ve stručnosti popsal povstání ve Vídni, útěk císaře, jeho abdikaci a nástup Františka Josefa I. Situaci v Dobrušce vylíčil skrze činnost nově vzniklé národní gardy, kterou v kronice označuje pojmem „*karda*“. „*Vždyť působením kardy mnohé špatnosti a staré, dříve spáchané krádeže nepoznali a vyzradili. Z přesvědčenosti možno říci, že by neškodilo, aby v několika vždyť rokách takováto národní obrana čili karda do své činnosti vešla a účinkovala rozumně.*“¹⁸⁴

Dalším rozsáhlým tématem, kterému se Jan Honěk věnoval, bylo zřízení nových c. k. úřadů. V Dobrušce se jednalo konkrétně o vznik okresního soudu, ke kterému byl následně připojen ještě berní úřad.¹⁸⁵ Přidány jsou zprávy o volbě nového magistrátu i o zásluhách purkmistra Šchwarze, který se zasloužil o vystavění nové osady Chábory nedaleko Dobrušky a o zavedení obecního poplatku tzv. „*městské a mistrovské právo*“. Za obojí počiny byl purkmist kritizován měšťany a vedlo to k mnoha nesvárům mezi magistrátem a dobrušskými sousedy. V roce 1853 přišlo nařízení, že se mají jednotlivé

¹⁸² Městské muzeum Dobruška. HONĚK, Jan. *Dějiny města Dobrušky 1835-1879*. sign. XIV/221, s. 1.

¹⁸³ Tamtéž, s. 1. Jan Honěk počestil příjmení starosty Antonína Schwarze. Obrazová příloha č. 6.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 5.

¹⁸⁵ V kronice autor pracuje jak s pojmem okresní soud, tak s označením okresní úřad (smíšený okresní úřad od roku 1855).

c. k. úřady sloučit v jeden celek a tento krok si žádal rozsáhlejší prostory. Jan Honěk věnoval boji o dobrušský úřad několik stran. Popsal průběh jednání komise s magistrátem z dubna 1853, kde dobrušští slíbili vystavět nové prostory pro okresní soud. Zaznamenal jednotlivé body, o kterých se jednalo a které se magistrát zavázal splnit. V prosinci 1853 přišlo Dobrušce úřední sdělení, ve které byla oznámeno schválení a přijetí návrhu. Jan Honěk barvitě vylíčil sebejistotu měšťanů ohledně usídlení okresu a snahy najít způsob, jak ušetřit náklady a vyhnout se financování budovy, kterou ještě ani nezačali stavět. „*Když opočenští poznali a od dobrušských neopatrných se dozvěděli, byli chytří a dobu tahaček dobrušských k svému prospěchu použití se přičinili. Tu teprv ti jedni rozumové dobrušští prohlédli a poznali, že je zle, však již pozdě. Co ale nyní činiti? Šeptáno, scháněno a ježděno až dost, žádost, prosba – jedna druhou honila, ale vše marné. Hotová tato věc nedala se předělati.*“¹⁸⁶ Poté, co dobrušský magistrát obdržel v roce 1859 rozhodnutí o přesunu smíšeného okresního úřadu do Opočna, zaznamenal Jan Honěk reakce purkmistra, radních i široké veřejnosti. Autor kroniky uzavírá vyprávění o okresním úřadu dovětkem: „*Tato záležitost pro Dobrušku tak zajímavá, s tak značnými výlohami ztracenými a se vším tím spojenými nesnáze atd., ponechána budoucnosti na památku a k nestrannému posouzení. A tímto koncem se historka neblahá o přesídlení okresního úřadu z Dobrušky do Opočna jen poněkud jednajíc.*“¹⁸⁷

Václav Honěk se v zápisech vrací k roku 1854, kdy byly zřízeny tzv. vyvazovací komise, u kterých se proti vypočtenému peněžitému obnosu mohl každý vykoupit ze svých závazků. „*Říci možno, že každý občan tehdež hledal a se přičinil, jakékoliv povinnosti a závazků se zhostil a tak svobodnější se stal.*“¹⁸⁸ Nejen obyvatelé Dobrušky využili této možnosti, ale i sama obec se vyvázala například z povinnosti odvádění dříví a sůl dobrušskému děkanství. K období let 1855 až 1857 nezanechal Jan Honěk ve své kronice žádné poznámky. K rokům 1858 a 1859 píše o změně měny, kde uvádí přesné přepočty jak ve staré měně, tak v měně nově zavedené.

Roky 1860 a 1861 zabírají v díle Jana Hoňka značného rozsahu. Nejprve autor seznamuje čtenáře s nově vydaným živnostenským zákonem z roku 1860 a důsledky, které vyvolal ve veřejném životě dobrušských občanů. „*Na základě tom též v Dobrušce bývalé cechovní pořádky, jichž as osm stávalo, svou činnost pozbyly a jménem páni cechmířtři přestali a na místo cechů těch v začátku toliko tři, později však více nových živnostních spolků*

¹⁸⁶ Městské muzeum Dobruška. HONĚK, Jan. *Dějiny města Dobrušky 1835 – 1879*. sign. XIV/221, s. 15.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 16.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 18.

bylo.“¹⁸⁹ Jan Honěk s lítostí vzpomíná na bývalé cechy, zvláště pak na každoročně držené kvartály „*při nichž se ta trapná žízeň zadarmo a nikdy dosti velká – tak lacino hasiti mohla*“.¹⁹⁰ Následujících deset stran zápisu v kronice věnoval autor událostem spojeným s volbou nového obecního představenstva dne 17. března 1861. „*Že ona obecní volba dle přání šťastně se provedla a nové obecní představenstvo většinou z neprávovárečných občanů – což se snad nikdy více nedocílí, a proto památné v Dobrušce zůstatí musí, řádně zvoleno bylo*.“¹⁹¹ Jan Honěk byl velkým zastáncem nově zvoleného představenstva a vychvaluje jeho činnost při výkonu správy města. „*A mnohé užitečné a potřebné věci uskutečnili a provedli, takže některé výkony nadlouho toho svědky budou, které ani nepřátelé upřít a pohaněti nemohou*.“¹⁹² Jednalo se například o vystavění a opravy silnic vedoucí k Domašínu, Opočnu, Valu. Nechali opravit městskou radnici, zapříchili se o zřízení hlavní školy.¹⁹³ V průběhu let 1862 a 1863 byl vybudován vodovodní přívod do města, „*takže voda hned z pramene dobře studená a čistá do města trubami teče*.“¹⁹⁴ Největší zásluhou obecního představenstva bylo odhalení nepřesného hospodaření s obecními a ústavními penězi. Obecní radní předali záležitost k šetření okresnímu úřadu. „*Však zle! Tím se píchlo do živého, a proto se i dříve dlouhé doby nepřátelé mezi sebou spojili a udobřili a počali bol velký proti některým těm údům představenstva*.“¹⁹⁵ Celou záležitost sledujeme očima Jana Hoňka, který popisuje reakce měšťanů, průběh šetření komise, náhlou smrt bývalého purkmistra Khittla, který byl zodpovědný za činnost svého představenstva v předcházejícím volebním období i výsledek šetření novoměstského úřadu. Jan Honěk zakončil tématický okruh chalupnické samosprávy slovy: „*každý člověk za své jednání bude dojísta jednou sám zodpovědným a každý sám pro budoucnost sobě pomník zůstaví a vystaví po sobě buď dobrou neb neblahou památku zanechá. A vždy na myslí míti má toto: To tě čeká v budoucnosti, co jsi zasíl v minulosti – taká sklizeň jaká setba – požehnání nebo kletba*.“¹⁹⁶

Rok 1864 začíná zprávou o nově vydaném obecním zákoně, podle kterého se v prosinci téhož roku konaly obecní volby. Volbám předcházely „*zajímavé přípravy, porady a shony k tomu účelu se tropily, aby se docílilo, by nové představenstvo obecní co možno opětně,*

¹⁸⁹ JEŽEK, Radovan. Školství před sto lety. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 9, 1989, s. 1 – 4.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Městské muzeum Dobruška. HONĚK, Jan. *Dějiny města Dobrušky 1835-1879*. sign. XIV/221, s. 21. Za starostu byl zvolen František Beer, bratr Aloise Beera.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ K dějinám dobušského školství vyšlo několik článků v regionálním tisku. Např. JEŽEK, Radovan. Školství před sto lety. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 9, 1989, s. 1 – 4.

¹⁹⁴ Městské muzeum Dobruška. HONĚK, Jan. *Dějiny města Dobrušky 1835-1879*. sign. XIV/221, s. 24.

¹⁹⁵ Tamtéž s. 25.

¹⁹⁶ Tamtéž.

*jak to od dávna bývalo – toliko z občanů majetných sestavené a zvolené bylo.*¹⁹⁷ Podle Jana Hoňka byli zvoleni noví radní jenom díky neznalosti obyvatelstva a jejich zmanipulovatelnosti před volbami. V následujícím textu píše autor o činnosti zastupitelstva ve věcech veřejných. Zapsal například jak se vypořádali s novým školským zákonem a jakým způsobem obohatili obecní pokladnu, aby získali finance na rostoucí výdaje. *„Vybírání oného „pivního krejcaru“ od pánů hostiných na dobu deseti roků bylo Dobrušce konečně povoleno. Ač neradi, hostinští přece ten „pivní krejcar“ posléze platiti přec přivykli, takže každý rok obecní pokladna většího příjmu o tisíc zlatých r. č. docílila.*¹⁹⁸

Další rozsáhlou kapitolou v kronice Jana Hoňka tvoří události z roku 1866. Nejprve autor podává obecné informace o chystající se válce Prusko-rakouské a příjezdu prvních vojáků do Dobrušky. Detailně popisuje dny 26. a 27. června, kdy se pruské vojsko rozložilo v okolí Náchoda a přibližovalo se k Dobrušce, odkud jim v ústretu vyrazilo časně ráno 27. června rakouské vojsko. Následnou bitvu, kterou dobušští měšťané slyšeli až ve městě, popisuje autor takto: *„Pruské vojsko na Brance očekávající a pohodlně rozložené a dobře posnidané, dobře mohlo s kopce dolů naše, táhnoucí naproti vojsko, pořádně přehlídnouti a o množství se přesvědčiti a napotom ze svých nových neočekávaných flint čili kvérů tzv. zadovek a svých kanonů s hůry, totiž s kopce dolů, na naše ubohé, dosti utrmácené a hladové dosud vojsko, pohodlně a snadně stříteti a je takto ničiti.*¹⁹⁹ Dobrušští obyvatelé přišli o vysoké výlohy na ubytování nejprve rakouského vojska, a po porážce u Hradce Králové, i vojska pruského.

Další zapamatování hodnou událostí roku 1866 byl 7. říjen, den, kdy v Dobrušce vypukl velký požár. Jan Honěk líčí vznik a průběh požáru, kde se soustředí především na vzplanutí městské radnice s věží, kdy za škody spáchané ohněm v prostorách radnice odsuzuje neochotu obyvatelstva zabránit rozšíření ohně *„ač se to dosti snadno provésti mohlo“.*²⁰⁰ Ve zprávách o opětovném vystavení náměstí zapsal Jan Honěk informaci o členech představenstva, kteří do báně na nově zbudované radniční věži vložili tajně nějaké spisy, které sami zhotovili.²⁰¹ *„Jednání to a výkon ten, byl jest sice pravda, ostatním údům představenstva*

¹⁹⁷ Městské muzeum Dobruška. HONĚK, Jan. *Dějiny města Dobrušky 1835-1879*. sign. XIV/221, s. 33. Majetným obyvatelstvem myslil autor tzv. právovárečné obyvatelstvo.

¹⁹⁸ Tamtéž s. 35.

¹⁹⁹ Tamtéž s. 37.

²⁰⁰ Tamtéž s. 39.

²⁰¹ Více: Z historických dokumentů uložených na věži dobušské radnice. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 10, 1984, s. 8 – 9.

*protivný, ano i občanstvo všeobecně na to žehralo, ba i ten tak tajný čin též novinami veřejně byl pohaněn a přetřásán.*²⁰²

*„O, Dobruško! Krásné, ano památné události se tobě přihodily a zůstavené jsou, které až někdy se teprv ve své slávě a podstatě objevují a dojista své odměny dojdou.“*²⁰³

Rok 1867 není v kronice Jana Hoňka nijak zmíněn. Roku 1868 se konaly obecní volby, které by v dnešní době mohl autor označit za zkorumpované. V zápisech mluví o nátlaku, přesvědčování, neznalosti a nevědomosti obyvatelstva. Což mělo za následek, že stejní páni *„se opětně zvolili a na křeslech svých obecních krásně seděti zůstali. A tak majetkem obecním a místních ústavů opětně vládnout mohou.“*²⁰⁴ Podle autora kroniky probíhaly podobným způsobem i volby v letech 1871 a 1875. *„A z těch samých příčin jednáno bylo, takže shony, nátlaky a řádění to nezasluhuje více o tom slov šířiti.“*²⁰⁵ K roku 1868 jsou uvedeny ještě zprávy o prodeji místa starého pivovaru tzv. Spáleniště dobrušské obci a o smrti děkana Františka Beka včetně rozdělení jeho pozůstalosti.

Z května roku 1872 pochází zpráva o vytrvalých deštích, které způsobily povodně zvláště v západních Čechách. V ten samý čas se v Dobrušce odhalilo úmyslné zchudnutí obchodníka Soudka, kterému při podvodu pomáhalo i několik dobrušských měšťanů. Jan Honěk mluví o zadostiučinění, když byl podvod odhalen a několik *„těch inteligencí dobrušských posléze bylo do Nového Města nad Metují k úřadu vyšetřujícímu předvoláno, ba dlouho vyslýcháno, by k neuvěření konečně za mřížemi uvězněno“.*²⁰⁶

V roce 1874 zemřel dobrušský děkan František Hladký. Jan Honěk se krátce zmiňuje o jeho životě v Dobrušce a stručně uvádí informace o jeho nástupci Václavu Kilingrovi. V souvislosti s touto událostí píše o nevyhovujícím stavu městského hřbitova, který ležel nedaleko náměstí. *„An to bylo povšimnuto, že pro množení se lidu a tím též mnoho do roka pohřbů, často mrtvolý teprv as pět, ba někdy i méně roků zakopané, se vykopávaly, aby jiným zemřelým lidem místo dělaly.“*²⁰⁷ Celou záležitostí se zabýval c. k. okresní úřad v Novém Městě nad Metují a Dobruška se zavázala na své náklady vystavět nový hřbitov na jiném místě. Jan Honěk zapsal, kdo se do výstavby zapojil, jak práce postupovala a jak byl slavnostně posvěcen a k plnění svému účelu odevzdán. V témže roce byl soudní cestou vyřešen již dvanáct let trvající spor mezi obcí a várečnými dobrušskými občany, kteří jsou povinni každoročně deputátní várku 20 sudů piva odvádět, a obec jim za to odsype 27 korců

²⁰² Městské muzeum Dobruška. HONĚK, Jan. *Dějiny města Dobrušky 1835 – 1879*. sign. XIV/221, s. 40.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž s. 41.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Tamtéž s. 46.

²⁰⁷ Tamtéž s. 47.

ječmene.²⁰⁸ Jan Honěk do svého zápisu vložil informaci o dobročinných nadacích, které vznikly v průběhu 2. poloviny 19. století. Nadace byly založeny po smrti některých dobrušských občanů, kteří odkázali část nebo dokonce celý majetek ve prospěch chudých.²⁰⁹ Rok 1874 uzavírá autor událostí, při které byl obecními radními – Františkem Beerem a Janem Hoňkem, nařčen tehdejší purkmistr Laichter z podvodu a padělání listiny. Jan Honěk se pozastavuje nad reakcí purkmistra, který „*se pravda zachvěl a toho ulekl, a však přece se nebránil, nevymlouval, ani se neospravedlňoval, nýbrž jsa závažně překvapen, docela lhostejným přitom zůstal*“.²¹⁰ Radní na nic nečekali a podali stížnost k příslušnému úřadu. Jaké bylo ale překvapení, když se situace zcela obrátila a sami radní byli označeni za ctiutřače. Jan Honěk obšírně popisuje průběh vyšetřování a soudního jednání, které zakončuje citací rozsudku nad dobrušskými radními, kde byli zproštěni viny. „*Z celého toho zajímavého děje jest osvědčeno, že pravda přec jen zvítězila. O není cesty na tom světě lepší, jako cesty rouné. Ó ty spravedlnosti a pravdo, ať jsi jakkoliv utlačovaná, zahanbovaná, přece jen vždy konečně vítězíš*“.²¹¹

K rokům 1876 a 1877 napsal Jan Honěk zprávu o provedení změn v mírách a váhách. Seznámil čtenáře s dosavadními váhami a mírami, které se v Dobrušce používaly. U každé uvedl její název i přepočít. Chystal se uvést nové, nastupující míry, ale jejich výčet již v textu nezapsal. V dalších zápisech se věnoval hospodaření obce s pozemky v okolí města a volbě představenstva v roce 1878, které označil za stejně nezákonné, jako volby v posledním desetiletí. „*Tak to chce tento svět. A tak patrně, zvláště volby obecní v Dobrušce to dokazují, že nepřátelstvo nepřestalo a msta dosud zuří a snad mezi některými občany, ba i jedněmi rodinami v Dobrušce dlouho zášť potrvá*“.²¹²

Jak píše Jan Honěk do své kroniky, dobrušští občané se nevzdávali nadějí na návrat okresního úřadu do města. Zvěsti o takové události označuje za povídačky, kterým někteří obyvatelé skutečně věřili. „*A ti jistí a jedni panáčkové, co se ráčí někam jinam podívati chtějí, a na obecní útraty rádi se voziti dávají, vždy co deputace dobrušská do Vídně, do Prahy a kdož ví ještě kam často jezdějí a okres přivést zpět chtějí*“.²¹³ Ohledně této záležitosti obrací

²⁰⁸ Várečníci i nadále odporovali při plnění tzv. Feiglouského narovnání z roku 1770, ve kterém má dobrušská obec vyhrazeno právo dvě várky ročně, čili zisk za dvě várky, užívat.

²⁰⁹ Jedná se například o nadaci Josefa Ježka, nadaci Paeikrovská, Bortlíkovská, Šveibrovská, Junkovská ...

²¹⁰ Městské muzeum Dobruška. HONĚK, Jan. *Dějiny města Dobrušky 1835-1879*. sign. XIV/221, s. 57.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž, s. 61.

²¹³ Tamtéž.

se autor přímo na čtenáře: „*Kdo čteš, rozuměj - Taká sklizeň, jaká setba – požehnání nebo kletba. Ó, ta nešťastná inkoustní kaňka, co tehdáž na tom spisu se stala ...*“²¹⁴

Jan Honěk zakončil svou kroniku rokem 1879. V textu podal informace o vydláždění, tzv. flastrování náměstí.²¹⁵ V témže roce došlo k vyměřování pozemků obce, kdy byla topografická čísla nahrazena takzvanými parcelními a byly vytvořeny nové mapy pro každou obec. Poslední zprávou věnovanou Dobrušce bylo položení dalších úseků vodovodního potrubí ve městě.

Na poslední straně píše autor o rodu Hoňků, který byl podle jeho slov usazen v Dobrušce od dávna. V tomto případě se odkazoval na zachovalý kšaft svého předka Jana Hoňka z roku 1731.

²¹⁴ Městské muzeum Dobruška. HONĚK, Jan. *Dějiny města Dobrušky 1835-1879*. sign. XIV/221, s. 62.

²¹⁵ O vydláždění města se hovořilo velmi dlouho a už řadu let se na to i vybírali finanční prostředky. Peníze se získávali například z „Pivního krejcaru“, který byl vybírán již 10 let.

8.2. Václav Křeček

Václav Křeček se narodil 23. února 1782 v rodině dobrušského krejčího v dnešní Pulické ulici čp. 173.²¹⁶ Při výběru povolání pokračoval v rodinné tradici a stal se krejčovským mistrem. Ve věku 22 let se oženil s Apolenou, dcerou novoměstského kováře.²¹⁷ V manželství se jim narodilo celkem šest dětí, ze kterých se však dožily dospělosti pouze tři. Syn Jan se narodil v roce 1814. Jan se dal na církevní dráhu, na což byl jeho otec celý život velmi pyšný. Stal se farářem v Písečné u Žamberka.²¹⁸ Zbylé dvě dcery, Marie, narozená 1811, a Anna, narozená 1814 se provdaly za dobrušské měšťany.²¹⁹ Dne 15. července 1829 se Václav Křeček s rodinou přestěhoval do domku v Opočenské ulici čp. 73, kde kromě své živnosti vlastnil i menší hospodářství a větší ovocný sad.²²⁰ Majetkově tak patřil k slušně situované společenské vrstvě.²²¹ Z veřejných funkcí zastával od roku 1835 úřad městského policejního revizora a od roku 1844 tržního dohláze.²²² Na obě funkce byl velmi hrdý. Při jejich plnění se zbavil, po smrti manželky v roce 1842, nastalé prázdnoty. V roce 1850 se však obou úřadů vzdal a odstěhoval se dne 10. listopadu 1850 k synovi na faru do Písečné, kde 21. března 1857 zemřel a je zde i pochován.²²³

Poté, co se Křeček přestěhoval ke svému synovi do Písečné poblíž Žamberka, pokračoval v psaní své kroniky a to do sešitů z hrubého papíru 11,5 x 18 cm, jež po roce 1848 svázal do dvou knih.²²⁴ „*Slavnému městu Dobrušce dávám tyto, od mého otce Václava, který se v Dobrušce narodil 23. února 1782 a v Písečné u mne na faře 21. března 1857*

²¹⁶ Městské muzeum Dobruška. *Osobnosti dobrušské historie*. CD, Dobruška, 2006.

²¹⁷ Ve své kronice uvádí Václav Křeček nazývá svou ženu jménem Apologie. Žili spolu 39 let. Více: Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce*. sign. XIV/224, s. 66.

²¹⁸ Slavnostní vysvěcení syna na kněze roku 1840 popisuje Václav Křeček na několika desítkách stran v prvním díle své kroniky.

²¹⁹ Marie si vzala dobrušského kupce Synáčka a Anna se provdala za truhláře Jirsáka z Dobrušky. Více: Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce*. sign. XIV/224, s. 114.

²²⁰ Tamtéž, s. 65.

²²¹ MATOUŠ, Václav. Dobrušský kronikář Václav Křeček. In *Městský zpravodaj Dobruška* 1, 1995, s. 1.

²²² Městské muzeum Dobruška. *Osobnosti dobrušské historie*. CD, Dobruška, 2006.

²²³ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce*. sign. XIV/224, s. 571. MATOUŠ, Václav. Dobrušský kronikář Václav Křeček. In *Městský zpravodaj Dobruška* 1, 1995, s. 2.

²²⁴ Kronika se nachází ve sbírce Městského muzea v Dobrušce. Paměti nesou název: *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce*. Druhý díl: „*Rok 1848. Díl II. Vše se vztahuje na I. Díl, tak všechno se dobře zví*“.

o šestiletém pobytu zemřel, pilně, věcně a upřímně sepsané „Památky“ na dobrou památku. Jan Štěpán Křeček, syn dobrušský a děkan v Písečné.“²²⁵

8.2.1. Paměti Václava Křečka

První díl začíná rokem 1721. První událost z počátku 19. století, která se vztahovala k roku 1804, kdy se Václav Křeček oženil, je zapsána až na straně 66. V tom roce zmítala Dobruškou aféra s penězokazcem Josefem Wolfem, kterou autor barvitě vylíčil na několika stranách. *„Byl řemesla obrázky tisknout. Však nebyl z Dobrušky rozenej. Dům si koupil a ještě peníze pučoval. A mnoho sousedů do kriminálu přived. Tj. v r. 1804, dne 15. října, přišla slavná komis od slavný apelace z Prahy a vojsko sebou a všechno přehledali a vizitýrovali. Sám kriminální rada z Prahy, jménem Konrád, ten sám Švejka nohama vlezl do hajzlíka a tam tu formu hledal, ale nic nenašel.*“²²⁶ Zápisky pokračují informacemi o cenách obilí a potravin na dobrušském trhu.

Zaznamenání hodným datem byl pro Václava Křečka rok 1806, kdy v Dobrušce vypukl požár. Líčí vznik požáru, jeho průběh reakce lidí. Detailněji se věnuje škodám, které oheň napáchal. *„V kostele všechny voltáře shořely. I ta kazatelnice. Však byla dříve mnohem skvostnější a mnohem větší, než nynější je. A velkej voltář svatého Václava z rámce ve zdích shořel a ty andělé, co maj křídla až do voken, těm se nic nestalo. Panna Maria Bolestná, která dříve stále na voltáři na levé straně u bočních dveří, neporušeném její voltář vostal. Nad ní byl vobraz Křížová cesta. Ten docela shořel a dolů spadl.*“²²⁷ Po požáru následuje popis oprav a znovuvystavení celého náměstí.

Až do roku 1811 psal kronikář hlavně o drahotě a vysokých cenách masa a obilí. Jeho pozornosti ale neunikla *„vojna s Francouzem Napoleonem anebo Bonapartem. Chtěl bejt jediným pánem na zemi, jako prej je jeden Bůh na nebi. Tak ho Bůh potrestal.*“²²⁸ V kronice zaznamenal zprávu o schůzce císařů v Opočně. *„V tom čase ruskej císař Alexandr přitáhl jako*

²²⁵ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce.* sign. XIV/224, s. 571.

²²⁶ Tamtéž, s. 62.

²²⁷ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Rok 1848. Díl II. Vše se vztahuje na I. díl, tak všechno se dobře zví. 1848 – 1857.* sign. XIV/224, s. 126 – 127. K požáru 1806 se Václav Křeček vrací ve svých zápiscích ještě jednou na str. 430-431, kdy zdůrazňuje bezmocnost obyvatelstva po požáru. *„Po tom vohni bylo vše smutné, že každém soused zde v Dobrušce byl jako bez rozumu, poněvač bylo všechno v ulicích od samého dřeva vystavěno. Tak vostalo jenom místo a nic jiného.*“

²²⁸ Tamtéž, s. 82.

*přítel s našim vojskem na Opočen do zámku. Císař ruskej zde byl v zámku 12 dní. Taky na panckejch polích drželi manévr, kde přítomen sám ruskej císař byl a to vojsko komandýroval. A já sem u toho taky sám byl a u samého císaře sem stál i u jeho dvouch princů Konstantina a Mikoláše.*²²⁹ Vítězství u Lipska okomentoval Václav Křeček na 10 stranách kroniky.

Z období let 1815 až 1820 obsahovala kronika zprávy o vývoji zemědělství v jednotlivých letech a ročních obdobích. Uvedeny byly povětrnostní podmínky, vliv počasí na setbu a sklizeň, kvantita i kvalita potravin a obilovin včetně cen na trzích.

Dne 11. června 1828 byl v Dobrušce biřmován třináctiletý syn Václava Křečka Jan, šestnáctiletá dcera Marie a devítiletá Anna.

Rok 1829 si kronikář pochvaloval, protože *„tento rok nebyly žádný housenky a zahrady se krásně zesílily a byly celý léto krásný zelený. Ten rok bylo tuze mnoho erteplí, že nevěděl žádněj, co s nima dělat. A nejvíc se jich na kořalku spálilo.*²³⁰ Významnou událostí v Dobrušce bylo pokřtění žida Josefa, kterému byli za kmotry významní měšťané.

Od počátku roku 1830 uhodily veliké mrazy, *„málo komu vydržely v sklepých erteple, aby byly nezmrzly a taky málo vostalo zdravejch k sázení“.*²³¹ Špatné podmínky pro setí a sklizně trvaly až do konce roku 1832. Následný proud informací o počasí, kvalitě, množství a cenách obilí, ovoce a zeleniny přerušila zpráva z roku 1835, kdy zemřel císař František I. Rakouský. *„Zde v Dobrušce dne 9., 10., 11. března byly držené slavné rekvie konaný a všechny cechovní lucerny stály u oltáře a potom po mši svaté zas s těma lucernama zašli k márám. A byl slavný funus drženej u přítomnosti všeho měšťanstva, který se v chámu Páně v ten čas vynacházel při celej truchlivosti.*²³²

Dne 8. března 1839 probíhalo na radnici vyšetřování *„skrže kriminální komis na podhazování psaní skrže pana pulmistra Antonína Schwarze, nesloží-li ouřad pulmistrovském, že ho zastřelej, mu postřelí do prkna anebo do něho. Když to vyšetřovali, v tom oheň vyšel a městu Dobrušce strašlivě hrozil. Tak to městu našemu velkou ranou hrozilo. Ale Bůh byl ochrana a nechtěl nás uvíst do žebroty, ale čeká na naše polepšení.*²³³ Požáru neuniklo 15 stodol a 5 střech v Opočenské ulici.

²²⁹ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce*. sign. XIV/224, s. 87.

²³⁰ Tamtéž, s. 148 – 149.

²³¹ Tamtéž, s. 157.

²³² Tamtéž s. 193.

²³³ Tamtéž, s. 225 – 226. O pamfletech napsal MATOUŠ, Václav. Dobrušské panflety II.: Proti purkmistru Antonínu Schwarzovi. In *Dobrušský zpravodaj* 1, 2001, s. 15 – 17.

Dva požáry vypukly i v průběhu června roku 1840, kdy bylo podpáleno stavení Josefa Křečka (souseda Václava Křečka), který „*kdyby byl nepřišel, tak by bylo u něj 7 čeledínů shořelo. Tak to zburcoval, aby vstávali. Tak ti domácí lidi skoro nahý vyběhli a jenom dobytek vochránili. Tak se řeklo, že byl voheň založenej.*“²³⁴

V roce 1840 řádl na náchodském a novoměstském panství mor, při kterém pomřelo mnoho kusů dobytka. „*Však buď chvále a poděkování, na celým opočenským panství ani 1 kráva nepošla ani nestonala a všechno bylo dobře zdrávo.*“²³⁵ Václav Křeček do své kroniky zapsal zprávu o nevídané senzaci, kdy „*byl v Dobrušce jeden člověk vod Prahy z jedný vesnice. Chodil po světě s povolením nejvyššího gubernium ukazovat své vlastní dítě, tj. děvče. Stará byla sedm let. A tej děvčeti se rodilo ještě jedno dítě na zadku nad prdelkou na levý straně. A tak to viselo, jako ňáká vepřová kýta. Tíže to mělo sedm liber. Otec ji ukazoval u France Dvořáčka v domě na pokoji. Václav Křeček, toho svědek.*“²³⁶

Nejvýznamnější událostí roku 1840 bylo pro Václava Křečka slavnostní kněžské svěcení syna Jana, biskupem Karlem Boromeem Hanlem v Hradci Králové. Slavnostní procesí se pak konalo i v Dobrušce. „*Tu pan farář Víteček přepyšskej držel slavný kázání, že všichni lidé museli plakat. Po kázání teprve byla ta druhá mše svatá drželna od toho dvojí cti hodného přimicijanta. A byla držána mezi kněžma a celej slavný majestrát na tom byl pozvanej, že neostal doma ani ten nejmenší, ale všichni v kostele se sešli a spokojenosti dosáhli. Z chrámu páně zas všechno duchovenstvo v sumě 14. duchovní, slavný majestrát, přišli k Václavoj Křečkej do Opočenský ulice do numeru 43/b. A u něj slavný oběd byl k podivení všech pánů hostů, kteří prohlásili, že k tej tabuli mohl každý kníže usednout, to že nikdy takovou tabuli neočekávali. Kuchařka byla z Opočna, Alžběta Brichová, slavně učená dle vídeňského oučelu. V Dobrušce dne 11. srpna 1840, Václav Křeček, otec. Matka Apolonija.*“²³⁷ Václav křeček doplnil informace o přijímání dovětkem, který označil jako „připamatování“, kde uvedl oblečení duchovních a hostů. Popsal průběh mše, prvního kázání vysvěceného kněze, procesí a hostinu u Křečkových. Následoval seznam hostů, popis jídla a výzdoby.

Následujících několik desítek stran podával kronikář zprávy o teplotách, síle větru, bouřkách, deštích a mrazech v průběhu let 1840 -1842. V souvislosti s těmito údaji, zaznamenal Václav Křeček dny, kdy se zasel, jak bohatá byl úroda a jaké byly ceny

²³⁴ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce.* sign. XIV/224, s. 242.

²³⁵ Tamtéž, s. 201.

²³⁶ Tamtéž, s. 202 – 204.

²³⁷ Tamtéž, s. 248 – 252.

na tržištích. K roku 1842 zapsal kronikář zprávu o Židech v Dobrušce. „*Od starodávna 5 familijí ostává a více jich nesmí bejt dle městských privilegijí a městský transakce. Dům na rynku numero 40 poručník zpachtoval anebo najal Josefoj Pikoj, židoj. Tu se stalo, když se do toho domu odstěhoval, tak jednu noc se stalo, že na něj šli a do voken stříleli. A neví se, kdo to byl. A potom se židi dali do křiku, že hoří. Tudy se k tomu sousedi sběhli a nevinně toho důmění přivedli jednoho souseda jménem Matěj Andrejs. A jeho žalovali. Však se o něj ostatní zastali sousedi a měšťani a žid je zahanbený. A nesú on a i žádněj žid mezi měšťany a mezi křesťany ostávat.*“²³⁸ O roku 1843 Václav Křeček vypravoval v souvislosti s povodněmi ve vesnicích Úpici, Červeném Kostelci a Olešnici.

V říjnu 1843 zemřel v Dobrušce děkan Obst. „*Vznešenej pán a cti hoden, jak příkladem tak i skutkem. Nám všem svítil jako svíce na zlatém svícně. Tudy dne 18.října 1843 měl slavný funus. Po dva dny mu zvonily hrany. Místo umíráčku zvonili mu svatým Václavem ½ hodinu. Dva dny ležel v kapli v kostele v truhle odkrytej.*“²³⁹ Na dalších řádcích popisuje oblečení zesnulého a průběh jeho pohřbu. Neopomněl zmínit, že přijel i jeho syn, toho času už kaplan v Písečné na žampašském panství. Z května 1843 zapsal Václav Křeček chválu na svou osobu, když pomohl magistrátu vyřešit problém s přejezdem přes Zlatý potok. „*Jaká s tím pomoc, já na to povídám, Václav Křeček, jakožto policajt revisor, že je lehká pomoc. A oni jaká? Može se udělat most. A bude rovina. A to že nemože bejt. Já povídám: Páni, ráno tam děme na komis, jak to usouděj. Tak sme tam šli na komis a šťastně se má porada poštěstila. Most se vystavěl za laciný peněz a teď lidé jdou jako po rovině bez všeho namáhání. A nyní každý jede ať je voda anebo není, jede po rovině.*“²⁴⁰

V lednu 1844 se konal slavný pohřeb opočenského knížete Rudolfa, kde byl přítomen i Václav Křeček. Poté, co vychválil obřadnost pohřbu postěžoval si: „*Dobrušský cechové, který tam byli s lucernama, tak dostali ½ sudu piva. Dost málo – každém cechu 3 mázy od toho svícení!*“²⁴¹ Václav Křeček, co by policejní revisor nemohl opomenout zmínit zprávu o krádeži městské pokladny z prostorů radnice v listopadu 1844. „*Dle důkazů šli s těma penězi až na kraj do lesa a tam si na zem postavili svíčku, jak se našlo a sirky a šuplata od těch peněz a tam se dělili. Byla ta kasa dvojí – jedna špitálská a druhá chudá.*

²³⁸ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce.* sign. XIV/224, s. 313 – 316.

²³⁹ Tamtéž, s. 348 – 349.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 360 – 362.

²⁴¹ Tamtéž, s. 374.

*Před tejdnem tam leželo peněz 18 set. A ten zloděj myslel snad, že posud sou v ní, v tej kase. Ale ony přišly ke pučení do Prahy a jen tam ostalo 225 zl. Tak se zmejilil ten zloděj.*²⁴²

Václav Křeček se stal očitým svědkem slovního útoku na dobrušského purkmistra Antonína Schwarze v roce 1844. *„Dne 30. srpna Franc Abel, zdejší soused, tak se ožral, že na ulici našemu panu pulmistroj Šwarcoj, tak nadal, že je haupt zloděj a haupt kriminálník a haupt neřád v celém městě. Tak za to byl v Solnici 8 dní v arestě o vodě a chlebě.*“²⁴³ Dále byl Křeček přítomen při vyšetřování dobrušského souseda Fajfka, který nařezával svým sousedům žitné klasy.

Rok 1845 byl ve znamení změny na postu purkmistra. Antonín Schwarz podal resignaci a proběhla volba nového purkmistra. *„Pan pulmistr Anton Švarc nám všem sousedům v místě radním poděkoval a všechnu dobročinnivost, co městu uděl dobrýho, vypověděl a se pochlubil. Ten den byla sláva hrozná.*“²⁴⁴ Oslava voleb trvala dva dny. Nový měšťanosta byl do svého úřadu uveden 21. dubna. Václav Křeček rozsáhle popsal průběh purkmistrovy přísahy, mše a oslav. V květnu téhož roku povstala v opočenském panství rebelie. Sedláci z okolí Dobrušky nechtěli chodit na robotu. Křeček stručně vylíčil postup komise při potlačení odporu sedláků vůči vrchnosti. Poslední zajímavostí vztahující se k roku 1845 bylo zázračné uzdravení Josefa Nováka, který *„dostal oči bolavý tak silně, že skoro neviděl. Jednoho dne v noci, když spal, zdálo se mu, aby šel do lesa Halína a tam sou 4 duby v hromadě srostlý a v nich je studánka. Aby tam s tou vodou se umyl, že nabude zraku.*“²⁴⁵ Jak píše Václav Křeček, chlapec se tam s matkou vypravil, a opravdu se mu zrak vrátil. Na památku tohoto zázraku tam dali lidé obrázek a lucernu, kterou rozsvěceli vždy v den uzdravení tzn. 20. října.

Z osobního života zaznamenal Václav Křeček obšírnou zprávu o uzavření sňatku dcery Anny s truhlářem Jirsákem v únoru roku 1846. Stejně jako předchozího roku, povstala na opočenském panství opět rebelie, která byla podobně jako minulý rok rychle potlačena.

V březnu roku 1847 přišlo od krajského úřadu nařízení, aby v Dobrušce od 7 do 8 hodin mohli nakupovat na trhu jen dobrušští. *„Tu hodinu maj právo susedi zdejší obilí a jiné protravní věci kupovat. A když ta hodina dopadne, pak všechny sem přicházející lidé aneb obchodníci mají právo kupovat bez rozdílu.*“²⁴⁶ Například v březnu 1847 kupovali zdejší měšťané na dobrušském trhu 1 korec pšenice moravské za 22 zl. 20 kr., 1 korec domácí

²⁴² Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce.* sign. XIV/224, s. 395.

²⁴³ Tamtéž, s. 392.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 407.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 428.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 464.

pšenice za 18 zl. 19 kr., 1 korec domácího žita 17 zl. 30 kr., 1 korec domácího žita za 15 zl. 16 kr., 1 korec moravského ječmene 15 zl., domácího ječmene za 13 zl., 1 korec hrachu za 17 zl., 1 korec čočky za 18 zl. 20 kr., 1 korec ovsu za 7 zl. 20 kr., 1 korec jahel za 29 zl., 1 libra másla přišla na 40 kr. a 1 libra masa na 16 kr. Za 5 kr. si mohli koupit chleba.

V následujících záznamech seznámil kronikář čtenáře s cenami potravin v různých dnech a měsících, v době trhů i mimo trhy. Nezapomněl veškeré hodnoty odůvodnit z pohledu povětrnostních podmínek ovlivňující setbu a sklizeň.

„V tom roce strašném 1848 bylo mnoho nesrozumění.“²⁴⁷ Tak začal Václav Křeček psát o revolučním roku 1848. Své názory a postoje k revolučnímu roku 1848 v kronice velmi často opakuje. Popisoval rebelie ve Vídni v Prusku v Uhrách, útěk císaře Ferdinanda I. Jak autor paměti poznamenal, tyto informace čerpal z tisku. V březnu byla v Dobrušce slavnost u příležitosti vyhlášení konstituce. Jednalo se o velkou slávu, která začínala mší a končila na náměstí slavnostní iluminací.²⁴⁸

Druhý díl kroniky začínal červnovým povstáním v Praze. Z Dobrušky pocházely zprávy o volbách do národního sněmu, které se konaly dne 14. června 1848. „1848 dne 14. června bylo zde v městě Dobrušce volení (volby). To na dva volenci (kandidáti) do Prahy k tomu národnímu sněmu o zastání všech zemskejch záležitostí všeho českého a slovanského národu, aby všechno spravedlivě rozsoudili a uznali. Tak v Dobrušce bylo lidu z celejch hor. A to bylo dne 14. června ráno v 9. hodin. Byli tu 2 komisaři. Jeden z Hradce od krajského ouřadu a druhý jménem kubernéra pražského. Ale měl to svěřený ze Solnice vrchní. Tudy se zvolil volenec) anebo zastánce, nákej Palacký, spisovatel. A ten to nepřijal. Tak zas nákeho Václava Tomka, též z Prahy, zvolili, též spisovatel, tj. český, národ zastavatel). A nic nepořídil.“²⁴⁹ Rozbroje mezi měšťany se projevovaly i v řadách národní gardy, která byla rozdělena na dva tábory, které hájily svého favorita. „Dne 16. června 1848 navečer byla pohromadě národní garda. V městě Dobrušce bylo nás dvojí sousedstvo. Tak stála ta silná strana u pana purkmistra Aloise Venclíka a ta menší strana, ta se zastávala pana Schwarze, bývalého purkmistra. Tak se silně rozzlobili. A tu se stal před radnicí takový křik, že by se byli málem prali.“²⁵⁰ Nejen v řadách dobrušské gardy vřely nepokoje, rozbroje byly i mezi představiteli dobrušské, opočenské a novoměstské gardy. K takovým nepokojům

²⁴⁷ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce*. sign. XIV/224, s. 521.

²⁴⁸ Obrazová příloha č. 7. Text z prvního dílu Křečkovy kroniky.

²⁴⁹ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Rok 1848. Díl II. Vše se vztahuje na I. díl, tak všechno se dobře zví. 1848 – 1857*. sign. XIV/224, s. 3 – 4.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 5.

se schylovalo v červnu 1848, ale díky pohotovému zásahu krajského komisaře byly veškeré náznaky neklidu zažehnány. „*Přimaširoval z Opočna s obojí gardou, jak dobrušskou tak opočenskou a novoměstskou. To byla sláva. A pna komisař ty 3 kardy komandýroval. To bylo: Vivat, ať žije pan komisař, ať žije slavném majestrát, ať žije celá karda, ať žije celé měšťanstvo. Ať žije velebné duchovenstvo, ať žije celá česká zem. To popůjeli.*“²⁵¹ Národní garda v Dobrušce nebyla pouze zdrojem nepokojů mezi obyvateli. Zasloužila se například o chycení zloděje Franze Fajfka. Václav Křeček coby komandant, k němu přiváděl stráž. V červenci 1848 proběhly na radnici volby, kterých se účastnilo 400 měšťanů. V kronice byl uveden obsah volební cedule a zaznamenán průběh voleb, včetně jmen zvolených představitelů i s počtem hlasů.

Dne 5. července byl slavnostně vysvěcen prapor národní gardy v Novém Městě nad Metují. Z politických událostí popsal obšírně Václav Křeček srpnové povstání ve Vídni, útěk císaře do Olomouce, útok Windisgretzeho na Vídeň v říjnu 1848 a listopadovou porážku Uher, ustanovení Kroměřížského sněmu, abdikaci Ferdinanda I. a nástup Františka Josefa I. Václav Křeček se pozastavil nad peněžní krizí, která se v Dobrušce projevila v plné síle roku 1849. Dokonce ve svých poznámkách zapsal, že pro památku vložil papírové peníze do knihy pamětí. Co se týká peněz, zanechal v kronice krátkou zprávu o hospodaření na svém gruntu. „*Tak jsem spočítal všechn výdaj toho kruntu, co se dalo interesu a kontribuce a na správu a to nepatří počítat dříví k topení, tak byl výdej za ten rok 1849 dohromady 107 zl. a příjem byl ten rok 165 zl., tak měl hospodář k lepšímu hotovosti 58 zl.*“²⁵²

Z roku 1849 poznamenal do svých zápisků průběh jednání Kroměřížského sněmu, včetně jeho rozpuštění a potlačení povstání v Uhrách. Dobrušskou veřejnost toho roku sužovala obava z odvodů rekrutantů. Krajský úřad si žádal víc mužů, než jim Dobruška mohla poskytnout. Václav Křeček popisuje horlivou snahu městského magistrátu o snížení počtu odvedených. V roce 1848 bylo odvedeno 20 mužů a roku 1849 17 rekrutů. Křeček se v kronice odkazuje na noviny a tiskopisy, které má u sebe doma, a ze kterých by se čtenář dozvěděl více informací, jelikož není v jeho silách o všem nám napsat. Koncem roku 1849 přišlo do města nařízení, aby v Dobrušce připravili prostory pro okresní dům. Kronikář popsal vnitřní prostory budovy i s novým nábytkem. Okresní řízení začalo

²⁵¹ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Rok 1848. Díl II. Vše se vztahuje na I. díl, tak všechno se dobře zví. 1848 – 1857.* sign. XIV/224, s. 8.

²⁵² Tamtéž, s. 42.

dne 27. května 1850. „*Ten den jsme ty pány soudcové vedli do kostela svatého Václava. A byla slavná mše svatá.*“²⁵³

V listopadu 1850 vypukla v Dobrušce cholera. V zápisech se Václav Křeček rozepsal o průběhu a rozsahu nemoci, které podlehl 82 obyvatel. Na stránkách kroniky zanechal informace o způsobech domácí léčby a ochrany před cholerou. „*Jak komu dlouho Bůh uložil na tomto světě živu bejt dle jeho svaté vůle. Ale nejlepší proti vnitřní horkosti byla dobrá studna a zmrzlá voda dle mé zkušenosti a ty rampouchy, co visej u střech, ty polykat. Mně poslal můj syn, pan páter, od zámrského pana faráře takový kapky a ty sem užíval. A bylo to dobrý pro pot. A jsem se zapotil a bylo mně dobře. Od dne 31. prosince 1849 byla nemoc pryč až se dočista odstěhovala. Buď z toho Pán Bůh pochválen!*“²⁵⁴

V březnu 1850 bylo Židům uděleno právo kupovat domy ve městech stejně jako katolíkům. Toto rozhodnutí zvedlo vlnu nevole mezi dobrušským měšťanstvem. Ve stejném roce měl Václav Křeček za úkol přeměřit a převážit všechny míry a váhy dobrušským pekařům a řezníkům. C. k. okresní úřad byl v Dobrušce usazen 27. května v domě Josefa Hofmana a jak popsal Křeček, první soudní řízení měli hned následující den. S povděkem upozornil kronikář na znovuzvolení Antonína Schwarze do funkce dobrušského purkmistra v srpnu 1850. Na několika stranách detailně popisoval průběh voleb a oslav, které po zvolení purkmistra následovaly.

V říjnu 1850 se sedmdesátiletý Václav Křeček vzdal služby městského policejního revisora. „*Tak slavná představenost jeho prosbu vyslyšela a z té služby propustili se vši uctivostí a vážností, poněvač po ten čas jeho služby ochotnej, poslušnej a spravedlivej byl. Proto dostal tu nejslavnější pochvalu a poděkování od představenosti i ode všech měšťanů města Dobrušky.*“²⁵⁵ Poslední zprávou věnovanou Dobrušce bylo zřízení četnické stanice ve městě. Součástí druhého dílu Křečkovy kroniky byl primitivní pláněk města.²⁵⁶ Na podzim 1850 se Václav Křeček přestěhoval k svému synovi, v té době, faráři v Písečné. Zprávy o dění v Písečné a v Žampašském panství jsou vedeny až do roku 1856.

²⁵³ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Rok 1848. Díl II. Vše se vztahuje na I. díl, tak všechno se dobře zví. 1848 – 1857.* sign. XIV/224, s. 79.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 85.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 113 – 114.

²⁵⁶ Obrazová příloha č.8.

8.3. Alois Beer²⁵⁷

Beerova rodina nepatřila mezi starousedlé dobrušské obyvatelstvo. Do Dobrušky se rodiče Aloise Beera přistěhovali teprve ve 20. letech 19. století. Aloisův otec Jan Beer pocházel z rodiny zámožného sládka na panském pivovaře ve věžkách u Kroměříže. Matka Aloise Beera pocházela z Josefova a byla dcerou dobrušského rodáka Filipa Ježka, který toho času působil v Josefově. Ačkoli byl věkový rozdíl mezi rodiči 16 let, konala se v roce 1818 tichá a skromná svatba. V roce 1822 zakoupili domek s menším hospodářstvím v Dobrušce a Alois Beer si otevřel malé zasilatelství plátna a másla.²⁵⁸

Z manželství vzešli tři děti – nejstarší František, jediná dcera Josefa a nejmladší Alois, který se narodil rodičům po jedenáctiletém pobytu v Dobrušce dne 27. února 1833. Rodiče dbali na výchovu svých dětí. Posílali je pravidelně do Dobrušských škol a nechali je učit hudbě a zpěvu. V době, kdy oba starší sourozenci odchází z domova, začíná teprve chodit do školy. V roce 1844 absolvoval základní dvoutřídní obecnou školu i Alois, který byl po svolení rodičů zapsán i do třetí třídy, tzv. německé, kterou však nedokončil. Bratr František rozmluvil rodičům Aloisův plán dále studovat a věnovat se malířství „Malíři a podobní učenci jsou samí darebáci, ošoupaní lidé.“²⁵⁹ Zklamáný Alois místo na studia musel do učení. Mezi krejčovstvím a soustružnictvím si zvolil sobě bližší soustružnictví, kde postupem času uplatnil svůj talent. V roce 1848 získal Beer výuční list a odchází do Vídně s nadějí, že ve velkém městě snadněji najde práci a lehký výdělek.²⁶⁰ Roku 1852, po dvou letech a deseti měsících, se vrátil Beer do Dobrušky. Během doby, kdy byl mimo rodné město zemřel jeho otec a hospodářství se ujal panovačný bratr František. Alois Beer opouští nepřátelské prostředí domova a odchází opět do světa.²⁶¹ Do Čech se vrací v létě roku 1855. O rok později si na přání matky a bratra zakládá samostatnou živnost. Velký rozruch způsobil v městečku svou vývěsní tabulí, kterou si připevnil nad svůj obchod.²⁶²

V roce 1862 se oženil s Františkou Skrovnou, která pocházela z dobrušské chalupnické rodiny. V prvním manželství měl Beer tři děti – Eduarda (1863), Lidmilu (1865)

²⁵⁷ Obrazová příloha č. 9.

²⁵⁸ Městské muzeum Dobruška. *Osobnosti dobrušské historie*. CD. Dobruška, 2006.

²⁵⁹ Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 47, s. 1.

²⁶⁰ Ve Vídni měl zajištěno místo u dobrušského rodáka Josefa Hoňka.

²⁶¹ Navštívil Sv. Vincenzu a Lublaň, Terst, Benátky, Janov. Více: Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešity 36, 39, 45, 50.

²⁶² Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 21, sign. XIV/228. V novém domku si zřídil zvlášť dílnu a zvlášť krámk, ve kterém kromě svých výrobků prodával psací potřeby, hudební nástroje, šperky, mýdla, knihy i obrazy.

a Cyrila, který umřel nedlouho po svém narození. V roce 1869 Beerovi umírá po dlouhé nemoci žena. Novou matkou osiřelých dětí se stala Julie Špalková, dcera z bohaté měšťanské rodiny z Kostelce nad Orlicí. S druhou manželkou měl dcery Hedviku (1872) a Ludmilu (1875). Manželství však nebylo šťastné a postupem času se zhoršoval vztah mezi otcem a synem Eduardem. Beer proto často opouštěl rodinu a věnoval se kreslení.²⁶³ Krizi v podnikání se pokoušel Beer řešit podomním prodejem, kde často dům od domu, nejčastěji v hostincích, nabízel své zboží, které ještě zůstalo v krámě. Na úkor výdělku trpělo Beerovo zdraví.²⁶⁴

Roku 1873 navštívil Beer znovu Vídeň u příležitosti konání světové výstavy. V roce 1879 umírá druhá žena a ovdovělý muž se musí starat nejen o děti, ale i o domácnost, hospodářství, dílnu a obchod. V roce 1886 přenechal svou živnost synovi, kterého vyučil ve své dílně řemeslu a odstěhoval se do malé komůrky, kde se zcela oddal kreslení a malování.²⁶⁵

Významnou událostí v Beerově životě se stala hospodářská průmyslová výstava konaná od 28. srpna do 11. září 1892 v Dobrušce.²⁶⁶ Alois Beer získal místo dozorce v jednom z výstavních oddělení a svolení k vyložení svých cestopisů. Beer se těšil velké pozornosti z řad návštěvníků a po letech odsuzování a posměchu se mu tak poprvé dostalo veřejného uznání.

Neštěstí, které provázelo Beera v průběhu života neslo jméno souchotiny. Na tuto nemoc umřely jeho dvě manželky, a těsně před Beerovou smrtí jí podlehnou děti: Hedvika v r. 1896 a Eduard v r. 1897. Nedlouho po synovi umírá dne 10. října 1897 i Alois Beer.

²⁶³ Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 3, s. 2.

²⁶⁴ MICHL, Karel. *Památosti mého podomování*. Hradec Králové, 1978.

²⁶⁵ MATOUŠ, Václav. Alois Beer - historik. In *Kulturní kalendář města Dobrušky 2*, 1983, s. 3 – 6.

²⁶⁶ Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešity 20, 21. Viz. Obrazová příloha č. 15.

8.3.1. Obrazová kronika Aloise Beera²⁶⁷

První sešit Aloise Beera nese jméno „*Náměstí Dobrušské*“ a má 80 stran. Autor začal vyprávěním o historii města, kde zmínil okolnosti jeho založení a první pány Drslavce. Alois Beer pak bez zvláštního úvodu začal s popisem první budovy, kterou byla Dobrušská škola. „*Dům číslo 21 – škola dvoutrídni až do 1806 9.5. an požárem skoro Dobruška celá lehla, pak když se nová u děkanství na bývalém „Špitálu“ (chorobinec) vystavěla, učiněn chorobinec, který byl v r. 1862 opraven.*“²⁶⁸ Plynule autor přešel k popisu práce učitele ve škole. „*Maje školné dostávat v sobotu (Sobotáles), k čemuž se moc žáků i začek nedostavilo, mimo školné dostával učitel „posnopné“. Pak chodili kantoři (učitelové) psát „Tři Krále“ při čemž pěli načež obdrželi dle způsobu a možností; pak přišla Koleda velikonoční; bývali k svatbě zváni; dostávali pomazánku, vázaného, zváni do přástvy společné, při níž se v noci vesele hodovalo; nejvíce ženský přádaly, a mužští štípali dračky, kouřice povídali události své, tíže, báhorky více ženský mluvily; neschopni však louč (dračky) rozsvěcovali.*“²⁶⁹

Mezi významnými budovami města byla Dobrušská radnice. Popis budovy doplnil krátkými zmínkami z historie města – například změnami fasády radnice v souvislosti s událostmi ve městě. „*R. 1862 nechali František Beer měšťanosta a Jan Honěk starší věž šedočerně natřít a jen okraje, (kde se dělí poschodí, pak římsy a sloupy) zeleně natřeli; podloubí na věži zas bílé. Načerněná = smutek, poněvadž Dobrušští pustili si c. k. okresní úřad dobrovolně ze sobství a nemotornosti.*“²⁷⁰ Při popisování větroznamu na vrcholu radniční věže zapsal autor i píseň, která vznikla při opravách radnice po požáru 1866, kdy byl dán tajně do věžní bání pamětní spis bez souhlasu výboru. „*Památní spis bání věžní v Dobrušce / časně z rána za klekání, / Ostatně když ještě výbor spal, / Vlez jest radní na věž bání, / Aby ji než vstanou přikoval. 2) Větší věci pro potomky: / Vystavím pomník nežli vaše*

²⁶⁷ Obrazová kronika se skládá celkem z 66 sešitů. O rozdělení prací Aloise Beera více ZAHÁLKA, Jiří. Alois Beer. In *Kulturní kalendář Dobruška* 10, 1982, s. 1-2. Sešity, které obsahují zprávy přímo z města jsou: Náměstí Dobrušské (1), Dobruška: ohně, náměstí. Opočenská ulice. (2), Opočenská ulice. (3) Solnická a Domašínská ulice i s trhem dobytčím. (4), Dobruška, mlýny vůkolní, chrámy, ulice Solnická a seznam ohňů. (5), Soubrazení různá Dobrušky. (6), Dobruška – rodinné, Opočenská ulice. (8), Dobruška – chrámu obvod. (10), Pulická ulice. (13), Svatodušní ulice a Křovická. (16), Chrámové. (27), Různé nákresy Dobrušky od sv. Trojice na Jelčanském kopci. (18), Das ungluckliche Jahr 1866. Požár Dobrušky. (29), Výstava v Dobrušce roku 1892. (20), Krajinská hospodářská a průmyslová výstava. (7), Dobruška – pravý popis sestavil až do roku 1892. (64), Dobruška – děje a čísla, seznam obcí v okresu Opočno výměrou. Panství veškerá v Královéhradecku. (24), Dobruška a její školství. (28), Minulost dle mé zkušenosti. (12).

²⁶⁸ Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 1, sign. XIV/228, s. 11.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 11.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 15.

domky, / Neboť v bání tu spisek dám, / O němž ač jest znamenitý, / Od mudrce uzeninky, / Nikdo neví než já sám. / 2.) Tak jen získám slávy, nehynoucí, / Činnosti své paměť pro budoucí. / Neb jsem v psaní v listu níže zlatého kříže. / Na to klempířskou jest přiletoval rukou, / Bání by nemudroval, / leckterý snad z města trouba / Chtěje chyby opravit / Mohl by to pokaziti, / Výborem sic hrozí zhoubu, / Zradí bání každý den, / Než to prazrádná slova jen.

3. *Došel-li Kocourkov slávy, / Nyní každý směje, / Naše kůzle však na nové věži / Dvojí službu vykonává; jednak směr větru udává, jednak poklad v bání střeží. Sláva rozškrabanému / A spolu údu křížem obdařenému.*²⁷¹

V zorném poli autora nebyly jen budovy, ale také veřejné prostory, jakými byly například městské brány: „Branka – pátý vchod do náměstí v Dobrušce, byla shořena r. 1844 u čísel 20, 21 a 22. První brána padla r. 1806 „Solnická“, pak druhá „Opočenská (krajská)“; třetí brána s brankou po r. 1820; čtvrtá brána u č. 14 a 15 shozená r. 1842.“²⁷² Beer podal zprávy také o opravách a výstavbách silnic, hospodaření s městskými lesy, proměnách náměstí a další. „Židovské náměstí „u židů“ před velkým ohněm 1866 9.5. byl to požár děsný a ukrutný. Číslo 1 mělo do uličky své průčelí jednoho patra, přízemek byl otvoru prost. Vedle č. 4 byla čísla 5 a 6 v levobok; v čísle 2 byla Synagoga a posud stojí zvětšená a krásnější po požáru r. 1866 7. 3. byla r. 1867 přestavěna. Oplocení při velkém požáru r. 1806 rozmetena.“²⁷³

Jakmile byl dům popsán, zpravidla se pak autor věnoval osudům jeho obyvatel. Seznámil se tak s jednotlivci z města i s cizinci, kteří do města přišli. Na základě příběhů jednotlivců obeznámil čtenáře s běžným životem obyvatel v Dobrušce, ale i s politickým chodem města. „Josef Archleb, má na místě rozsáhlé fotografie, výrobu lihovin, za které obdržel ze všech průmyslových výstav světových a zemských od r. 1863 vyznamenání. Stal se měšťanostou 1888, zarazil Okrašlovací spolek a sad, pak 2 Výstavy v Dobrušce r. 1889 a 1892. Co učedník zařídil si fotografii a po ohni r. 1866 vybleskl vyhořelou Dobrušku a jedno zobrazení dostal císař pán, když zavítal do Josefova prohlížet bojiště; po ohni vystavěl si skleněnou dílnu fotografickou v čísle 6 v prvním patře, ale r. 1869 stal se ředitelem výroby lihovin „La Ferme“ v Kvasinách až do r. 1880, který závod jeho snahou krášlí Opočenskou ulici a ostatní Dobrušku.“²⁷⁴

²⁷¹ Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 1, sign. XIV/228 s. 19. Více: Z historických dokumentů uložených na věži dobrušské radnice. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 10, 1984, s. 8 – 9.

²⁷² Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 1, sign. XIV/228, s. 41.

²⁷³ Tamtéž, s. 41.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 36.

V prvním sešitě Aloise Beera bylo zaznamenáno několik rozsáhlých a ucelených tématických okruhů. Jedním z nich se stal například požár města z roku 1866, kde autor obšírně líčil postup ohně. Popsal, co požáru předcházelo, kde se Beer v tu chvíli vyskytoval a co dělal. O událostech z noci ze 7. na 8. října psal Beer ve dvou rovinách. V jedné sledoval kronikář postup požáru městem, v druhé rovině líčil vlastní účast při hašení domů ve své ulici. *„Nedostatek lidí a vody pomohlo moc věci k zničení. Já v tomto ohni vykonával divy ač slabý a nevelký lezl jsem po střeše zalévaje až mne plameny a horký dým ze střechy vypudily. Stříkačku řídil obratně, a když nebylo vody i málo pumpařů a volání marné bylo, tak jsem chvátil na místa ohrožená.“*²⁷⁵

Další událostí, kterou Beer detailně zaznamenal bylo zřízení a pozdější přesídlení „okresu“ do Opočna. Ze zápisů byla patrná taktika městských radních udržet ve městě c. k. úřad s co nejnižšími výdaji na jeho provoz. *„1857 nocoval v něm český šlechtic z místodržitelství českého, aby konečně se přesvědčil, může-li c. k. okresní úřad v Dobrušce sídliti. Jelikož „okresní dům“ těsný byl a jen najatý a představenost s ostatními nákladníky nechtěli jej od Hofmana koupit za 10 000 zl. a nový stavět nebyli shodnuti, poněvadž sobectvím, každý chtěl mít jinde „okres“ a „když tady chtějí bejt, ať si ho postavějí“ a také byli úředníci atd. i četníci, vůbec „okres“ podceňován.“*²⁷⁶ Kronikář zároveň seznámil čtenáře s příčinami přesídlení úřadu a s názory jednotlivců na odchod úředníků z města. *„Zpáteční procházkou byl živý hovor o „okresu“- jedni jej litovali a druzí tomu rádi byli, že se těch Bohaspustlých a prodlužených zbavíme. Při rozchodu na náměstí u pivovaru se zastavilo (byli to sousedi František Beer, krejčí ženský, František Linhart krupař, Novák Alois koželuh, Václav Čížek klempíř a já). Tu pravil Synáček (ač to nebylo poprvé): Kdyby již byli pryč!... My to uhosподаříme na „šiltech“ (střechy klobouků a čepic)...; Lecjaké klouče přičuchne k úřadu a za nějaký rok, aby před ním smekal...; My jsme bez nich vyrostli...; budou menší daně..., až jsme se u pumpy vedle radnice na rohu stojíce rozešli.“*²⁷⁷ Následně Beer popsal stěhování úředníků a nábytku z budovy radnice. Poté, co byl úřad přesazen do Opočna vyjádřil slovně reakce dobrušských měšťanů na odchod úředníků z města. *„Dobrušťanům se oči otevíraly a záhy poznávali rozdíl „jindy a nyní“ jaké škody mají na všechny strany, tím představenost připravovala se nějak „okresu“ zpět dostati.“*²⁷⁸ Alois Beer se setkal osobně s nevráživostí opočenských měšťanů, kteří se obávali odebrání

²⁷⁵ Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 1, sign. XIV/228, s. 27 – 28.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 43.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 44.

²⁷⁸ Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 1, sign. XIV/228, s. 46.

úřadu zpět do Dobrušky. „*Takto stalo se i mne na Zelený čtvrtek, když jsem kreslil náměstí a polohu „u Štěpánky“ pomalu se rotily, spílající proti Dobrušce a Archlebovi; čím více osob a dětí přibývalo, tím více se ke mně blížili, a když u mne stáli, byli jinými do mne strkáni a jelikož jsem neodpovídal a se uhýbal, tak jeden přikročil a zamazanou rukou moje nákresy rozmazal.*“²⁷⁹

Jakmile autor vylíčil ukřivděnost dobrušských měšťanů v záležitosti přesunu úřadu, věnoval se obecním volbám roku 1860. Při těch došlo k překvapivému zvolení představenstva z řad chalupníků. Tato správa města však netrvala dlouho a hned v dalších volbách se veřejnoprávní život města vrátil do vyjetých kolejí. „*24. března byl František Laichter „Jidáš“ za starostu zvolen a to náhodou, že se Nákladníci spletli. Měl být Eduard Vopřálek. Jen lstí a úplatky byli Chalupníci svrženi, kvůli tomu byl spor a dvakráte Chalupníci vyhráli, tehdy měli oboje strany v Hradci stání a tam Chalupníci propadli, poněvadž právozární aneb „nákladíci“ přivedli nepravé důkazy...*“²⁸⁰

Mezi popisy domů na dobrušském náměstí se objevila zpráva o slavnosti Sokola v roce 1894, kdy byl na náměstí slavnostně rozvíjen prapor tělovýchovné jednoty. Častým námětem jeho kreseb byly výjevy z ulice, které autor pozoroval oknem ze svého krámků. Beer kreslil děti jdoucí ze školy, večerní posezení sousedů, nedělní hospodské hráče a jiné obrázky z maloměšťanského života.

Beerovu pozornost vzbuzovaly četné místní události a pamětihodnosti, jejichž vyobrazení dnes mají velkou dokumentární hodnotu. Mezi takové patří obrázky, které zachycují tvář Dobrušky před požárem a po něm v roce 1866. S touto pohromou souvisí pozdější rozsáhlá přestavba celého náměstí.²⁸¹ Také různé slavnosti a jiné významné události ve městě byly bohatou předlohou pro mnoho Beerových kreseb – Dobruška v době výstav, sjezd Sokolů a pěvců, církevní obřady a slavnosti atd.

²⁷⁹ Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 1, sign. XIV/228, s. 47.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 51.

²⁸¹ Obrazové přílohy 10 a 11.

8.4. František Petr

Dobrušský kronikář z počátku 19. století. Zapisoval do cechovní kroniky informace z let 1806-1843.²⁸² Neznámá jsou životopisná data Františka Petra. Jen z poslední věty kroniky poznáme, že byl posledním pokračovatelem kroniky. Mezi jeho předchůdce patřil otec Antonín Duchoslav František Petr, a zakladatel cechovní kroniky, dědeček Jan František Petr. Zemřel dne 9. 5. 1737.²⁸³ Povoláním byl cechmistr ševcovský a poté se stal cechovním kronikářem v Dobrušce Vedl i zádušní účty. Založil cechovní kroniku. První zápisy pocházely z roku 1724.

8.4.1. Petrova Ševcovská kronika²⁸⁴

Zápisky z let 1724 – 1872 náleží někdy cechu ševcovskému. (Zapsány současné události mimocehovní).

První zápis je ze dne 11. června 1804, ve kterém si dobrušští mistři cechu ševcovského stěžují na vysoký počet mistrů svého řemesla (50). *„Není tedy nic divného, že pro množství nás se obtíž v naší živnosti vznikuje, jako i po jarmarcích míst nedostává. Seznamující s dobrým rozmyšlením, že těch obtíží samochtíc příčina sme, poněvadž svých synků dost našemu řemeslu učíme, které mistrovský sou a k tomu ještě tak mnoho cizích k našemu řemeslu bereme. Pročež pro zamezení toho více množení, uradili sme se všechny spolu, jeden druhému kvůli a uzavřeli a pod svou mistrovskou ctí zavázali, že mimo mistrovských synků žádného více cizího našemu řemeslu učit nebudeme, by se tak v budoucnu to mistrování nerozmáhalo a naše živnost dokonce neztenčila.“*²⁸⁵ Jakmile mistři obhájili své úmysly snížit své stavy, začal autor s chronologickým sledem událostí od roku 1724.

První zpráva z počátku 19. století byla o věnování vrchního dílu oltáře Božího těla Josefu Jirsákovi od dobrušského ševcovského cechu v roce 1838. Následující rok nechal cech udělat ke stejnému oltáři šest cínových svícňů. *„A dycky jsme museli vypučovat a tak to bylo s tím vypučovaným. A to bude dycky od vypučování pokoj. A to sou teď pěkně stejný.“*

²⁸² MATOUŠ, Václav. Tzv. Petrova kronika cechu ševcovského v Dobrušce z let 1724 – 1843. In *Městský zpravodaj Dobruška* 9, 1992, s. 3.

²⁸³ Městské muzeum Dobruška, *Osobnosti dobrušské historie*. CD, Dobruška, 2006.

²⁸⁴ SOkA Rychnov nad kněžnou, Drobné fondy Dobruška, fond: Cech ševcovský, Inv. č. 7, sign. 1, kart. č. 15, č. 61.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 2.

*A koštovaly devět zlatých a 40 krejcarů. A to bude na památku dlouho trvat.*²⁸⁶ K roku 1839 autor připsal informaci o dvou místních požárech. Lokální požár z roku 1841 se dotkl i cechovního mistra Petra a jeho gruntu v Pulické ulici. *„A hned lidu bylo a stříkaček a tak hasili a víc jiného nechtylo. A Franc Petr asekuraci neměl. Tak kdovíjak to sním bude. On nemoh stavět, tak to místo tak bylo.*²⁸⁷

Autor se poté vrátil v časové přímce k roku 1805, kde považoval na nutné zaznamenat, jak *„neslýchaná dražota jest povstala, že pamětníka nebylo, který by takovou pamatoval. Pročež mnozí lidé přinuceni byli všelijaké kořínky sobě hledati a uvařených požívati, aby jen život zachovali.*²⁸⁸ Ačkoli v roce 1811 nastala dražota ještě větší, lidé už tolik netrpěli hladem, protože *„bylo mezi lidma dost peněz a to papírovejch. A když pomínuly, bylo laciněj všechno. Tu teprv bylo zle a to se stalo 1812 roku.*²⁸⁹

Událostí hodnou zaznamenání byl požár města v roce 1806, kterému padlo za obět 19 osob a celé dobrušské náměstí s okolními ulicemi. *„Neb jeden každý nejen příbytek, ale všechen nábytek opustit nucený byli a své obydlí v okolních vesnicích a mnozí svých sklepích a boudách svého pohořeliště bydlet nuceni byli.*²⁹⁰ Oheň se nevyhnul ani majetku ševcovského cechu. *„My majíce od našim milých předkův k pobožnému uctění oltář k božímu tělu, prapory, dvě lucerny, též k ohni potřeby – háky, žebříky, stříkačky, vše v zkázu uvedeno bylo. Však ale pokladnice s knihami cechovníma i příkrov pohřební zachován byl.*²⁹¹ Cech získal následujícího roku finanční pomoc od cechů z okolních měst. Nový oltář byl zhotoven Václavem Pokorným v roce 1811, stejně tak byly vyhotoveny i dvě cechovní lucerny v ceně 11 zl. Informace o událostech v zahraničí se vztahují k napoleonským válkám a osobě Napoleona. V pamětnici zazněla i zpráva o návštěvě císařů v nedalekém Opočně. V roce 1812 zpustošilo úrodu velké krupobití. *„ A mně, co sem to psal, taky všechno žito, přenici a ječmen a oves, že z toho jen trochu slámy zůstalo. Co jsem já ubohý měl dělat. Žito vytlučeny jsem zavoral a zas rok jsem musel čket až do žní. Ale mnoho jsem ho neměl.*²⁹²

Z roku 1843 zanechal zprávu o neúrodě, kterou způsobilo nepříznivé počasí. *„Těž toho roku skrze přílišné takové pršení, hrozný velký vody byly, že velký škody lidem nadály.*²⁹³

²⁸⁶ SOkA Rychnov nad kněžnou, Drobné fondy Dobruška, fond: Cech ševcovský, Inv. č. 7, sign. 1, kart. č. 15, č. 61, s. 71.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 72.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 73. Tuto poznámku zapsal do pamětní knihy mistr Václav Zych, který se také podílel na vedení kroniky.

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 74.

²⁹¹ Tamtéž, s. 75.

²⁹² Tamtéž, s. 83.

²⁹³ Tamtéž, s. 81.

V textu se autor ještě jednou vrátil k požáru města z roku 1806. „A právě vítr vál k městu i tak velký. Když tam se stříkačkami přijeli, tak už na kolika místech chytlo a tak nic platno nebylo. Zas každém radši domů běžel, aby si věci z domu vynes. A tu hned celý město v ohni obráceno bylo, že lidi pryč utíkat museli.“²⁹⁴

Text pamětní knihy končí dovětkem autora: „Když zaznamenal můj dědeček a můj strejc a můj otec, taky já, jejich potomek, jsem taky zaznamenal. František

²⁹⁴ SOkA Rychnov nad kněžnou. Drobné fondy Dobruška. Cech ševcovský. Inv. č. 7, sign. 1, kart. č. 15, č. 61, s. 82.

8.5. Jan Derner

Ze života Jana Denera se dochovala pouze informace, že byl od roku 1836 ševcovským mistrem v Dobrušce a zároveň pokračovatelem Petrovy ševcovské kroniky. V kronice pak zaznamenal zprávy o svých dvou dětech. Dcera Anna, zemřela dne 21. června roku 1858 ve věku 20 let. Syn Josef, působil jako asistent ve státní dvorní účtárně ve Vídni a zemřel roku 1863 ve věku 27 let.

8.5.1. Dernerova ševcovská kronika

(Pamětní kniha pro Johann Denera. Souseda a mistra dobrušského)²⁹⁵

Kronika začíná tzv. „Manuálem pamětným“, kde autor uvedl, že se jedná o takovou knihu, „v níž se některá pamětnosti vynacházejí, která se buď jak při počestném cechu ševcovském města Dobrušky, též i jinde zběhla, založena za pánův cechmistrův pana Jana Sádly a pana Jana Petra, toho času zřízených v roku 1720 a nyní v nově přepsána za pánův cechmistrův pana Jahan Denera a pana Františka Hlaváčka léta Páně běžícího 1836 dne 20. dubna“.²⁹⁶ Text byl psán chronologicky, s občasnými návraty do minulosti – např. útok na Prahu v roce 1648, kde autoři v tabulce zapsali počty dělových ran, které dopadly na město. Záznamy jsou vedeny od roku 1720 ž do 1839. Nejčastějšími informacemi byly počty dobytka, proměny počasí v jednotlivých obdobích a stav zemědělské úrody.

Zápisy z období počátku 19. století jsou psány od strany 38. První informací byla zpráva o velkém požáru z roku 1806, který „v pamětech se nevynachází, při kterémžto 266 contrivent. příbytků, 52 stodoly v třech hodinách v prach a popel uvedeno bylo.“²⁹⁷ Rok po požáru přišla dobrušským ševcům finanční pomoc od okolních cechů.

K roku 1812 poznamenal, že byla velká drahota a na důkaz vypsál ceny některých potravin, látek a bot. Ceny pšenice a žita se pohybovaly kolem 105 zl., stěvíce stály 22 zl., libra chleba 45 kr., kopa plátna 66 zl. Navíc si stěžoval na „Hrozně daně z hlavy,

²⁹⁵ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Drobné fondy Dobruška. Cech ševcovský. Inv. č. 7, sign. 2, karton č. 15, kn. č. 62.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 1.

²⁹⁷ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Drobné fondy Dobruška. Cech ševcovský. Inv. č. 7, sign. 2, karton č. 15, kn. č. 62, s. 38.

za osobu 5 zl. a jiné neslýchané daně.“²⁹⁸ Ve stejném roce zaznamenal vycházející kometu s velikými paprsky, která se zjevovala po tři měsíce.

Jan Derner věnoval pozornost i zahraničním událostem, jako byly například boje s Napoleonem které vyvrcholily v roce 1813. „*Tehdy ti čtyři potentáti táhli nazpátek skrz pruskou a českou zem a u Lipska v Sasích byla ta veliká a pamětihodná patálie, v kterýžto náramná síla z obojí strany lidu padlo...*“²⁹⁹ Poté, co autor zakončil vyprávění o napoleonských válkách, následuje několik desítek prázdných listů. Na straně 81 pokračuje zápisem z 15. května 1842, kde cituje „*Zápis na místo pro vystavení sousedské obilnice od slova k slovu, jak v některých knihách zaznamenáno jest.*“³⁰⁰ V následujícím záznamu popsal výstavbu špejcharu nebo-li obilnice, kterou se město zavázalo roku 1830 vystavět na své náklady. Dobrušský magistrát však otálel s výstavbou a poskytnutím peněz, až mu „*Vysoce slavný gubernium mocí dekretu přísně na vystavení obilnice dotíralo a zdejšímu slavnému majestrátu i také konečně peněžitou pokutu uložilo.*“³⁰¹ Poslední informace v pamětech informují o „*neslýchaném větru, že stavení bořil a lesy vyvracoval. Toho roku shořely stodoly.*“³⁰²

²⁹⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou. Drobné fondy Dobruška. Cech ševcovský. Inv. č. 7, sign. 2, karton č. 15, kn. č. 62, s. 83.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 39 – 40.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 81.

³⁰¹ Tamtéž, s. 82.

³⁰² Tamtéž, s. 83.

8.6. Jan Jánský

Jan Jánský se narodil v roce 1724 pravděpodobně v Opočně, odkud pocházel jeho otec Václav Jánský. Po otcově smrti v roce 1755 zdědil v Opočně grunt.³⁰³ V roce 1746 se v Dobrušce oženil s tehdy sedmnáctiletou Annou, dcerou dobrušského radního Jana Hejzlara.³⁰⁴ Po tchánově smrti zdědil grunt také v Dobrušce. Manželství trvalo 27 let a vzešlo z něho jedenáct dětí, které se narodily v téměř pravidelných dvouletých intervalech.³⁰⁵ V poslední čtvrtině své kroniky píše Jan Jánský o některých ze svých dětí. Například o synovi Josefovi, který byl v roce 1771 odveden ke kyrysníkům a zemřel po dvou letech služby. Dcera Anna, která se provdala za dobrušského měšťana Martina Klena zemřela v roce 1772.³⁰⁶ Po smrti manželky Anny v roce 1772 se Jan Jánský podruhé oženil s Kateřinou, dcerou přepyšského sedláka Tomáše Pliky.³⁰⁷ V manželství se jim narodily dvě dcery: Marie (1795) a Františka (1796). Rok úmrtí Jana Jánského není známo. Rok 1829 byl posledním, který Jan Jánský zapsal ve své kronice.

³⁰³ Městské muzeum Dobruška. JÁNSKÝ, Jan. *Kronika Jana Jánského*. sign. XVII/322, s. 92.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 95.

³⁰⁵ V roce 1747 se jim narodila první dcera Anna. V roce 1749 syn Jan, 1751 syn Josef, 1753 další syn Jan, 1755 dcera Alžběta, syn Václav, 1759 dcera Kateřina, 1761 syn Matěj, 1763 syn František, 1767 dcera Františka, 1770 syn Matěj. Více: Městské muzeum Dobruška. JÁNSKÝ, Jan. *Kronika Jana Jánského*. sign. XVII/322, s. 107 – 110.

³⁰⁶ Městské muzeum Dobruška. JÁNSKÝ, Jan. *Kronika Jana Jánského*. sign. XVII/322, s. 94.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 110.

8.6.1. Kronika Jana Jánského

V úvodu své kroniky uvedl Jan Jánský „práva městská království českého.“ Po úvodu následuje 168 číslovaných listů a 23 stran obsahu rejstříků. Poté následuje 131 znovu číslovaných stran zápisů nejrůznějšího charakteru.

První zprávou, z mnou sledovaného období, je záznam o roku 1806, kdy „*dne 9. května strhl se nešťastný pád ohně v městě Dobrušce okolo 10 hodin v noci mezi křížovejma dni. V prach a popel uvedeno přes dvě stě sousedských domů a menších domků*“.³⁰⁸

Požáry tvořily převážnou část zápisů o dění na Dobrušsku v první polovině 19. století. Následující zpráva je taktéž o požáru, který vypukl na opočenském zámku v roce 1811 o masopustním bále. Z roku 1814 píše o návštěvě ruského cara v Opočně. Další oheň, který zaznamenal, byl z roku 1821 dne „*27. Januari na svatého Jana Zlatoústého v neděli pro třech králích strh se oheň okolo 8. hodin večer. Shořela celá zahrada, fíkovna, klozhauskvartýr. Vítr vál od půlnoci*“.³⁰⁹

Do své kroniky zapsal také informaci, ve které informuje o uzavření obchodu s Josefem Wenigerem roku 1810, dne 12. března „*Josef Wenigr prodávající, František Jánský kupující s vědomostí manželky jedný i druhý korec role za 44 zl., čistou, beze dluhu*“.³¹⁰ Neopomněl poznamenat ani jména svědků.

³⁰⁸ Městské muzeum Doruška, sign. XVII/322, K158, s. 24. Obrazová příloha č. 12.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 58.

³¹⁰ Tamtéž, s. 67.

9. Knihy pamětí

9.1. František Adolf Šubert

František Adolf Šubert se narodil v Dobrušce dne 27. března roku 1849.³¹¹ Byl posledním z 9 dětí v rodině sedláře Antonína Matěje Schuberta a jeho manželky Anny. Rodina Schubertových se v Dobrušce často stěhovala.³¹² Schubertovi patřili do chudší vrstvy dobrušského obyvatelstva.³¹³ Otec musel po úrazu zanechat řemesla a matka si přivydělávala na uživení rodiny. František vychodil v Dobrušce trojtřídku a na přímluvu učitele Františka Nováka šel v roce 1860 studovat gymnázium do Hradce Králové.³¹⁴ Tam si v tercii změnil jméno na české Šubert, vedl tam studentský časopis a psal divadelní kritiky do Lumíra.³¹⁵ O prázdninách si jako student prvně zahrál s dobrušskými ochotníky v Kolárově hře *Monika*.³¹⁶

Poté, co úspěšně dokončil studia, odchází na doporučení profesorů na filosofickou fakultu Karlovy univerzity do Prahy. Na svá studia si vydělával sám. V roce 1869 mu umírá otec a kvůli špatné finanční situaci ukončil svá studia, aby se mohl postarat o matku a sourozence. Stal se tedy redaktorem.³¹⁷ Vstoupil do Sboru pro postavení Národního divadla.

V roce 1875 se stal tajemníkem Českého politického klubu a spoluzakladatelem Spolku českých žurnalistů.³¹⁸ V sedmdesátých letech vyšly také jeho první historické práce např. historický román „Zajetí krále Václava“ a „Král Jiří z Poděbrad.“ Ve svém díle „Pomsta obce židovské“ čerpal ze zkušeností ze styku s židovskými rodinami v Dobrušce. Jeho studijní cesta po jižních Čechách ho přivedla na myšlenku cyklického díla „Čechy“ a na náměty k první divadelní hře „Petr Vok z Rožmberka“ a dalších.

³¹¹ Městské muzeum Dobruška. Osobnosti dobrušské historie. CD. Dobruška, 2006. Obrazová příloha č. 12.

³¹² Nejprve bydleli v Opočenské ulici čp. 98. V roce 1842 se stěhují do Novoměstské ulice čp. 230, v roce 1848 do čp. 8 v Kostelní ulici, později na Malé náměstí čp. 38. Po roce 1866 bydlí na Hlavním náměstí v čp. 12 a poslední adresu měli v čp. 39 na Velkém náměstí. Více: ŠUBERT, Adolf, František. *U nás v Dobrušce*. Praha, 1911, s. 11.

³¹³ KUBÁT, František. František Adolf Šubert (1849 – 1915) první ředitel Národního divadla. In *Kulturní kalendář Dobruška* 5, 1968, s. 1.

³¹⁴ Na stejném gymnáziu studoval i o dva roky mladší Alois Jirásek. KUBÁT, František. František Adolf Šubert (1849 – 1915) první ředitel Národního divadla. In *Kulturní kalendář Dobruška* 5, 1968, s. 1.

³¹⁵ KUBÁT, František. František Adolf Šubert (1849 – 1915) první ředitel Národního divadla. In *Kulturní kalendář Dobruška* 5, 1968, s. 2.

³¹⁶ Kulturní kalendář města Dobrušky, sv. 3, 1979 s. 1.

³¹⁷ Jako redaktor pracuje v „Čechu“, „Žižkovi“, „Politiku“ a „Brousku“.

³¹⁸ KUBÁT, František. František Adolf Šubert (1849 – 1915) první ředitel Národního divadla. In *Kulturní kalendář Dobruška* 5, 1968, s. 2.

Poté, co byla stavba Národního divadla dokončena, byl v roce 1883 jmenován jeho prvním ředitelem právě František Adolf Šubert ve věku 34 let.³¹⁹ Při své práci spolupracoval s významnými českými i cizími skladateli.³²⁰ Mezi jeho spolupracovníky v divadle patřil Ladislav Stroupežnický nebo Zdeněk Fibich. František Šubert se všemožně snažil přitáhnout do divadla co nejvíc diváků. Prosadil tak například organizování hromadných zájezdů z venkova i ciziny.³²¹ Své sociální cítění prokázal založením sirotčího, vdovského a podpůrného fondu pro zaměstnance Národního divadla.³²² V letech působení na půdě divadla sepsal František Šubert další divadelní hry, většinou se sociální tematikou – „Jan Výrava“, „Drama čtyř chudých stěn“ a další.³²³ V roce 1892 zorganizoval úspěšný zájezd Národního divadla do Vídně.³²⁴

V roce 1887 si k sobě do Prahy vzal matku, později pak i sestru Annu s manželem a třemi dětmi. Útočiště v jeho domácnosti najde v roce 1894 bratr Antonín a nakonec i sestra Marie se čtyřmi dětmi.³²⁵

Jakmile skončila smlouva Družstva na správu Národního divadla odešel i František Šubert, vrátil se k redaktorské práci a pokračoval ve veřejné činnosti. Organizoval například Národopisnou výstavu Československou v roce 1895. Psal o počátcích české dramaturgie, redigoval Malý Ottův slovník naučný, sepsal historii Vinohradského divadla a na počátku 20. století vyšlo jeho třísvazkové dílo „Dějiny Národního divadla“. Po roce 1900 se stal členem rady starších města Prahy. V roce 1913 byl jmenován řádným členem České akademie.³²⁶ František Adolf Šubert zemřel ve svém pražském bytě dne 8. září 1915 po sedmé hodině ranní.³²⁷ Společně s rodiči byl pohřben na Olšanech.

³¹⁹ KUBÁT, František. František Adolf Šubert (1849 – 1915) první ředitel Národního divadla. In *Kulturní kalendář Dobruška* 5, 1968, s. 2. Ředitelem Národního divadla byl přes 17 let. Organizačně upevnil správu divadla, vybudoval činoherní, operní i baletní soubory a orchestr.

³²⁰ Mezi zahraniční umělce patřil například Čajkovský nebo Verdi.

³²¹ JEŽEK, Radovan. Vzpomínáme na Františka Adolfa Šuberta. In *Kulturní kalendář Dobruška* 3, 1979, s. 2 – 3. Jednalo se o tzv. divadelní vlaky, prodej vstupenek po pražských závodech.

³²² „Vyrstlému v nejtěplejším mládí v malém městě, s nímž arcí i po dobu gymnasijských studií jsem zůstával – zvláště prázdninami a svátky – ve stálém styku, a pozorující ten pracovitý, celkem klidný a při veškeré námaze lidí skromný život lidí, zůstaly mně bezděky po celý život sympatie a láska k třídám lidu, ať řemeslného, ať dělného, ať rolnického. Staly se jedním činem mého vnitřního života.“ In: Šubert, Adof, František, U nás v Dobrušce, s. 90. JEŽEK, Radovan. Vzpomínáme na Františka Adolfa Šuberta. In *Kulturní kalendář Dobruška* 3, 1979, s. 1 – 4.

³²³ Snahu pomoci řešit sociální problémy své doby prokázal zřízením nadace pro chudé a nemanželské děti v Dobrušce ve výši 5000 rakouských korun dne 6. ledna 1899. A těsně před svou smrtí v roce 1915 žádal městskou radu v Dobrušce, aby se postaral o ocenění díla Aloise Jiráska tím, že by jeho jménem nazvala některou ulici. Obrazová příloha č. 13.

³²⁴ Městské muzeum Dobruška. Osobnosti dobrušské historie. CD. Dobruška, 2006.

³²⁵ ŠUBERT, Adof, František. *U nás v Dobrušce*. Praha, 1911, s. 99 – 103.

³²⁶ JEŽEK, Radovan. Vzpomínáme na Františka Adolfa Šuberta. In *Kulturní kalendář Dobruška* 3, 1979, s. 3.

³²⁷ Tamtéž. O životě Františka Adolfa Šuberta bylo napsáno několik monografií: VESELÝ, Antonín. *František Adolf Šubert. Dramatik*. Opočno, 1973. MULLER, Vladimír. *Kdo je F. A. Šubert*. Praha, 1949.

9.1.1. U nás v Dobrušce

Brzy po smrti Františka Adolfa Šuberta vyšla jeho vzpomínková knížka „U nás v Dobrušce“, ve které se vyzpovídal z lásky k rodnému městu a kraji a k lidem, kteří v něm žili. I když žil František Šubert v Praze, nezapomněl na Dobrušku. Snahu pomoci řešit sociální problémy své doby, prokázal zřízením nadace pro chudé a nemanželské děti v Dobrušce, ve výši 5000 rakouských korun, dne 6. ledna 1899.³²⁸ A těsně před svou smrtí v roce 1915, žádal městskou radu v Dobrušce, aby se postarala o ocenění díla Aloise Jiráska tím, že by jeho jménem nazvala některou ulici.³²⁹

V úvodu knížky zaznamenal František Šubert subjektivně zbarvený popis rodného města a jeho okolí. „V městě Dobrušce samém vábila mě renesanční radnice, znakem městským ozdobená, se svou vysokou věží, židovská synagoga, děkanství a působil na mne silně náš děkanský kostel sv. Václava. To byly pro mne budovy čímsi tajemným i potom obestřené, kdy jsem měl příležitost, do nich se podívat.“³³⁰ František Šubert si ve vzpomínkách vybavoval stavby na náměstí a přilehlých ulicích a seznamuje nás s pocity, které měl jako dítě, když se v jejich blízkosti vyskytoval. Jakmile seznámil čtenáře s výstavbou města, věnoval několik desítek stránek vzpomínkám na rodiče. Sám autor uvádí, že se v roce 1890 vydal do východních Čech, aby tam sepsal rodokmen otcovy i matčiny strany. Začíná u svého otce Antonína Matěje Schuberta, který pocházel z Jaroměře a byl vyučen sedlákem. Ve stručnosti popsal otcův život až do jeho smrti v roce 1869. Následují informace ze života matky Anny Josefy Wobořilové a její rodiny, kde Františka zaujala především osoba dědečka Františka Wobořila, který byl fořtem v opočenském panství. „Pocházela tedy maminka ze „zelené krve“ a to z rodu, z něhož na panství opočenském bylo mnoho lesníků od nepaměti.“³³¹ Jakmile čtenáře seznámil s rodinami, ze kterých pocházeli jeho rodiče, začal s vypravováním o jejich seznámení a svatbě, která se uskutečnila dne 28. října 1835.³³² František pro čtenáře zaznamenal věno matky a v souvislosti s tím zmínil i finanční situaci rodičů na začátku manželství. „Maminka dostala malou krásnou

³²⁸ Úryvek z dopisu Františka Šuberta adresovaného Františkovi Laichterovi ocitoval JEŽEK, Radovan. Vzpomínáme na Františka Adolfa Šuberta. In *Kulturní kalendář Dobruška* 3, 1979, s. 1 – 4.

³²⁹ JEŽEK, Radovan. Vzpomínáme na Františka Adolfa Šuberta. In *Kulturní kalendář Dobruška* 3, 1979, s. 3.

³³⁰ ŠUBERT, František Adolf. *U nás v Dobrušce*. Praha, 1911, s. 6 – 7.

³³¹ Tamtéž, s. 14.

³³² Tamtéž, s. 21.

výbavu, ale na penězích pomoc jen skrovnou.“³³³ Manželský život byl spokojený do doby, než otec utrpěl vážný úraz, který mu znemožnil pokračovat v sedlářském řemesle. „Úraz, který ve svém následku byl osudný a mohl se tatínkovi stát až smrtelným, sběhl se o kterémsi výročním trhu.“³³⁴ Našel si tak práci v tabákovém skladu, který patřil židu Trebitschovi. „Ten svěřil tatínkovi vedení skladu o všech sobotách i svátcích židovských a to s naprostou důvěrou.“³³⁵ V těchto těžkých chvílích vypomáhala drobnou prací i Františkova matka. „Kolem roku 1860, kdy také do Dobrušky přišla krinolína, prováděla výrobu její způsobem docela originálním. Šila totiž tenounké trubičky plátěné, vycpávala je koňskými žíněmi a několik řad jich nad sebou všila do široké sukně, která se podvlékala pod šaty.“³³⁶ Skromné poměry rodiny zaznamenal autor i v případě, kdy se rodiče na přímluvu dobrušského učitele rozhodli poslat mladého Františka na studia. „Nebylo a dosud není v celém mém životě hlubšího rozechvění, nežli představuji-li si, kterak rodiče naprosto nezámožní a výlučně na svou skrovnou práci odkázaní – otec ke všemu chorobný – mohli se odhodlati, dáti mne na studie.“³³⁷

Autor vzpomínek si při psaní vybavil okamžiky, které trávil s rodiči. Každému ze sourozenců věnoval několik řádků. Nejčastěji popisuje chvíle klidu v rodinném kruhu. Vychvaluje vzájemnou náklonnost mezi rodiči a vřelý vztah rodičů k dětem. „Z hlavních příznaků naší malé dobrušské domácnosti byl zpěv rodičů. Den začínal matčinou písní „Minula noční hodina“, po nedělním obědě otec zpíval „Vzdejme čest Bohu svému z jeho dobrodiní“ a den zakončila matka písní „Pod večer tvá čeládka, co k slepici kuřátka, k ochraně tvé hledíme, laskavý hospodine.“³³⁸ Další písně národní i znárodnělé se zpívaly při různých příležitostech. František Šubert píše také o malém hospodářství, do kterého patřilo políčko a koza, kterou musel spolu se sourozenci vodit na pastvu.

Z veřejného života najdeme několik málo odstavců, které autor vložil mezi vyprávění o své rodině. „Chodit do hostinců nebyvalo v Dobrušce vůbec mnoho zvykem, ač tam hostinců a hospod bylo nepoměrně mnoho, ale hlavní část jich byla kvůli lidem přespolečným.“³³⁹ Například o choleře z roku 1854 seznamuje čtenáře prostřednictvím zápisu o onemocnění sestry Marie, kterou domácími prostředky ošetřovala matka. V roce 1850 vypukla v Dobrušce tzv. horká nemoc - tyf, kterou vážně onemocněl i František Šubert.

³³³ ŠUBERT, František Adolf. *U nás v Dobrušce*. Praha, 1911, s. 23.

³³⁴ Tamtéž, s. 26.

³³⁵ Tamtéž, s. 28.

³³⁶ Tamtéž, s. 29.

³³⁷ Tamtéž, s. 92.

³³⁸ Tamtéž, s. 30.

³³⁹ Tamtéž, s. 31.

V knize mají velké zastoupení zaznamenané vzpomínky rodičů, které se zaujetím poslouchal malý František v dobách svého mládí.³⁴⁰ Matka mu vyprávěla povídky o myslivcích a pytlácích, které se tradovaly v rodině Vobořilů. Také se od ní dozvěděl o schůzce císařů v Opočně roku 1813. Otec vyprávěl synovi historky z Jaroměře a Josefova.

Mimo svých rodičů a sourozenců, věnoval své vzpomínky také dobrušským osobnostem, které měly na Františka hluboký vliv. Mezi takové osoby patřil například učitel Viravský a židovský kamarád Vilík Neumannů o kterém napsal: *„Byli jsme tišší, sobě milí kamarádi. Měl něco z mé povahy, nikdy neběhal, nikdy nekřičel s nikým se nerval, býval také nejraději sám.“*³⁴¹ Díky Vilíkovi se mladý František dostal do prostředí dobrušského židovstva, kde se zmiňuje o jednotlivých obyvatelích židovského města v Dobrušce.³⁴² Coby student vycházel v dobrém s Josefem Archlebem, u kterého se naučil fotografovat a o prázdninách mu chodil asistovat.

Další kapitolou ze života Františka Šuberta byly jeho vycházky po okolí. Navštívil několikrát Nové město nad Metují i Náchod, nejčastěji však chodil do nedalekého Opočna. Výlet do Náchoda v roce 1866 utkvěl v paměti autora velmi živě. Když se totiž vracel spolu s matkou domů, dozvěděli se po cestě o hořící Dobrušce. *„A když jsme konečně se dostali až k Dobrušce, uviděli jsme, jak z celého středu města valí se kouř a plameny a jak i střecha vysoké věže už hořeti počíná.“*³⁴³

O duchovním životě píše autor v souvislosti s drženými církevními slavnostmi. *„V domácnostech dobrušských Vánoce přinášely dětem „Betlémy“ – tu menší, tu větší, zřízené z papírových podlepených a na dřívka k zastrkování do měchu na podstavce přelepených obrázků „Jerusaléma“, chlévů, sv. rodiny, osob. Vpředu hořívala lampička. Po vánočních stromcích nebylo tehdy v malých městech ani potuchy. Štědrovečerní večeře naše sestávala z polévky, odvárky (svařené sušené ovoce – švestky a křížaly – rozředěné, kterým se polily malé knedlíčky) a z vánočky. Ryb nebylo, byly nám drahé.“*³⁴⁴ Vedle vánočních zvyklostí popisuje velikonoční pomlázku s binovačkou a barevnými vajíčky. *„O Velikonocích vejci se buď ťukalo nebo jimi se koulelo: vyhrál, kdo druhé vejce svým prorazil na špičce a povrchu, nebo svým dále dokulil. Vejce k ťukání vařila se zvlášť pozorně, aby bílek po obou*

³⁴⁰ Matčiny vzpomínky motivovaly Františka Šuberta a staly se podněty k napsání *Probuzenců* a *Jana Výravu*.

³⁴¹ ŠUBERT, František Adolf. *U nás v Dobrušce*. Praha, 1911, s. 67.

³⁴² Počátkem sedmdesátých let devatenáctého století napsal o věcech židovských „několik feuilletonů“ v Čechu, které vyšly i jako zvláštní brožura.

³⁴³ ŠUBERT, František Adolf. *U nás v Dobrušce*. Praha, 1911, s. 83.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 86.

*koncích stranách se přivařil až ke skořápce, neboť tím skořápka se zabezpečovala proti proražení.*³⁴⁵

Dobrušští obyvatelé chodili za zábavou na bály nebo na divadelní představení. Roku 1837 se spojili zdejší ochotníci do spolku a hrávali v dobrušských hostinských sálech. I František Šubert se ve studentském věku aktivně zapojil do divadelního představení. *„Že bych se byl při tom osvědčil nějakým hercem geniálním, nemohu naprosto tvrdit.*³⁴⁶

Ze svého života popisuje František Šubert průběh školní docházky v Dobrušce, studijní úspěchy v Hradci Králové a studentská léta v Praze. V roce 1869 byl autor na jedné z posledních návštěv v Dobrušce a to, když umíral jeho otec. *„Propukli jsme v pláč – ale tichý, aby ho tatínek snad ještě neslyšel. Maminka otevřela svrchní okno, aby duše mohla volně odlétnout.*³⁴⁷

*„Do roku 1860 byl jsem svým životem v Dobrušce, od r. 1860 do 1868 těžiště jeho bylo v Hradci Králové a od té doby připjal se můj život navždy ku Praze.*³⁴⁸ Poslední kapitoly věnoval František Adolf Šubert životu Praze, kde byl společně s matkou obklopen i svými sourozenci a jejich rodinami.

Poslední řádky patří zpět rodnému městu. *„Nová doba jeví se v Dobrušce značným ruchem, jenž znenáhla nastupuje na místo její dřívější povahy dosti idylické. Nech ať roste i vzkvétá stále více, milá svým a těm, kteří ji poznávají.*³⁴⁹

³⁴⁵ ŠUBERT, František Adolf. *U nás v Dobrušce*. Praha, 1911, s. 86.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 88.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 99.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 97.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 103.

9.2. Jindřich Hencl

Jinřich Hencl se narodil v Dobrušce 14. února 1858 v rodině kováře Hencla a jeho ženy Bětušky, rozené Novotné.³⁵⁰ „*Bušení perlíku a zvonění kovadliny a ocele bývalo mně ukolébavkou od časného rána až zase do pozdní noci*“³⁵¹ Jelikož byl velmi čiperné dítě, poslali ho rodiče velmi brzy do školy v Domašíně. Po prvním roce odjel chlapec ke strýci do Sedloňova, aby se tam naučil lépe německy. Na pobyt u příbuzných vzpomíná Jindřich s nechutí, jelikož se mu tam dostalo velmi nepřátelského přijetí. Chlapec v rodině dlouho nevydržel, po několika konfliktech se strýcem a jeho syny utekl zpátky domů.³⁵² Zbytek školního roku strávil v Domašíně. V šesti letech nastoupil do školy v Dobrušce.³⁵³ V roce 1869 byla otevřena nová škola v Domašíně, kam jedenáctiletý Jindřich přestoupil, a dokonce za nového pana učitele prvních 14 dnů vyučoval.³⁵⁴ Povinná školní docházka byla určena do 12 let a Jindřich měl již přichystané místo u otce, kam na jaře roku 1870 nastoupil.³⁵⁵ Poté, co se Jindřichův otec vážně zranil při výbuchu a ztratil zrak, museli Henclovi pronajmout kovárnu kováři Piskorovi, u kterého zůstal Jindřich jako učeň za mzdu 80 kr. týdně až do roku 1874. Získal tak výuční list a pracovní knížku, poté odešel na vandr.³⁵⁶

Práci našel u kováře Kaufmana ve Velké Ledhují.³⁵⁷ Když se vrátil do Domašína, aby pomáhal sklízet žito, přemluvili ho prodejci hus, aby s nimi odešel do Pruska, kde strávil několik let ve službě. Jindřich Hencl si však chtěl splnit sen a odjet za prací do Ameriky. Opustil tak pruský Dušník a vydal se přes Kladsko, Berlín do Hamburku, kde ho však v lodní kanceláři bez „Germaniasbuch“ nepřijali.³⁵⁸ Vrátil se tedy přes pruský Dušník zpět do Domašína, kde převzal kovárnu po otci a v roce 1880 se oženil s Baruškou Koutskou z Újezda.³⁵⁹ Jako první se jim narodil syn Václav.

Poté, co v Domašíně začal působit další kovář, musel Jindřich svou živnost prodat a přestěhoval se i s rodinou do Jesničánek, potom do Chrudimi. Nakonec si pronajal kovárnu

³⁵⁰ Městské muzeum Dobruška. Osobnosti dobušské historie. CD. Dobruška, 2006.

³⁵¹ HENCL, Jindřich. *Vzpomínky starého kováře*. Praha, 1932, s. 10.

³⁵² Tamtéž, s. 15 – 17.

³⁵³ Tamtéž, s. 26.

³⁵⁴ HENCL, Jindřich. *Vzpomínky starého kováře*. Praha, 1932, s. 53 – 54.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 55.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 62.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 65 – 73.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 86 – 90.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 119 – 120.

v Bělohradě.³⁶⁰ V Bělohradě se rodině Jindřicha Hencla dařilo. Hencl byl dokonce zvolen do místního obecního sboru. Vedle svého povolání kováře, věnoval se Jindřich vynalézání nových věcí. V roce 1894 mu byl udělen patent na obracecí pluh.³⁶¹ Tento pluh vystavoval na několika výstavách včetně Jubilejní v roce 1891. Po neúspěšném podnikání se přestěhoval s rodinou do Hořic, kde si pronajal kovárnu. Dalším místem Henclova působení byla Olešnice u Červeného Kostelce a Kocbeře u Dvora Králové. Stáří trávil u své dcery Aninky, provdané za Josefa Zoufalého. Datum a místo úmrtí Jindřicha Hencla není známo.

9.2.1. Vzpomínky starého kováře

Své vzpomínky shromáždil Jindřich Hencl do knihy, kterou začíná zde citovanou předmluvou. „*Dosáhl jsem věku, ve kterém jest člověku již dovoleno, ohlédnouti se nazpět a vzpomínati. A zahloubávám se do vzpomínání rád. Prožil jsem mnoho. A mnohé z toho mnohého, jak tak defiluje před mým duševním zrakem – doby radostné i těžké, osoby drahé i nahodilé, jak se s nimi v životě setkáváme, různá prostředí, krajiny, města, dávné příhody a děje, celá ta životní panoráma se svými nesčetnými překvapeními všech druhů má v sobě tolik zajímavosti, že by bylo opravdu škoda, kdyby všechno to mělo jednou zajíti bez ozvěny. Proto jsem se rozhodl, vybrati nejzajímavější a uložit v knize.*“

První informace o Dobrušce zapsal při líčení otcova úniku ze spárů „popadníků“, kteří chytali mladé muže na vojnu a získávali za ně peněžitou odměnu 5 zl. Další zprávou byly vzpomínky na školní docházku v Dobrušce, kde popsal průběh vyučování včetně trestání přestupků. Obšírně popisuje nastupující módu krinolín v roce 1865 a pozdějších tzv. honzíků, které inspirovaly malé chlapce k provádění nejrůznějších neplech. „*Při pozdvihování, když dívky klekaly, a bijíce se v prsa nepozorovaly co se za nimi děje, mačkali jsme jim obroučky krinolín vzadu do ostré špice. Bývalo z toho při vycházení z kostela dosti pohoršení i smíchu.*“³⁶²

Nastupující rok 1866 nesl se ve znamení prusko-rakouské války. „*Asi týden před svátky velikonočními přijelo k nám první válečné vojsko dragouni. Všechny stáje v Dobrušce byly naplněny jejich koni, a my kluci měli se na co dívatí ... Po velikonocích dragouni odjeli, ale přijeli za nimi hned zase hulání, kteří se nám líbili ještě více ...*“

³⁶⁰ HENCL, Jindřich. *Vzpomínky starého kováře*. Praha, 1932, s. 122 – 124.

³⁶¹ Tamtéž, s. 128.

³⁶² Tamtéž, s. 31.

*Nejvíce však se nám klukům líbili modří husaři.*³⁶³ V červnu bylo ukončeno vyučování ve škole a ze školní budovy se stala nemocnice. V druhé polovině června se boje přiblížily až k Dobrušce. *„Pamatuji, jak vypravovali naši otcové, že Prušák mohl být zadržen. Že šli od nás, ještě než bylo pozdě, pan starosta, pan děkan a majitel zámku ke generálovi, který měl na novoměstském zámku hlavní komando, a žádali jej, aby dal obsadit rychle důležitou „branku“ u Náchoda, aby se nedostal nepřítel tak lehko do Čech.*“³⁶⁴ Generál odmítl návrhy vyslanců. Později litoval, jelikož museli vojáci proti pruským nepřátelům horko – těžko bojovat do kopce. Podle některých místních obyvatel prý byli rakouští generálové podplaceni. Jindřich Hencl byl spolu s otcem na místě bitvy nedlouho po prohře. *„Mrtvých, zčernalých již ve velkých vedrech, leželo kolem, až se zastavovalo srdce. Byly zde však i lidské hyeny, které obcházely opatrně, aby mrtvé i raněné okrádaly.*“³⁶⁵ Po bitvě obsadil Dobrušku pruský oddíl, který byl jednou v noci ostřelován z pušek místních obyvatel, mezi nimiž byl i Jindřichův strýc Tošovský. Útočníci byli záhy dopadeni a odvedeni do pevnosti v Kladsku, kde byli rok věznění. Nato bylo Dobrušce nadiktováno ze strany Prušáků vysoké výpalné. *„Strýček Laichter v podvlékačkách a košili, jak jej přivedli vojáci v noci na radnici přímo z postele, smlouval a smlouval, vymlouval se, že to nebyli občané dobrušští, a nedal se odbýti, dokud mu komandant neslevil na polovic a neprodloužil lhůtu na čtrnáct dní. Nato ale, sotva přišel domů, oblékl se svátečně a pod záminkou, že jede shánět po vesnicích obilí, jel tajně do Vídně. Vrátil se zase tak tiše a již pátého dne došla do Dobrušky zpráva, že sem táhne od Rychnova oddíl našich vojáků. Prušáci nečekali. Tak strýček zachránil Dobrušku.*“³⁶⁶ K osobě strýce Laichtera se autor vrátil v případě jeho odchodu z funkce starosty města. Bylo mu vytýkáno, že odmítl nabídku na zřízení vojska v Dobrušce, jako náhradu za přestěhovaný okresní soud a berní úřad v roce 1860. Laichter *„poukazoval na to, kolik že zde zbude již po válce nemanželských dětí, a že by trvalým pobytem vojska ve městě i morálka trvale trpěla.*“³⁶⁷ Stejného názoru však nebyla většina pánů na radnici, a tak ho přinutili v příštích obecních volbách vzdát se po dvaadvaceti letech starostování. V souvislosti s požárem 1866 zapsal zprávy z doslechu. *„Požár vydával takové vedro, že i voda prý v kašně na náměstí, jak vypravovali někteří, vřela. Po požáru pak, když se znovu stavělo, počaly se objevovati na mnohých obchodech na místě dvojjazyčných*

³⁶³ HENCL, Jindřich. *Vzpomínky starého kováře*. Praha, 1932, s. 33.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 35.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 37.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 38.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 43.

*řirem nápisy jenom české.*³⁶⁸ Autor si povřiml, ře i ve řkole se zařalo ve vtřím s prosazováním řeřtiny a vlastenectví. V zápisech cituje některé psn, které při výuce zpívali. „*V řechch já jsem narozen, otce, matku mm, k právu jejich ddiřnmu dobe j se znám...*“³⁶⁹

³⁶⁸ HENCL, Jindřich. *Vzpomínky starého kováře*. Praha, 1932, s. 43.

³⁶⁹ Tamtř, s. 44

10. Dobruška v 19. století

10.1. Správní vývoj

První zpráva o Dobrušce jako o městě, tzv. Mutinovo narovnání, pochází z roku 1320, ale z textu lze usuzovat na mnohem starší existenci města. Pradávná tržní osada Leštno, jak se původně Dobruška nazývala, vznikla na křižovatce důležitých obchodních cest. Dobruška byla od svého založení poddanským městem, ale poddanských povinností byli její obyvatelé zbaveni již ve 14. století. Od 16. století spadá město pod opočenského panství. Dobrušští občané neradi nesli tuto, i když více méně jen formální závislost, neboť jejich město bylo větší a významnější než Opočno, které záviselo jenom na vrchnostenských úřadech. Mezi významná data první poloviny 19. století, která se výrazně dotkla vývoje města byl například rok 1806, kdy v Dobrušce vypukl nejstrašnější požár v dějinách města, při kterém zahynulo 19 osob a 1 800 lidí ztratilo příbytek.³⁷⁰ V roce 1813 byl nejprve v únoru v Dobrušce ubytován prapor polních myslivců a dne 16. června městem projížděl ruský car Alexandr, který se ubytoval na opočenském zámku. V první polovině 19. století se vyostřovaly vztahy mezi dobrušským magistrátem a Františkem Vladislavem Hekem.³⁷¹ V roce 1828 dovolilo pražské gubernium rozšířit osadu Chábory, což vedlo k vlně nevole mezi dobrušským obyvatelstvem. V roce 1845 byla v Dobrušce zřízena finanční stráž, která rozehnala obyvatelstvo při hladových bouřích v roce 1847. Ve stejném roce vypuklo na opočenském panství několik vzpour proti narůstající robotě. Tyto vzpory byly potlačeny

³⁷⁰ O tomto požáru zmiňují se všichni pamětníci a kronikáři, kteří o daném roku psali ve svých dílech. Více: MATOUŠ, Václav. O zkáze města Dobrušky roku 1806. In *Kulturní kalendář Dobruška* 4, 1964. MATOUŠ, Václav. Z historie požárů města. In *Sborník z historie města Dobrušky*. Dobruška, 1981, s. 33 – 35.

³⁷¹ F. VI. Hek požádal v roce 1806 dobrušský magistrát o zproštění funkce radního protokolisty. V roce 1817 bylo z nařízení Krajského úřadu v Hradci Králové zahájeno první vyšetřování s F. VI. Hekem pro nedovolený dovoz českých biblí z ciziny a magistrát ho zbavil funkce početvedoucího nákladnické pokladny. V témže roce byl zvolen městským radním. Krajský úřad však volbu nepotvrdil. V roce 1820 požádal dobrušský magistrát krajský úřad o zabavení spisu „Velký pátek“ a o zavedení vyšetřování s F. VI. Hekem. Dobrušský magistrát žádá krajský úřad, by Heka zbavil jako buřiče funkce školního dohlizitele. Krajský úřad tak v roce 1821 potvrdil Hekovi trest tříměsíčního žaláře za vydání spisu „Velký pátek“. Následně byla u Heka v domě provedena domovní prohlídka, při které byly zabaveny knihy a korespondence. S F. VI. Hekem bylo zahájeno druhé vyšetřování pro dovoz zakázaných českých biblí. Tvrdé výsledky trvaly pět dní. Zemská vláda pak nařídila zničit 729 zabavených výtisků spisu „Velký pátek“. Trest byl v roce 1822 Hekovi snížen na čtyři týdny jednoduchého vězení se dvěma posty týdně. Ve stejném roce bylo Hekovo nemovitě jmění prodáno ve veřejné dražbě a roku 1824 odchází F. VI. Hek do Jánských Lázní, kde nastoupil na místo lázeňského správce. Více o sporu MATOUŠ, Václav. Dobrušské panflety I. „Velký pátek“ Františka VI. Heka. In *Dobrušský zpravodaj* 12, 2000, s. 14 – 16. Více o životě a díle F. VI. Heka: JAKUBEC, Jan. *Sebrané spisy Františka Vladislava Heka*. Praha, 1924. ŠKOLNÍKOVÁ, Zdena – ŠTĚPÁN, Antonín. *Kapitoly z dějin Dobrušky v 19. století*. František Vladislav Hek - občan Dobrušky. In *Kulturní kalendář Dobruška*. 12, 1973, s. 4 – 6. ŠTĚPÁN, Antonín. F.L. Věk – F. VI. Hek. In *Kulturní kalendář Dobruška* 10, 1962, s. 2 – 4.

vojskem – nejčastěji docházelo k výplatě holí. Dobruška přímo se povstání neúčastnila, ale příznivě se k němu stavěla, jak o tom svědčí zprávy z výše citovaných kronik a pamětí.

Dne 26. března byla v Dobrušce vyhlášena konstituce a v červnu se zde uskutečnila první volba volitelů poslance říšského sněmu. Ve stejném roce byla vytvořena z místního obyvatelstva národní garda.³⁷² V roce 1848 skončila Dobruška s vrchnostenskou patrimoniální administrativou a na její místo byla v roce 1850 zavedena okresní správa. V Dobrušce byl zřízen roku 1850 okresní soud, který byl později změněn na smíšený soud okresní.³⁷³ Okresní soud byl rozhodnutím z Vídně přestěhován z Dobrušky do Opočna v roce 1859.³⁷⁴ Po ztrátě úřadu došlo k rezolutním změnám ve správě města, kde byli při obecních volbách 1861 zvoleni občané patřící do chalupnické vrstvy obyvatelstva.³⁷⁵ Během čtyř let ve funkci se zasloužili o výrazné změny v chodu města, čímž však proti sobě vyvolali vlnu odporu a v dalších volbách 1864 své pozice nenávratně ztratili.³⁷⁶ Novým purkmistrem se stal František Laichter, za jehož úřadování stihlo Dobrušku několik neštěstí.

V roce 1866 byla Dobruška postupně obsazována rakouským a následně, po prohrané bitvě u nedaleké „Branky“, také pruským vojskem.³⁷⁷ Pruská zeměbrana tábořící u Dobrušky byla dne 27. července přepadena několika chalupníky z okolních obcí. Dobrušce, která s touto událostí neměla nic společného, pak bylo ze strany Prušáků nadiktováno výpalné, které však nebylo nikdy splněno, jelikož se dal pruský oddíl v krátké době na ústup. Další pohromou pro Dobrušku byl požár, který vypálil město 7. října roku 1866.

³⁷² Více o národním obrození a roku 1848 v Dobrušce: FLESAR, Antonín. *Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského*. Hradec Králové 1865, s. 54 – 58. ROŠTLAPIL, Josef. *Paměti města Dobrušky a panství opočenského*. Praha, 1887. MACH, Jiří. Národní obrození v Podorlicku. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 9, 1987, s. 1 – 2. MATOUŠ, Václav. Ke 150. výročí bouřlivých událostí roku 1848 v Dobrušce. In *Dobrušský zpravodaj* 7, 1998, s. 10 – 13. ŠKOLNÍKOVÁ, Zdena – ŠTĚPÁN, Antonín. Kapitoly z dějin Dobrušky v 19. století. In *Kulturní kalendář Dobruška* 11, 1973, s. 8 – 12. ŠTĚPÁN, Antonín. K národnímu obrození a revolučnímu roku 1848 v Dobrušce. In *Sborník z historie města Dobrušky*. Dobruška, 1981, s. 40 – 41.

³⁷³ MACH, Jiří – MATOUŠ, Václav. *Dějiny města Dobrušky v datech*. Městský úřad Dobruška, 1994, s. 68.

³⁷⁴ Ztráta okresního soudu byla častým námětem zpracování ve výše zmíněných kronikách. Dále: CVRČEK, Josef. Koho vinil Alois Beer, že Dobruška přišla roku 1858 o okresní soud. In *Kulturní kalendář Dobruška* 5, 1963, s. 3 – 5. CVRČEK, Josef. Jak přišla Dobruška roku 1858 o soud. In *Kulturní kalendář Dobruška* 4, 1996, s. 7 – 8.

³⁷⁵ Dobrušské obyvatelstvo se dělilo na nákladníky – bohatší, mající domy přímo na náměstí. Druhou skupinu tvořili chalupníci, patřící mezi sociálně slabší vrstvy, neplnoprávní občané města, kteří měly své chalupy postavené mimo střed města. Až do roku 1861 měli v rukou městskou samosprávu nákladnicí.

³⁷⁶ Činnost chalupnické správy byla častým tématem v probraných kronikách. Kronikáři, kteří o dané problematice psali patřili buď do jedné nebo druhé skupiny obyvatelstva, nalezneme v nich oba pohledy. Např. BEER, Alois, sešit 1, s. 48.

³⁷⁷ Tzv. Branka leží mezi Novým Městem nad Metují a Náchodem, sehrála se zde bitva mezi pruským a rakouským vojskem, která prohrála drtivou výhrou Prušáků. V několika kronikách i pamětech píše autoři o zkorumpovanosti rakouských generálů a o jejich neznalosti terénu, která zapříčinila tuto porážku.

Celkem shořelo 81, včetně celého středu města s radnicí, pivovarem, židovskou synagogou a školou.³⁷⁸

V 70. letech zahájila městská rada jednání o zřízení tkalcovsko – průmyslové školy v Dobrušce.³⁷⁹ V roce 1874 byl vysvěcen nový městský hřbitov a byl založen sbor dobrovolných hasičů. V roce 1880 schválilo dobrušské zastupitelstvo memorandum českých poslanců do říšské rady o státoprávních požadavcích.³⁸⁰ V roce 1883 bylo v Dobrušce zavedeno průběžné číslování domů namísto starých domovních čísel. O rok později rozdělila zemská školní rada obecnou školu v Dobrušce na dvě samostatné školy – pětiletou chlapeckou čtyřletou.³⁸¹ V roce 1888 nastoupil na místo starosty dobrušský továrník Archleb, který v době svého funkčního období neúspěšně bojoval za vrácení okresního úřadu zpět do města a významně se zapsal do hospodářského a kulturního života města.³⁸² V roce 1888 městské zastupitelstvo schválilo návrh na pojmenování ulic a veřejných prostranství a jejich označení kovovými tabulkami.³⁸³

Od počátku 90. let se formuje proti Archlebovi nová opozice, soustředěná kolem skupiny dobrušských Mladočechů. Archleb, a pod jeho vlivem celá Dobruška byli totiž Staročeši. V roce 1891 byla Dobruška s Josefovem posledním městem ve východních Čechách, které volí staročeské polance.³⁸⁴ V Dobrušce byl poměr Mladočechů a Staročechů stále velký – 85:59. Nástup Mladočechů vrcholí před následujícími volbami r. 1895. Jejich agitace se obrací zejména proti němčení dobrušských Staročechů a proti jejich náboženskému zanícení. Proti Mladočechům je nakonec bezmocný i sám dobrušský děkan Flesar a nově založená katolická Jednota sv. Václava. Ve volbách roku 1895 Mladočeši poprvé v Dobrušce zvítězili.³⁸⁵ Na počátku 90. let byla v Dobrušce otevřena průmyslová škola pokračovací a měšťanská škola dívčí. V roce 1896 městské zastupitelstvo oficiálně zřídilo městský archiv, jehož správou pověřilo děkana Antonína Flesara.³⁸⁶ O rok později bylo výnosem pražského místodržitelství rozpuštěno městské zastupitelstvo a místo něho jmenována správní komise. V roce 1899 zahájila městská rada na protest proti odvolání Badeniho reforem o jazykové rovnoprávnosti češtiny s němčinou pasivní resistenci.³⁸⁷

³⁷⁸ Obrazová příloha č. 14.

³⁷⁹ SOKA, Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. kn. č. 313, druhá fol. 213.

³⁸⁰ SOKA, Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. kn. č. 314, s. 56.

³⁸¹ MACH, Jiří, Dějiny města Dobrušky v datech, Dobruška, 1994, s. 83.

³⁸² Více v dalších podkapitolách.

³⁸³ SOKA, Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. kn. č. 314, s. 470.

³⁸⁴ ZAHÁLKA, Jiří. *Alois Beer, kronikář a kreslír z Dobrušky*. Smiřice, 1965, s. 36.

³⁸⁵ Tamtéž.

³⁸⁶ SOKA, Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. kn. č. 315, s. 99.

³⁸⁷ V Dobrušce se konaly protestní demonstrace proti zrušení Badeniho jazykových reforem. Současně také probíhali protizidovské bouře. Viz. SOKA, Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. kn. č. 4, s. 177.

10.2. Sociální vývoj města

V průběhu 19. století se vytvářela industriální společnost, jejíž kořeny sahají do poslední čtvrtiny 18. století. České země zaznamenaly rapidní růst podílu průmyslu v hospodářství. Fenomén malého města měl v sociálním vývoji českých zemí dlouho významný vliv i proto, že velkých a větších měst tu bylo skoro celé 19. století poměrně málo. Malé město a jeho společnost měly v této struktuře do určité míry zvláštní postavení. Například Dobruška patřila mezi střediska nejnižšího řádu – malá města s relativně velkým podílem řemeslníků, ale i zemědělské výroby, s poměrně nízkým podílem služeb a regulativní sféry. Síť těchto center byla hojná (vzdálená od sebe asi 20 km) a většinou šla o centra malých panství. Základem uchování určité prosperity malých měst byla jejich funkce správních, tržních a výrobních středisek nejnižšího řádu, která musela trvale existovat i v době, kdy se podstatná část výroby přestěhovala do průmyslových oblastí velkých měst.

V roce 1831 bylo při soupisu živností a řemesel napočítáno: 15 hospod, 4 hostince, 2 vinárny, 12 kořalen, 12 řezníků, 6 mlynářů, 7 pekařů, 3 perníkari, 1 voskař, 3 mydláři, 10 krejčích, 20 obuvníků, 3 kloboučníci, 4 koželuzi, 3 jircháři, 4 kožešníci, 3 mezulánici, 2 soukeníci, 2 punčocháři, 2 umělečtí tkalci, 3 barvíři, 4 provazníci, 1 zedník, 1 tesař, 4 truhláři, 2 kolaři, 5 bednářů, 3 kováři, 2 zámečníci, 1 puškař, 2 hřebikáři, 1 klempíř, 2 hodináři, 8 hrnčírů, 2 sklenáři, 2 soustružníci, 2 knihaři, 1 ranhojič, 4 porodní báby, 1 lékárník, 1 sládek, a 10 obchodníků.³⁸⁸ Od roku 1862 byli řemeslníci na místo starých cechů organizováni do sedmi řemeslnických jednotek.³⁸⁹ Řemeslnická malovýroba zůstávala až do konce 19. století prioritní formou výroby v Dobrušce.

Přestože malá města převážně v poslední čtvrtině 19. století ztratila význam, udrželo se zde „maloměstské chování“. Základním rysem tohoto chování je snaha o lokální prestiž a tradicionalismus. Mimoekonomické prestižní soutěžení představovalo jedinou možnost osobního společenského uplatnění.

Předmětem prestižního zájmu nemusel být vždy majetek, staly se jím především veřejné funkce – místa v obecní radě, spolcích apod. Tradicionalismus plynul z malých poměrů a z průměrnosti osobních schopností. Jedním z motivů byl například strach z rizika ztráty, třeba i celého majetku, při nezdařené investici do nevyzkoušeného podnikání. Jinou příčinou byla neznalost lepších poměrů a neznalost cílů, které by přesahovaly obzor

³⁸⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobrušky, sign. 961, svazek 5.

³⁸⁹ FLESAR, Antonín. *Popis historicko-archeologicko-statistický Okresu Opočenského*. Hradec Králové, 1895, s. 133 – 147.

malého města. Tento postoj plynul z nedostatku kontaktů a informací, z pohodlnosti, ale i z pochopitelné, s věkem rostoucí, obtížnosti opustit zavedený řád.

Až do konce 80. let hospodářský vývoj města stagnoval.³⁹⁰ Změnu přinesl Josef Archleb, jehož politická strana vyhrála při volbách v roce 1885 a v roce 1888 vystřídal na pozici starosty konzervativního Františka Laichtera, který byl ve funkci starosty přes dvacet let.³⁹¹ Archleb měl smělé plány, za svůj cíl si vytkl získání okresu, stavbu železnice a založení velkých průmyslových závodů přímo v Dobrušce.³⁹² Své neúspěchy na poli politickém se snažil odčinit ve výstavbě škol.³⁹³ Archleb za účelem rychlejšího rozvoje průmyslu ve městě uspořádal dvě velké hospodářsko – průmyslové výstavy v letech 1889 a 1892, které získaly Dobrušce dobré jméno.³⁹⁴ Při této příležitosti navštívilo Dobrušku několik hostů – vystavovatelů i návštěvníků z celých Čech. Pořádání výstav, ke kterým se dosud neodvážila jiná větší města v kraji, mělo přispět i ke splnění politických ambic starosty Archleba. Výstavy skutečně přispěly k rozvoji průmyslu v Dobrušce i k povznesení města. Například v roce 1889 začíná podnikat v Dobrušce Josefa Novotná, která postavila nejprve pilu, na jejímž místě později založila tkalcovnu.³⁹⁵

Se vznikem průmyslových závodů vznikl v Dobrušce skutečný průmyslový proletariát, složený z dosavadních řemeslníků i okolního zchudlého obyvatelstva.³⁹⁶ Zakládání průmyslových podniků bylo provázeno i změnou v oblasti finančního hospodářství. Dosavadní Finanční záložna, ani nejstarší dobrušská Občanská záložna, nestačila novým požadavkům. V roce 1890 byla proto z Archlebovy iniciativy založena Městská spořitelna.³⁹⁷

³⁹⁰ Beer ve svém 24 sešitě zapsal 433 majitelů domů, z nichž znám 333 občanů. Z nich 289 se zaměstnávalo nejružnějšími druhy řemesel a živností.

³⁹¹ Archleb pocházel z nákladnické rodiny v Dobrušce. Stal se ředitelem továrny na likéry v Kvasinkách. V 70. letech celé tovární zařízení koupil a začal své likéry vyrábět přímo v Dobrušce. Byl prvním dobrušským továrníkem. Založil stranu „pokroku a práva“ která vyhrála ve volbách 1885.

³⁹² JEŽEK, Radovan. Josef Archleb, starosta Dobrušky (1887 – 1897). In *Městský zpravodaj Dobruška* 10, 1982. s. 4 – 5.

³⁹³ Stavba školy však přinesla více starostí než užitku, jelikož došlo k rapidnímu překročení obecního rozpočtu. K dějinám školství na Dobrušku: JEŽEK, Radovan. Školství před sto lety. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 9, 1989, s. 1 – 4. MATOUŠ, Václav. Stavba nové budovy obecné školy pod kostelem sv. Václava v Dobrušce v letech 1884 – 1885. In *Městský zpravodaj Dobruška* 9, 1993.

³⁹⁴ Dne 25.8.1889 byla slavnostně zahájena I. hospodářsko - průmyslová krajinská výstava, která trvala do 8. září. Druhou výstavou byla II. Krajinská hospodářská a průmyslová výstava, která trvala od 28.8 do 11. 9. Informace o výstavách najdeme v kronikách a pamětech, které vedly své zápisy až do konce 19. století.

³⁹⁵ ZAHÁLKA, Jiří. *Alois Beer, kronikář a kreslír z Dobrušky*. Smiřice. 1965, s. 35.

³⁹⁶ PETŘÍK, Josef. Něco o našem průmyslu. *Kulturní kalendář města Dobrušky* 10, 1986, s. 1 – 5. ŠTĚPÁN, Antonín. Začátky průmyslu v Dobrušce. In *Kulturní kalendář Dobruška* 10, 1966, s. 6 – 7.

³⁹⁷ SOKA Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobrušky. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4, s. 165.

10.3. Kulturní vývoj

Národní život vyrůstal z dávných tradic tohoto, již od svého založení, českého města. České národní povědomí se utvrdilo ve zdejším obyvatelstvu v době husitské a hlavně v boji proti rekatolizaci. Ze silného národního povědomí se tak ve 40. letech mohlo rozvinout hnutí obrozenecké. Nejznámějšími představiteli národního rozvoje byl František Vladislav Hek, kterým se nechal inspirovat Jirásek ve své literární tvorbě.

Kulturní život dobrušským obyvatel byl jedním z mnoha tematických okruhů kronikářů a pamětníků. Zajímali se o společenské dění ve městě a nejvýznamnější události zaznamenávali. Rozvoj národního kulturního života v Dobrušce zaznamenali místní obyvatelé hlavně od poloviny 19. století. V 60. letech se například rozvíjí činnost místního nejstaršího spolku, Jednoty divadelních ochotníků, která byla založena roku 1837.³⁹⁸ Po požáru v roce 1866 bylo přímo divadlu postaveno několik místností v místním hostinci. V 70. letech se hrála divadelní představení pravidelně jednou měsíčně, v zimě pak ještě častěji. O letních prázdninách pomáhali místním ochotníkům studenti, kteří trávili v Dobrušce prázdniny.³⁹⁹ Často zavítaly do Dobrušky divadelní společnosti, z nichž nejoblíbenější byly společnosti Lierova a Sukova.⁴⁰⁰ Repertoár dobrušských ochotníků tvořily převážně české hry.

Při divadelních představeních i při všech výletech hrála důležitou úlohu také hudební složka a zpěv. Jejím organisátorem byl místní učitel František Novák.⁴⁰¹ Učitelovou povinností bylo řízení chrámové hudby. Kostelní hudebníci, kteří hráli chrámovou hudbu, tvořili také základ místního dobrušského orchestru. Kromě orchestru existovaly v Dobrušce i dva pěvecké sbor – mužský Dobroš založený 1861 a ženský Vlasta založený 1891.⁴⁰² Pěvecké jednoty připravovaly hudební akademie a národní plesy. Za svou činnost byly odměněny pěveckou župou, která zde v červenci 1894 uspořádala župní sjezd.⁴⁰³ Tělocvičná

³⁹⁸ MACH, Jiří - MATOUŠ, Václav. *Dějiny města Dobrušky v datech*. Městský úřad Dobruška, 1994, s. 61. Více: BALCAR, Vladislav. *Kronika divadelního ochotnického spolku F. A. Šubert*. Dobruška, 1974.

³⁹⁹ Takového prázdninového představení se účastnil např. František Adolf Šubert, který si divadelní zkušenost poznamenal i do své knihy *U nás v Dobrušce*, vydané v Praze 1913, s. 54.

⁴⁰⁰ ZAHÁLKA, Jiří. *Alois Beer, kronikář a kreslír z Dobrušky*. Smiřice. 1965, s. 32.

⁴⁰¹ ŠUBERT, Adolf, František. *U nás v Dobrušce*. Praha, 1911, s. 60.

⁴⁰² BALCAR, Vladislav. *Kronika pěveckého sboru Dobroš, Dobruška, 1974*. Tentýž, *Kronika dívčí pěvecké jednoty Vlasta, Dobruška, 1972*. Tentýž, *Kronika pěveckých sborů Vlasta a Dobroš, Dobruška, 1978*.

⁴⁰³ Téměř 300 členný sbor pěvců dirigoval Karel Bendl. Více: MACH, Jiří - MATOUŠ, Václav. *Dějiny města Dobrušky v datech*. Městský úřad Dobruška, 1994, s. 90. BALCAR, Vladislav. *Zevrubné dějiny dobrušského Sokola*. Dobruška, 1976. PTÁČEK, Josef. *Osmdesát pět let Sokola v Dobrušce*. In *Kulturní kalendář Dobruška 7, 1971*, s. 4 – 5.

jednota Sokol byla ustavena v roce 1886 a ještě tentýž rok se představila svým prvním veřejným cvičením. Svůj první slet pořádala v roce 1889.

Mezi další spolky, které vznikly v druhé polovině 19. století patřily: Čtenářská beseda z roku 1872, Omladina dobrušská z roku 1876, Spolek na okrašlování a ochranu domoviny z roku 1886 a Výherní spolek Štěštěna, založený v roce 1888.⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ MACH, Jiří - MATOUŠ, Václav. *Dějiny města Dobrušky v datech*. Městský úřad Dobruška, 1994, s. 78 - 93.

11. Komparace pramenů

11.1. Okolnosti vzniku pramene

Městská a farní kronika města Dobrušky byly založeny z povinnosti, kterou jim ukládalo Chytkovo guberniální nařízení od 1. ledna 1836. Po formální stránce se na začátku kroniky měl napsat rok založení a jméno kronikáře. Pak následoval úvod, ve kterém byla zmíněna historie obce. Samotné zápisy měly mít po straně udán datum a měly být psány ve vztahu k obci, pro kterou se kronika psala.

Pamětnice města Dobrušky byla založena roku 1836. Nejprve byla psána německy starostou Antonínem Schwarzem, který ukončil zápis v roce 1845. Druhým městským kronikářem se stal Antonín Pišl, který zavedl pro město Dobrušku druhou kroniku tzv. Pamětnici města Dobrušky, do které nejprve přepsal přeložené Schwarzovy zápisy z německy psané kroniky a teprve poté pokračoval v záznamech po roce 1845.

Farní kronika, která nese název Pamětní kniha děkanství dobrušského, byla založena až v roce 1846, ale její autor Josef Roštlapil se taktéž odvolává na guberniální nařízení z roku 1835. Ve své práci kronikáře nevidí pouze úřední povinnost, ale spatřuje ve svém psaní jisté poslání.

Přejdeme-li ke kronikám lidovým, najdeme zde různé důvody pro sepsání jednotlivých kronik. Ve většině případů autor zapsal své vzpomínky a současné dění, aby přenechal zprávy o svém životě a době, ve které žil pro své a jejich potomky. Takovým případem jsou kroniky Václava Křečka nebo Jana Hoňka. V obou kronikách zanechali autoři jistý odkaz na budoucího čtenáře. Jan Honěk v kronice zdůrazňoval a zároveň nepřímo ohajoval činnost chalupnické samosprávy, jejímž členem byl.

Nejedná se tak například u Aloise Beera, jehož obrazová kronika je výsledkem autorova uměleckého založení. V prvopočátku netvořil své poznámky jako odkaz pro budoucí generace, nýbrž jako umělecká díla. První kresby a zápisy vznikají pravděpodobně během jeho vandrovních let 1849 – 1856, kdy si jako soustružnický tovaryš na cestě za zkušenou, vedl jakýsi cestovní deník. Tehdy si však své poznámky s největší pravděpodobností zaznamenával jen pro svou osobní potřebu. Až na sklonku života, kdy prochází rodinnou krizí, utíká k malování. Rok 1886 je považován za počátek jeho intenzivní kronikářsko - malířské tvorby. Dřívější nahodilé kresby znovu překreslil a své poznámky přepisoval do sešitů, řadil do tématických celků, doprovázel je textem a autorizoval datem konečného

vyhotovení. Ve svých zápiscích psal o svém životě, zoufal si nad svým údělem a zároveň velmi emotivně zaznamenával vše, co ho obklopovalo. Psaním a kreslením ventiloval nahromaděnou zlost na okolní svět.

Cechovní kroniky Jana Denera a Františka Petra vycházejí ze stejného prostředí. Oba byli povoláním ševcovští cechmistři. Cechovní kroniku začal psát dědeček Františka Petra, a jeho vnuk v ní na počátku 19. století pokračoval. Na zápisy z Petrovy kroniky navázal ve své kronice Jan Derner. Jan Derner ve své kronice opsal některé Petrovy zápisy, na které navázal, popř. je doplnil.

Jan Jánský sepsal své dílo s úmyslem poučit budoucí čtenáře jak o dějinách, tak o náboženské víře své doby. Informace o událostech z autorovy současnosti nejsou na prvním místě v hierarchii zápisů v kronice.

Vzpomínkové knihy autorů, Jindřicha Hencla a Františka Šuberta, byly psány s cílem obeznámit čtenáře s jejich životem v určitém čase a určitém prostoru. Jindřich Hencl začal sepisovat své vzpomínky ve stáří, kdy zhodnotil svůj život natolik zajímavým, že by o něm měl podat zprávu světu. I když žil František Šubert v Praze, nezapomněl na Dobrušku ani na obyvatele, kteří tam žili. Brzy po smrti Šuberta vyšla jeho knížka „U nás v Dobrušce“, kterou sepisoval taktéž v pozdním věku. František Šubert sepsal své vzpomínky s cílem vyznat se z lásky ke svému rodnému městu. Pociťoval nutkání zaznamenat atmosféru doby, kterou si pamatoval z dětství, a která se tvrdě střetávala s realitou konce 19. století. Obě autobiografie začaly dětstvím autorů a skončily jejich stářím. Tato literární díla byla postavena na vlastním osobním prožitku, který byl s větším či menším podílem umělecky zpracován.

11.2. Jazyková skladba kronika a paměť

Základní rozdíl mezi kronikami úředními a lidovými či pamětní, spočívá ve formální stránce zápisu. Městská i farní kronika měly svou formální podobu danou zákonem, obě kroniky se jí bezvýhradně držely.

Až na původní Schwarzovu městskou kroniku, která je psána německy, jsou všechny, mnou zpracované kroniky, psány v českém jazyce. Pamětnice děkanství i pamětnice města Dobrušky jsou psány krasopisným kurentem. Autoři psali spisovnou češtinou, v zápisech se neobjevují gramatické chyby. Je tedy zřejmé, že text psali vzdělaní, svým úřadem pověřeni lidé. Stránky obou pamětnic jsou očíslované, text je členěn do odstavců, na vnějších stranách jsou zapsána klíčová data nebo hesla nejdůležitějších událostí daného odstavce. Tyto postranní zápisy usnadňují orientaci v textu, hledáme-li například konkrétní událost v roce, který je rozepsán na několika stranách knihy.

Oficiální forma pro lidové kronikářství neexistovala. Bylo na každém autorovi, jak své zápisy zpracuje a zaznamená. Záleželo na možnostech, schopnostech a vzdělání autora. Václav Křeček psal svou kroniku těžko čitelným kurentem. Text není dělen na odstavce ani jiné větší celky, což velmi znesnadňuje orientaci v textu, pokud vyhledáváme konkrétní událost, a nevíme, v kterém roce se odehrála, protože právě pouze letopočty jsou vodítkem při hledání. U Václava Křečka je nejznatelnější podorlický způsob vyjadřování chudších vrstev obyvatelstva. Věty gramaticky ani stylisticky neupravoval. Je zřejmé, že vše zapsal tak, jak slyšel. V některých případech bylo složitější vyloučit správný význam zapsaného slova nebo najít souvislosti v delších větách, které na sebe z pohledu čtenáře zdánlivě nenavazovaly.

Hoňkova kronika obsahuje zápisy psané kurentem na 64 popsaných a očíslovaných stranách. Text byl napsán krasopisným kurentem. Gramaticky ani stylisticky se Jan Honěk nedopustil žádných velkých chyb. Text je přehledný a srozumitelný.

Beer psal svou obrazovou kroniku krasopisným kurentem. Na svrchních stranách sešitů nadepsal ve většině případů název, rok zhotovení a svůj podpis. Na dalších stranách vypsál stručný obsah konkrétního sešitu včetně uvedených stránek. Textová složka díla je v souladu s obrazovou složkou. Jen ojediněle popsal celoplošně stánku sešitu. Většinou popisovaný děj doprovodil perokresbou. František Beer psal naprostou většinu svých poznámek v češtině. Pro některá slova však používal několik dalších cizojazyčných výrazů, například v italštině, angličtině, latině. Činil tak pravděpodobně z touhy ukázat čtenáři,

že umí také jiné jazyky, kterým se naučil v době vandrování. V některých sešitech zanechal několikastránkové pasáže psané v němčině, ale důvod, proč zvolil tento způsob zápisu, je nejasný. Struktura textu není nijak členěná, autor psal v řádcích, ve sloupcích, dopisuje do obrázků. Nečlení text na odstavce. Jen málokdy vyznačil v textu nadpis vztahující se k popisované události. Na rozdíl od kreseb, kde ke každému obrazu napsal, co je na něm vyobrazeno.

Jánský píše svou kroniku v českém jazyce. Text dělí na jednotlivé kapitoly, kde má každá svůj nadpis. Cituje-li z nějakého pramene s církevní tematikou, ponechává text v latině. Části, ve kterých zapisoval kronikářské záznamy, byly napsány v souvislém, nijak strukturovaném textu. František Petr a Johan Derner psali cechovní kroniky v českém jazyce. Gramatická i stylistická stránka odpovídá dispozicím autorů.

Vzpomínky Františka Šuberta a Jindřicha Hencla byly knižně vydány, tudíž jsem pracovala s již editovanými prameny. Oba autoři psali v českém jazyce.

11.3. Obsah

Po obsahové stránce se kroniky liší vzhledem k postavě kronikáře, jeho subjektivního pohledu na svět a také účelu sepsání kroniky. Vzpomínkové knihy jsou zaměřeny na postavu autora a až na základě situací, které autor prožil a ve stáří zapsal, zjišťujeme informace o životě v Dobrušce. V předcházejících kapitolách jsme se seznámili s konkrétním obsahem jednotlivých kronik a memoárů, které jsem navíc doplnila citacemi z konkrétních děl. Prostudujeme-li předložené kroniky a memoáry pozorněji, nalezneme klíčová témata, o kterých najdeme zmínku téměř ve všech kronikách a okrajově také v pamětech.

Prvním společným tématem velké části výše zmíněných kronik byla zpráva o historickém vývoji. Jednalo se například o historii města, která byla obšírně rozepsána na úvodních stranách městské a farní Pamětnice. Dějinami města se zabýval i Václav Křeček. Alois Beer ve své obrazové kronice neopomněl vedle dějinného vývoje Dobrušky, zmínit také historii každého objektu na půdě města, včetně okolních vesnic. O počátcích a vývoji ševcovského cechu v Dobrušce psali František Petr i Jan Derner. Jan Jánský nepsal přímo o dějinách města, jako spíš zaznamenal útržkovité poznámky z vývoje lidstva, cituje například Koldínova městská práva, české pověsti i biblické příběhy.

Druhý ucelený soubor informací představovaly zprávy o hlavních představitelích města a jejich skutcích. Do této skupiny spadaly informace o purkmistrovi (starostovi, měšťanostovi), obecních radních, magistrátu, okresním soudu (od roku 1850 do 1859) a činnostech, které s výkonem každé funkce souvisely. Nejvíce takových informací obsahovala Pamětnice města Dobrušky, která byla založena, a rovněž prvních několik let vedena starostou Schwarzem. V pamětnici byly popsány všechny změny na postech radních a purkmistrů, s tím spojené obecní volby, následují výpisy a popisy skutků, kterými se magistrát zasloužil o rozvoj či úpadek města, významné události, které radní pořádali, popřípadě se jich účastnili. Časté byly zprávy o rozporech mezi obyvatelstvem a hlavními správními představiteli. Změny na postech radních včetně jejich činností obsahovala i Pamětní kniha děkanství. Nejednalo se však o nijak rozsáhlé zprávy.

V lidových kronikách záleželo na autorovi a jeho zájmu o veřejné dění ve městě. Například Jan Honěk i Václav Křeček vykonávali veřejné funkce, o kterých se „pochlubili“ i ve svých kronikách. Jan Honěk měl osobní zájem na popisu událostí na počátku 60. let 19. století, jelikož byl zvolen radním v tzv. chalupnické samosprávě, která byla ve funkci pouze jedno volební období. Jan Honěk ospravedlňoval a vyzdvihoval skutky této samosprávy, proti které se roku 1864 zvedla vlna nevole. Beerův zájem o správní vývoj města nebyl v žádném případě prioritní. Najdeme-li zprávu o magistrátu nebo radních, jednalo se pouze o ojedinělé útržkovité informace, u kterých Beer komentoval většinou záporné vlastnosti účastníků událostí. Neocenitelnou předností Beerových zápisů byla informovanost čtenáře o vlastních názorech autora, případně reprodukováném mínění lidí z Beerova okolí. U výše zmíněných autorů nalezneme bohatý materiál například ke studiu dějin „okresního soudu v Dobrušce“. Kroniky Jánského, Derner a Petra neobsahují žádné zprávy o veřejném životě v Dobrušce. Zájem autorů se ubíral jiným směrem.

V knize vzpomínek Šuberta taktéž nenajdeme zprávy o městském představenstvu, případně jeho činnosti. V knize kováře Hencla autor zaznamenal dvě informace o dobrušském starostovi Laichterovi, který byl jeho strýce. První popisovala jeho hrdinství za pruské okupace města, druhá neslavný odchod strýce z funkce starosty. V zájmu obou autorů nebylo vylíčit dění veřejné, nýbrž soukromý život autora.

Třetím tématickým okruhem zájmu kronikářů bylo hospodářství. Především kroniky byly zaplněny především informacemi o kvalitách a kvantitách sklizní v jednotlivých letech. S tím byly spojené záznamy o proměnlivosti počasí v jednotlivých měsících v roce a data pro orbu, setí a sklizeň. V dějinách města se často střídala úrodná a neúrodná období. Kronikářské zápisy se nejvíce shodovaly v letech, kdy byla úroda vlivem počasí nízká.

Další, hojně se vyskytující informace patřily cenám potravin na dobrušském trhu. Uváděly se ceny za různé druhy obilí, luštěniny, ovoce, maso, máslo, chleba. Největší množství zápisů o proměnách počasí a tržních cenách zanechal Václav Křeček. Květnatě popisuje stav úrody, napadení housenkami, velikost zrn v klasech, počty slív na stromech. Kvantitativně z jeho pamětí získáme i ceny potravin, které si dobrušské obyvatelstvo kupovalo, jak v dobách úrody, tak neúrody. V kronikářských záznamech pamětnic města a děkanství nebyly zprávy tak rozsáhlé, ale zdůrazněna byla převážně období neúrod, sucha, velkého krupobití nebo dlouhých mrazů.

Jan Honěk vedle politického vývoje města útržkovitě zaznamenal i pro něho zajímavé přírodní úkazy, které měly za následek povětšinou neúrodu na dobrušských polích. František Šubert se zmínil pouze jedenkrát o dobrušském trhu, ale pouze v souvislosti s úrazem jeho otce, který statečně zadržel splašenou krávu, která ohrožovala přihlížející dav obyvatel. Beer nepopisoval systematicky hospodářskou činnost obyvatelstva, s cílem dochovat údaje o úrodě, ale zachycoval na svých kresbách práce na poli a zemědělské náčiní. Jednalo se spíše o etnografický materiál určený zkoumání dějin města. Jánský, Petr a Derner ve svých skromných zápiscích o životě v Dobrušce v 19. století zaznamenali alespoň okrajově zprávy týkající se hospodářství. Od Jánského víme, za kolik koupil korec pole, oba cechmistři zaznamenali drahotu v roce 1812. V knize kováře Hencla poznamenal pouze zprávu, že pomáhal rodičům při žních.

Vedle zemědělství bylo cílem autorů zaznamenat také řemeslnou práci dobrušských obyvatel. Mezi autory, kteří se ve svých dílech věnovali záležitostem řemeslného či živnostenského charakteru patřili především kronikáři z řad řemeslníků – jako například ševcovští mistři Petr a Derner, kovář Hencl a nakonec soustružník Alois Beer. Všichni výše zmínění kronikáři zapsali zprávu, která úzce souvisí s výkonem jejich řemesla. Hencl byl ve své vzpomínkové knize pyšný na kovářské řemeslo otce, kterému se on sám později také vyučil. Seznámil čtenáře například s výrazy pro kovářské náčiní. Při popisu jeho osobního života zanechal zprávy o životě učně, včetně jeho vandrovních zkušeností. Mistři cechu ševcovského, Petr a Derner psali v kronikách o významných událostech spojených s jejich cechem. V Petrově kronice autor popsal, jak došlo k „přemnožení“ tovaryšů a jaká opatření zvolil cech pro omezení přibírání nových učňů k řemeslu. Derner v počátku své kroniky uvedl, že při sepisování využíval zápisů z kroniky cechu ševcovského. Šubert v knize vzpomínal na sedlářské povolání otce, a obtíže, které se objevily po otcově úrazu. Beer byl povoláním soustružnický mistr. Ve své obrazové kronice vyobrazil například svou dílnu i svůj

obchod. Obecně věnoval zprávu snad o všech povoláních, která v Dobrušce existovala. Při popisu jednotlivých domů se blíže zmiňoval také o jejich obyvatelích a jejich živnostech.

Dějiny tvoří lidé. V každé kronice, či pamětnici byli hlavními aktéry místních událostí dobrušští obyvatelé. Obecně o skladbě obyvatelstva zapsali zprávy v Pamětnici města Dobrušky a v Pamětní knize děkanství dobrušského. Konkrétní čísla byla uvedena při zápisech ze sčítání lidí. V pamětních knihách byla uvedena čísla k počtu obyvatel žijících přímo v Dobrušce, navíc byla rozdělena podle víry a náboženského vyznání, a navíc tu existovala čísla uvádějící počty obyvatel z okolních vesnic spadajících pod správu města.

Pokud se v pamětních knihách města Dobrušky nebo děkanství dobrušského mluvilo o konkrétních osobách, jednalo se buď o přední představitele magistrátu, vzácné návštěvy, a nebo zločince. V městské Pamětnici psal autor sám o sobě a svých skutečích vždy v neosobním podání. Josef Mnohoslav Roštlapil v Pamětnici děkanství používal ich – formy v případě, že popisoval události, kterých se přímo účastnil.

V záznamech lidových kronikářů nebyla obecná čísla mluvící o skladbě dobrušského obyvatelstva uvedena. Originalita těchto kronik spočívala právě v individualitě autora, který nepsal jen o věcech veřejných, ale i svém životě, své rodině a svých sousedech. Na pozadí popisovaných osob vylíčil dobové chování, jednání a vnímání maloměstských občanů. Největší množství záznamů o konkrétních obyvatelích Dobrušky zapsal Alois Beer. Při práci „dokumentaristy“ si vybral městskou lokalitu, kterou začal dům od domu popisovat. U každé budovy poznamenal jméno současného majitele. Potom se věnoval popisu bývalých, rychle se střídajících vlastníků nemovitosti, kde se zaměřila jejich životní osudy nebo se soustředil na rodinu právě žijící v domě, včetně životních příběhů jejich rozvětveného příbuzenstva. Beer v některých případech nashromáždil tak bohatý materiál, že by bylo možné vytvořit genealogické rozvody a vývody některých dobrušských rodin. Mohli bychom sledovat hodnoty sňatečnosti, porodnosti, úmrtnosti a získat tak částečný demografický přehled života dobrušského obyvatelstva.

Knihy vzpomínek Adolfa Šuberta a Jindřicha Hencla byly sepsány jako autobiografie, v jejichž pozadí vysvítal historické události, kterými byli pamětníci svědky. Osoba autora provázela čtenáře v průběhu celého děje a autor o sobě psal vždy v první osobě. Naprosté většině vzpomínek převládaly zprávy z rodinného života autora. V popředí celého díla tak stály jeho životní osudy. Zanechali tak zprávu o životním prostředí, ve kterém vyrůstal syn chudého sedláře nebo životní cestu kovářského učně v druhé polovině 19. století.

Osoba autora se silně projevila taktéž v díle Aloise Beera, který některé své sešity psal v duchu deníkových zápisů, do kterých zaznamenával myšlenkové postoje a pocity

při různých příležitostech. Velmi osobní zповědi utrápeného soustružníka zapsal do sešitu nesoucího název „Nevděk“.⁴⁰⁵

Pamětnice města Dobrušky nebyla místem, kde by měl autor zveřejňovat informace ze svého soukromého života. Při psaní Pamětnice děkanství dobrušského však tak striktní pravidla neplatila a autor okrajově zaznamenal události, které bychom mohli zařadit do životopisných informací o kronikáři. Václav Křeček v kronice uvedl nejdůležitější životní data členů rodiny, především narození, sňatek a úmrtí rodinných příslušníků. Největší pozornost v zápisech věnoval informacím o životě syna, na jehož církevní kariéru nedal dopustit. Podobný výčet životních dat zapsal v kronice také Jan Jánský. V dílech Hoňka, Petra a Denera najdeme životopisné informace jen ojediněle. Uveřejňování informací o své osobě či rodině nebylo v zájmu autora.

Účelem kronik a pamětí nebylo pouhé seznámení se se správními a hospodářskými dějinami města, ačkoliv tyto informace tvořily v celkovém pohledu většinu. Dalšími okrajovými tématy, které autoři do svých děl zapracovali, byly například živelné pohromy nebo jiné významné události. V dějinách Dobrušky patřily mezi takové katastrofy ničivé požáry v letech 1806 a 1866 a okrajově se města dotkla také prusko-rakouská válka v roce 1866. Každá kronika či kniha pamětí v sobě nesla zapsané informace alespoň o jedné z výše jmenovaných událostí. O všech třech pohromách se obšírně psalo v městské i děkanské Pamětnici. O požáru z roku 1806 se dochovaly zprávy v kronikách Václava Křečka, Jana Jánského, Františka Petra a zpětně se k požáru vrátil také Jan Derner, v souvislosti se záznamem o finanční pomoci pohořelému ševcovskému cechu.

Druhý požár roku 1866 byl popsán přímými účastníky pohromy Aloisem Beerem, Janem Hoňkem a kronikáři městské a děkanské Pamětnice. I když byly zápisy psány s časovou prodlevou, jednalo se o autentické zachycení města, které podleho v několika hodinách spalujícímu ohni. V městské i děkanské Pamětnici byly informace téměř totožné, Roštlapil se však navíc podrobněji rozepsal o průběhu požáru v kostele sv. Ducha.

Alois Beer zachytil požár v písemné i grafické podobě. Zvláště zajímavě vylíčil vlastní zásluhy při hašení ohně. František Šubert vzpomínal na oheň ve spojitosti s návratem do města a strachem o otce, který se snažil zachránit skrovný majetek rodiny. Jindřich Hencel podal o ohni pouze informace zprostředkované z doslechu.

⁴⁰⁵ Sešit s názvem Nevděk byl editován Karlem Michlem v Praze v roce 1973. Karel Michl byl editorem dalších dvou prací Aloise Beera: MICHL, Karel. *Na vandru*. Praha, 1973. MICHL, Tentýž, *Památosti mého podomování*. Hradec Králové, 1978.

Říjnovému požáru předcházely v Dobrušce válečné události. Děkanská i městská Pamětnice zanechala zprávy o postupném příchodu a průchodu jednotlivých vojsk, která se v Dobrušce na různě dlouhou dobu utábořila. Kronikáři zapsali obzvláště pečlivě děj bitvy, odehrávající se nedaleko města na tzv. Brance. K této bitvě se vztahovaly záznamy od Aloise Beera, Jana Honěka, Jindřicha Hencle i Františka Šuberta. Beer a Jindřich Hencel zapsali své zkušenosti s vojáky. František Šubert psal o pruském vojsku v souvislosti s jednáním strýce Laichtera a pruského velení o výši výpalného.

V každé kronice i pamětní knize bychom našli další tematické okruhy, které by však spadaly pouze do konkrétních pramenů. Důležitou roli hrála postava autora – kronikáře, který subjektivně vybíral, co zaznamená a co ne. V tom tkví autentičnost a originalita každého pramene. Všechny kroniky i vzpomínkové knihy zaznamenávaly informace z určitého prostoru, v našem případě se jednalo o Dobrušku a její nejbližší okolí a čase, který jsem vymezila na 19. století. Jedna kronika nepokryje všechny oblasti zájmu badatele. Spojíme-li informace z většího množství kronik či podobných pramenů, získáme rozsáhlou základnu dat, která umožňuje sestavit komplexnější pohled na danou problematiku a umožní nahlédnout do různých spekter života ve městě v průběhu 19. století.

11.4. Analýza pramenů

Pamětnice města

Kronika sepsaná Antonínem Schwarzem patří mezi nejstarší oficiální kroniky. Byla zavedena ze zákona a při jejím sepisování se autor plně držel předepsaných norem. Po formální a obsahové stránce splňuje předepsaná kritéria pro vedení kronik. Učitel Pišl, který se stal druhým kronikářem města Dobrušky, přeložil Schwarzovu Pamětnici do češtiny a pokračoval dál v zápiscích. Pro studium dějin města v 19. století je městská pamětnice základním pramenem poznání.

Pamětní kniha Děkanství

Roštlapilova kniha je jednou z nejcennějších kronik Dobrušky a jejího okolí. Je zároveň také kronikou nejpoučenější, protože její autor šel při jejím sestavování ad fontes, zkoumal tedy přímo prvotní historické prameny, ať již místního nebo obecního původu. Ve svém bádání byl omezen torzovitostí dobrušského městského archivu, který padl za oběť ničivému

požáru 9. května 1806. Děkanská kronika sloužila rovněž jako základ první publikace o dobrušské historii, kterou vydal Roštlapil pod názvem Paměti města Dobrušky a panství opočenského v roce 1887.

Jan Honěk

Autor se věnoval z velké části společenským a hlavně veřejným problémům města. Ukázal Dobrušku z pohledu bývalého radního. Zprávy o revolučním roku 1848 v Dobrušce, zrušení cechů v roce 1860, zřizování nových živnostenských společenstev, informace o městských lesích, obecních cestách, úpravě ulic, opravách městského vodovodu atd. I po zániku svého mandátu v městské radě pokračoval v zápiscích. Vylíčil válečné události roku 1866, požár, školské reformy 1868 – 1870, přestavbu školy, obě průmyslové výstavy (1889 a 1892) a ještě mnoho dalších, pro Dobrušku významných událostí. Jan Honěk psal kroniku za účelem zachování památky na činnost nenákladnické správy města, v jejichž řadách působil v letech 1861 – 1865 jako radní. Z jeho zápisu čtenář vycítí přímo bytostný odpor proti jakékoliv nepoctivosti, se kterou se setkal během svého úřadování.

Václav Křeček

První díl kroniky Václava Křečka byl zaměřen na hospodářsko tržní záležitosti města. Zaznamenal detailní popis počasí a přírodních pohrom v průběhu jednotlivých měsíců a let. Dalším tématem byly informace o stavu úrody, dobách zasetí, sklizní, neúrodách. S prosperitou či úpadkem kvality a kvantity hospodářství úzce souvisel vývoj potravin na trzích. Václav Křeček byl tzv. „tržních věcí dohlížitel“. Ceny potravin zaznamenával především ze své funkce. Měl tak nejlepší předpoklady získávat informace o pohybu cen obilí, masa a dalších surovin, které si kupovali dobrušští obyvatelé na trzích. Z historických událostí odehrávajících se v Dobrušce nebo jejím okolí zaznamenal penězokazeckou aféru, velký požár v roce 1806, návštěvu ruského cara na Opočně, sousedské spory se starostou Schwarzem, rozbroje mezi dobrušským obyvatelstvem a Židy a povstání okolních vesnic proti robotě.

Druhý díl kroniky začínající rokem 1848 obsahoval větší množství historických informací, zvláště pak o dění v revolučním roce 1848, či osobě císaře Františka Josefa. K revolučnímu hnutí se stavěl vesměs odmítavě. V tom hrál roli nejen generační problém, ale zejména skutečnost, že syn byl knězem, tedy dle jeho názoru, příslušníkem privilegovaného stavu, který byl podle Václava Křečka právě probíhající revolucí ohrožen.

Václav Křeček psal svou kroniku s časovým odstupem několika desítek let, nedodržuje tak zcela formu chronologického zápisu. Často přeskakuje v dějových souvislostech. V kronice již od začátku používal pod téměř každým zápisem dovětku: „Svědék toho Václav Křeček, soused a policejní revizor či Václav Křeček, otec aj.“⁴⁰⁶

Václav Křeček používal jako pramenů k zápisům starších událostí, jichž sám nemohl být pamětníkem, údaje předchozích kronikářů. Dále své informace čerpal jako městský funkcionář z úřední agendy na radnici, ze soudobého tisku, úředních oběžníků a zpráv.

Jan Jánský

V úvodu své práce uvedl autor „Práva městská království českého.“ Po úvodu následovalo 168 číslovaných listů a 23 stran obsahu rejstříků. Poté zapsal 131 znovu číslovaných stran zápisů nejrůznějšího charakteru.

Mezi zápisy byly zprávy nejen z autorovy současnosti, ale také krátké výtahy z historie Písma svatého, výpisy z Hájkovy kroniky, různá proroctví a odkazy na události z dávné minulosti především se jednalo o Staré české pověsti – například Dívčí válka. V záznamech psal například o způsobu pohřbívání z dob pohanů, o pohřbu Libuše, o městě Konstantinopoli, cituje zde píseň o Sibyle, vytvořil seznam všech mužských a ženských řádů, které znal.

Informace nebyly řazeny chronologicky a ani na sebe nijak nenavazovaly. Pokud se jednalo o ucelený kronikářský záznam, šlo nanejvýš o dvě po sobě jdoucí strany a časově se autor věnoval druhé polovině 18. století. Jen okrajově zaznamenal útržkové informace z počátku 19. století.

Alois Beer

Celou Beerovu pozůstalost tvoří 3 730 stran. Z toho asi dvě třetiny obsahují kresby, které buď doplňují text, nebo vytvářejí celou stránku. Největší kresby mají velikost formátu A4. Velmi často zachycují objekt a jeho vývoj v průběhu několika desítek let, což svědčí o tom, že je Beer zpracovával podle dřívějších poznámek.

Pro rozsáhlost Beerova díla jsem se zaměřila na ty sešity, které si všímají Dobrušky. Z nichž jsem vybrala první sešit, který nese název Náměstí Dobrušské.

⁴⁰⁶ Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Rok 1848. Díl II. Vše se vztahuje na I. díl, tak všechno se dobře zví. 1848 – 1857.* sign. XIV/224, s. 68, 152.

Zdánlivě nepřehledné množství informací je pro nás badatele cenným zdrojem poznání, bohužel, také ztěžuje orientaci v textu při hledání hlubších souvislostí. Na první pohled se zdají být zápisy pomíchané a chaoticky uspořádané. K jedné události se většinou vztahovaly poznámky a detailnější informace v několika různých sešitech, a naopak v různých sešitech byly zapsány stejné příběhy a popisy. Proto bylo občas velmi náročné získat ucelený obraz o určité události. Jen některé příběhy byly systematicky uspořádány do větších celků.

Obrazová část Beerova díla, prostá a velmi živá, byla nedílnou součástí celého Beerova kronikářského a uměleckého projevu. Nedostatek výtvarného vzdělání, po jehož dosažení Beer celý život toužil, nebylo pocíťováno u tohoto lidového kronikáře jako závadu, nýbrž v některých momentech jako přednost (například kresby z rodinného prostředí). Beerova malířská tvorba je pro každého z nás dílem jednoho z těch nejskromnějších umělců.

Při dalším rozboru tvořilo Beerovo dílo perokresby a kolorované kresby. Jako nástroje používal slabé pero a černou tuš, kterou také zapisoval své poznámky. Převážnou část kreseb pak koloroval akvarelovými barvami, z nichž využíval jen základní tony. Barvy na všech obrázcích jsou většinou čisté, nijak nemíchané, v barevně velmi rozdílných plochách. Někdy působí tato ostrá hranice dvou barev až příliš tvrdě.

Většina Beerova díla byla věnována Dobrušce a okolí. Zde zachytil Beer slovem i kresbou bezprostředně prožitě skutečnosti. Až na drobnější omyly v datování, byly uvedené údaje, jak vyplynulo z konfrontace s jinými prameny, absolutně přesné a pravdivé.⁴⁰⁷ V podrobném výčtu zachytil vše, co obklopovalo vnímavého kronikáře v Dobrušce a na cestách.

Alois Beer, zcestovalý soustružnický mistr a zdatný kreslíř v prvním sešitě své obrazové kroniky vyobrazil a slovně popsal dobrušské náměstí od prvního do posledního domu. Nevěnoval se pouze fyzickému popisu budov, seznámil nás především s lidmi, kteří jednotlivé domy obývali. Z vyprávění vyplynul plastický obraz života ve městě. Každý dům měl svůj příběh. Tak by se dal jednoduše popsat systém Beerovy práce. Čím byl dům zvláštní, kdo dům postavil, kdy ho prodal, kdo ho koupil? Na každou tuto otázku zapsal odpovědi doplněné velkým množstvím dalších detailů o členech rodiny, jejich životních osudech atd.

Tak jako v literárních záznamech, i v rovině výtvarné se projevilo jednak jeho zaujetí pro detail, věcnost a popisnost, a rovněž šíře jeho zájmu. Zobrazil všelijaké náčiní a nářadí, interiéry budov (včetně vybavení), exteriéry – vzhled měst, místa v přírodě – některá zachytil

⁴⁰⁷ Václav MATOUŠ. Alois Beer. In *Kulturní kalendář města Dobrušky 2*, 1983, s. 4.

v různých roční obdobích nebo jiném časovém posunu. Zakreslil i půdorysy a mapy měst. Beerovy kresby vynikaly detailností a precizností, zvláště jde – li o zobrazování věcí a budov. Spodobnění lidí už nebylo tolik řemeslně z provedené, vytrácela se z nich reálná dokumentárnost a tedy i věrohodnost.

Beer rovněž čerpal inspiraci z dobrušského okolí. Působivé okolí však nelákalo Beera svou nádherou, ale svými památnými místy, známými z historie nebo z lidových pověstí. Autor považoval za svůj hlavní úkol zachycení určitého objektu z hlediska historického nebo současného významu. Samozřejmě se snažil o takovou podobu, aby byla co nevěrohodnější. Alois Beer neměl zájem o to, aby vytvořil něco, co by bylo krásné, ale přitom nepravdivé a neskutečné. Z toho vplynula střídmost a prostota jeho malířského projevu. Všechny kresby vynikaly velkou pečlivostí v jejich provedení. I když na nich bylo zakresleno mnoho detailů, není to na závadu celku. Pokud jde o umělecké provedení, měl Beer mnohem větší úspěch při zobrazování neživé přírody a starých památek. Obrázky a podobizny lidí nebyly totiž dost pravdivé a věrohodné, málokdy zachycují skutečnou podobu. Snad jeho nejzdařilejším pokusem o portrét byla jeho vlastní podobizna.

Věřohodnost a zajímavost kreseb spočívala ve strukturování jednotlivých ploch. Nejčastěji používal šrafování, tečkování, svislé a vodorovné linie, náznaky struktur dřeva apod. Tyto strukturované kresby svědčily o Beerově grafickém a kreslířském založení. Toto pojetí se odráželo taktéž v jeho rukopisu, který byl spíše lineární a kresebný, než malířský, neboť kresba a její výrazové prostředky byly základem jeho tvorby. Barva má pak pouze doprovodnou funkci.

Různé podoby obrazové dokumentace byly častou součástí a doprovodem memoárových děl. Jejich funkce by neměla spočívat jen v pouhé ilustraci textu, ale spíše v jeho dotvoření. Podstatný je zvláště dokumentární charakter ilustrací, neboť měly podpořit text, dodat mu věrohodnosti i autenticity. Pro tyto účely se nejčastěji využívalo dobových fotografií, ukázky přímo rukopisných záznamů, v některých případech i novinových článků, plakátů a podobně. Jako by právě toto Beer intuitivně tušil. Neodmyslitelnou součástí a tvůrčí podstatou Beerovy osobnosti se s největší pravděpodobností jevily právě autorovy kresby. Výtvarné zachycení skutečnosti, kreslení, bylo jeho největší přirozeností i touhou, a nebylo tedy jen dokumentací, ale také dalším prostředkem umělecké dokumentace. Jeho kresby skutečně nebyly pouhým ledajakým doplňkem. Tvořily s textem vzácnou symbiózu, ne odlišných, ale naopak navzájem si zcela adekvátních dvou podob umění – výtvarného a literárního. Vplynulo to už z toho, jakým způsobem bylo s jednotlivými složkami naloženo – tedy kompoziční sestavení díla.

Kresby totiž z textu nijak „netrčí“, nebyly jen pouhou ozdobou, ale byly do něho nerušivě začleněny. Tam kde došla slova, přichází kresby. Beer dokonce do svých kreseb vpisoval poznámky a datace a snažil se zachovat, alespoň v náznacích, nápisy zobrazovaného prostoru. Kresby měly podobu fotografií, které odráží realitu takovou, jaká je. V tomto smyslu můžeme Beera považovat za jakéhosi dokumentaristu, který se snažil o objektivitu v zobrazování skutečností, a to nejen slovem, nýbrž i obrazem. Beerovo dokumentární cítění bylo výtvarnou složkou významně podpořeno a znásobeno. Kresby byly vlastně jakousi vstupní premisou písemného záznamu.

Beerovu osobnost nebylo možné považovat za osamocený jev lidového písemného a výtvarného umění ve druhé polovině devatenáctého století, ale jako jednoho z těch mnoha jedinců, kteří vyrostli a dosud stále vyrůstají z lidového prostředí. Oni svým slovem a někdy také obrazem zachytili tu skutečnost, v níž žili a hlavně jak na ni nahlíželi. Beer jako první podal ucelený obraz politické, hospodářské i kulturní situace v Dobrušce a okolí v 19. století. Směle můžeme hovořit o prvním systematickém regionálním etnografovi. Přesto jeho kresby neztratily estetickou působivost typických prvků naivního umění.

V Beerových obrázcích docházelo ke spojení etnografického vidění a naivního umění. Jak už jsme poznali, není toto spojení dvou přístupů celému jeho dílu na závadu, spíše naopak. Beer tak docílil zvláštní působivosti a osobitosti, která ho odlišovala od ostatních lidových umělců své doby.

Pravdivost výtvarného projevu byla umožněna určitě tím, že se Beer nesnažil napodobit nějaký vyšší sloh, ale že zůstal věrný svému prostému, ale přitom velmi pozornému vidění skutečnosti. Beer si tak vytvořil vlastní osobitost systemetického výtvarného kronikáře, která usiloval o syntetické zachycení života a životního prostředí své doby, což dokumentují celé jeho cykly na sebe navazujících výtvarných sdělení.

František Adolf Šubert a Jindřich Hencel

V případě sepsaných vzpomínek Františka Šuberta a Jindřicha Hencla se nejedná o lidovou kroniku v pravém slova smyslu. Jde spíše o sepsané vzpomínky, ve kterých zachytili prožité mládí v Dobrušce. V případě tvorby knih hrál velkou úlohu postoj autora k vlastní minulosti. Z Šubertovy tvorby bylo možné vycítit jistou snahu o idealizování minulosti. Vylíčil obraz z běžného života obyčejné, chudší, ale přesto spokojené rodiny.

Záleželo na povaze autora, jak dokáže provést sebekritiku a jak objektivně dokáže popsat události, které se přímo dotýkaly jeho osoby. Objektivně posoudit situaci, která přímo nesouvisí s naším prožíváním je jistě snazší, než být nestranný při prožívání vlastních pocitů

v konkrétních situacích. Oba autoři psali svá díla v dlouholetém časovém odstupu. Retrospektivní psaní vzpomínek tak bylo mnohem silněji zatíženo vnitřním výběrem zážitků a událostí. Autor předem a úmyslně popsal události a děje, se kterými se ztotožňoval a na druhé straně vypustil, popřípadě poupravil takové situace, které by ho mohli uvést do špatného světla.

Při práci s kronikami a memoáry se pohybujeme na poli prostorové a časové orientace. Právě vztah mezi časem události a časem záznamu je důležitý k určení věrohodnosti záznamů. Pro podrobné určení díla je důležité navíc určení cíle – komu je vlastně záznam adresován. Jde-li o dílo čistě soukromé nebo určené veřejnosti. Posledním důležitým bodem při poznávání kronik je způsob vedení záznamu. Jdeme-li v kritice pramenů do důsledků, pak se jedná v mém případě vždy o retrospektivní zápis, jelikož nemůže vzniknout písemný záznam o události ve stejný okamžik, ve kterém se děj odehrává. Ve většině sledovaných kronik je časový interval, mezi prožitou událostí a pořizeným záznamem, značný.

Základní podmínkou psaní většiny kronik je dodržení chronologické posloupnosti dějů. V případě městské a děkanské kroniky byla tato zásada bezpodmínečně dodržena. Zápisy z počátku 19. století byly psány v dějové posloupnosti tak, jak se události odehrávaly. Záznamy odkazující na děje spadající do vzdálenější minulosti nejsou de facto kronikářskými zprávami v pravém slova smyslu. Jednalo se spíše o historické zpracování dějin města, kde autoři čerpali informace z historických pramenů, nikoli ze své vlastní zkušenosti.

Lidoví kronikáři se ve svých textech často vraceli k událostem z dřívějších dob, o kterých se dozvěděli z vyprávění. Zaznamenávali historii rodu, řemesla, dějiny města. Tito autoři, například Jánský, Křeček, Petr a Derner, nepsali své kroniky den po dni, ale podle toho, jak se jim co v danou chvíli k určitému roku vybavilo. Jan Honěk psal svou kroniku s cílem seznámit čtenáře s událostmi souvisejícími s životem autora. Jeho zápisy byly psány v chronologickém sledu událostí tak, jak je autor prožíval. Alois Beer psal kroniku v několika rovinách. V pokročilém věku sepisoval zpětně prožité události, které řadil do souborů členěných podle obsahových rámců. Časová posloupnost nebyla prioritou při tvorbě zápisů. Druhým způsobem záznamu bylo pro Aloise Beera přepsání již v minulosti vytvořených „cestovních deníků.“ Nakonec zapisoval Beer zážitky bezprostředně po prožité události. Kombinace všech stylů se v textu jevila značně nepřehledně. V případě knih Šuberta a Hencla se jednalo o memoárovou literaturu.

Obecným předpokladem je, že se autorova subjektivita projevuje nejsilněji po bezprostředním zaznamenání prožité události, kdy je autor ještě pln dojmů. S odstupem

času se osobní prožitek události vytrácí a zůstávají v paměti autora většinou jen holá fakta. Objektivnost a subjektivnost kronikářských záznamů je irelevantní a zcela závislá na postoji kronikáře či pamětníka k dané události.

V případě městské pamětní knihy se jednalo především o objektivní zápis skutečnosti. Děkan Roštlapil do některých záznamů zapsal své subjektivní vnímání konkrétní popisované události. Lidové kroniky byly psány z vnitřního přesvědčení autora. Subjektivní postoj se projevil už při výběru událostí, které ten či onen kronikář zapsal. Objektivně se autoři stavěli k informacím o počasí či cenách potravin. Rozdílnější názory a postoje zaujímali například u informací vztahujících se k rodině. Subjektivní postoj je jednoznačný například při líčení životních osudů Aloise Beera. V případě Františka Šuberta nebo Jindřicha Hencla se jednalo o vzpomínky, které byly sepsány s velkou časovou prodlevou. Autoři měli tendenci zmírňovat, ale také zveličovat prožité děje. Časový odstup v pohledu na prožité události a jevy člověka s sebou nese i jistá úskalí. Vzpomínky se ztrácí, mění a zkreslují. Nemůžeme však tvrdit, že by se tak vytrácela věrohodnost takových pramenů. Jen musíme mít na paměti, že se představy a vzpomínky objevují ve zlomcích, které si skládáme do větších celků, které můžeme neustále poupravovat.

12. Závěr

V předkládané diplomové práci jsem se pokusila podat ucelený obraz o kronikářské činnosti v Dobrušce v 19. století. Při studiu jsem čerpala z materiálů uložených v Městském muzeu Dobruška a ve Státním okresním archivu v Rychnově nad Kněžnou. Záměrem mé práce bylo seznámit se s postoji a pohledy kronikářů a pamětníků na život malého města v bouřlivé době 19. století. Autoři za svého života vytvořili soubory záznamů a zápisů, které svázali či jinak uzavřeli do větších celků, kterým dali název kroniky či paměti. Tato díla jsou důležitým a zajímavým historickým pramenem, který podává informace především z oblasti regionálních dějin. Přináší nové poznatky pro studium etnografie, folkloristiky a dalších individuálních projevů společnosti v určitém časovém období.

Střední vrstvy byly v 19. a 20. století hlavním nositelem nacionalismu a zároveň měla jejich část všestranný vliv skoro na celou společnost. Což bylo ještě později posíleno tím, že zatímco v 19. století tvořily stabilně asi 15 – 20% celé populace, v průběhu 20. století se v důsledku vytvoření nových sociálních funkcí, které vznikaly v industriální společnosti, začal jejich podíl ještě zvyšovat. Proto je důležité zabývat se otázkou, jaké byly střední vrstvy obyvatelstva.

V 19. století se funkce středních vrstev modifikovaly do tří skupin: hospodářská – zajištění potřeb společnosti výrobky (řemeslníci, sedláci), sociální – zajištění a poskytování služeb v námezdním poměru nebo ekonomicky samostatné postavení (učitelé, svobodná povolání, živnostníci, obchodníci) a mocenská funkce – podíl na moci v rámci města, obce, cechu (radní, starostové). S postupem industrializace se rozvíjela doprava, rostla potřeba služeb, komplikovala se správa společnosti a rostl význam profesí, které tyto funkce vykonávaly.

Pro střední vrstvy bylo charakteristické dosáhnout zajištěného postavení s relativním blahobytem, udržet stejné postavení, jakého dosáhl otec, zajistit děti, získat váženost rodiny a zvelebovat rodinný majetek. V období stavovské společnosti převládal ve společnosti vzor patriarchálního chování, vážnost měl ve společnosti zámožný člověk, protože byl zajištěn, mohl si dovolit rodinu a tou si vytvářel sociální zázemí.

Kronikářské záznamy lidové i městské provenience pocházejí z výše jmenovaných středních vrstev a jsou bezpochyby důležitým zdrojem informací pro místní dějiny, včetně záznamů o způsobu života lidí a tradiční lidovou kulturu.

Ve své práci jsem provedla srovnání některých dochovaných historických pramenů z oblasti Dobruška. Je zřejmé, že vlastní hodnocení jednotlivých děl závisí na postavení a vzdělanosti osoby, která jej zpracovala, a ne vždy plně odpovídají historickým faktům. Přesto je důležité tyto materiály studovat, dále obohacovat a to nejen z pohledu historického, ale i současného vývoje.

V diplomové práci jsem věnovala pozornost nejprve městské a farní kronice. Společným znakem pro tuto formu záznamu je předem daná odborná metodická struktura, vycházející ze zákonných opatření, které vyšly v 1. polovině 19. století. Záleželo pouze na osobě kronikáře, zda-li z dané omezenosti nějakým způsobem vykročil. Při studiu lokálních dějin jsou na prvním místě při získávání informací kroniky vedené vzdělaným člověkem pod dohledem vyšší instituce. Při jejich zkoumání získáme „oficiální“ informace o dění ve městě.

Smysl a význam kronikáře je v tom, že ve svých zápisech zachycoval živou současnost svého místa, obce, rodiny, tak, jak ji sám prožíval a cítil. Na rozdíl od dnešních kronikářů, kteří by měli striktně zaznamenávat současnost, se většina sledovaných autorů kronik a pamětí vracela při svém výkladu hlouběji do minulosti, kam až sloužila paměť jeho předků a zabývala se rovněž dějinami svého okolí. Autoři tak díky svým záznamům umožnili nahlédnout do vnitřního života, místa, či životního stylu, který byl pro jeho oblast a dobu charakteristický.

Kroniky obsahují mnoho informací, které měly pro autora v okamžiku jejich zapsání velký význam a v současné době jsou pro dnešního čtenáře nedůležité. V textech se skrývají jevy na první pohled zjevně nenápadné, přesto dnes historicky nesmírně cenné.

Kronikáři i pamětníci byli obklopeni velkým množstvím informací a událostí. Bylo na autorovi, aby je zhodnotil a vybral ty, které jsou pro něj hodny zaznamenání. Z toho důvodu si při čtení kronik a pamětí musíme dávat pozor na určitou „jednostrannost“ pohledu autora na danou situaci, popřípadě výběr tématu.

Téměř v každém kronice či sepsaných pamětech je kronikářský záznam prostoupen množstvím subjektivních autorových postojů a názorů, kterých se pisatel nechtěl vzdát. Převážně v kronikářských záznamech lidové provenience se setkáváme s nezcela objektivním postojem. Právě pro tuto přednost, jeli správně zhodnocena, se kroniky a paměti stávají důležitým svědkem své doby. Kronikářské záznamy jsou stále vyhledávaným historickým pramenem. Pracujeme-li s materiálem z pera lidových autorů, je důležité mít na mysli, že autor neměl v prvotním úmyslu zapisované údaje zpřístupnit mimo okruh své rodiny a nejbližších osob. Jedná se tedy o zápisy především soukromé, relativně neobjektivnější

pro poznání lidu, jeho myšlení a způsobu života. Nejdůležitější je, přistupovat k takovému pramenu jako k jedinečnému dílu. Část předkládaných kronik a pamětí vznikla souběžně s probíhajícími historickými událostmi nebo vznikla kombinací současného a retrospektivního vnímání autora. Jakákoli prodleva mezi odehrávající se událostí a jejím zaznamenáním znamená riziko ztráty dat, přesnosti a tím pádem také ztrátu věrohodnosti či objektivnosti. Vzniknul-li záznam s časovým odstupem, můžeme jeho obsah považovat za mírně zkreslený. Často jsou vzpomínky zachycovány tak, jak si na ně autor vzpomněl, což poznáme podle nedodržené chronologické posloupnosti zápisu. Dalším způsobem zachycení minulosti je případ, kdy autor vybírá z minulosti jen některé události, na které si buď právě vzpomněl a nebo které považoval za hodné zaznamenání. Nejdůležitější složkou vzniku takové lidové kroniky či pamětí tvoří individualita autora společně se specifickým prostředím v určitém časovém období.

Pracujeme-li s lidovými prameny, je důležité znát postavení autora jak po stránce kulturní, sociální, tak společenské. Autoři tvoří své kroniky a paměti v jistém kulturním či společenském prostředí, kterým jsou ovlivňováni do takové míry, že se jisté prvky objevují i v jejich tvorbě. Každý autor zaujímá odlišná stanoviska a názory, které prezentuje podle svých možností a schopností. Lidové kroniky či paměti byly psány z vnitřních potřeb a zájmů kronikáře či pamětníka, tudíž jeho záznamy a hodnocení událostí vycházely zvláště z vlastního autorova postavení ve společnosti.

Cílem práce nebylo hodnotit historii, ale srovnávám v ní různé dobové historické materiály vytvořené osobami různého společenského postavení, zaměřené na oblast podorlického kraje v okolí města Dobrušky, převážně z období 19. století.

Studiem těchto materiálů jsem poznala přístup jejich zpracovatelů na úrovni textu a autentičnosti. Přestože se jedná o stejnou oblast, je patrné, že každá z osob historii zpracovávala ze svého pohledu a přes dokladované nejasnosti a nepřesnosti jsou tyto materiály základem zdroje informací pro studium národní historie.

13. Resume

Objective of this thesis is Dobruška within the 19th century in the town, folk and parish chronicles. Purpose of this study is to describe the history of the town by using the information from chronicles.

My thesis is divided into several basic parts. In the first chapter the term chronicle is being explained. At the beginning I focused on its evolution in general. I divided the chronicles according to the creation origin (from the time period when its writing was not given by any authorities, through the establishment of the first law about memory books in 1835). The folk chronicles were written by ordinary people and the author wasn't liable to any rules or laws.

Next chapters are introducing particular chronicles in which the life in Dobruška within 19th century is being described. The last chapter contains the analyze of all sources I used. By the critical point of view I was investigating the distinctions in particular chronicles such as content of source, creation origin or the person of chronicler.

This study is taking interest in different kinds of chronicles. The authors described the events by their own point of view. By studying all this sources we obtain an overall picture of life in a small town during the 19th century.

14. Seznam pramenů a literatury:

Seznam pramenů:

- Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 1 – 66, sign. XIV/228.
- Městské muzeum Dobruška. HONĚK, Jan. *Dějiny města Dobrušky 1835 – 1879*. sign. XIV/221.
- Městské muzeum Dobruška. JÁNSKÝ, Jan. *Kronika Jana Jánského*. sign. XVII/322.
- Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce*. sign. XIV/224.
- Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Rok 1848. Díl II. Vše se vztahuje na I. díl, tak všechno se dobře zví. 1848 – 1857*. sign. XIV/224.
- Městské muzeum Dobruška. ŘEHÁK, Jan Nepomuk. *Obrázky z traktu opočenského*. Opis pořídil Jaroslav Kohoutek 1962.
- Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Kronika města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 2.
- Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 4.
- Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského 1846 – 1926*. kn. č. 79.
- Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Paměti města Dobrušky 1840 – 1875*. sign. 532/44.
- Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Drobné fondy Dobruška. Cech ševcovský. *Zápisý cechu ševcovského 1724-1872. Petrova kronika*. Inv. č. 7, sign. 1, kart. č. 15.
- Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Drobné fondy Dobruška. Cech ševcovský, Inv. č. 7, sign. 2, karton č. 15, kn. č. 62.
- Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. kn. č. 313, druhá fol. 213.
- Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. kn. č. 314, s. 56.
- Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. kn. č. 315, s. 99.
- Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Dobruška. sign. 961, svazek 5.

Editované prameny:

- HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Odeon, 1981.
- HENCL, Jindřich. *Vzpomínky starého kováře*. Praha, 1932.
- KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Praha: Svoboda, 1975.
- Kroniky doby Karla IV*. Praha: Svoboda, 1987.
- Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Paseka, 2005. ISBN80-7185-767-X.
- MICHL, Karel. *Na vandru*. Praha, 1973.
- MICHL, Karel. *Nevděk*. Dobruška, 1936.
- MICHL, Karel. *Památnosti mého podomování*. Hradec Králové, 1978.
- Pokračovatelé Kosmovi*. Praha: Svoboda, 1975.
- ŠUBERT, František Adolf. *U nás v Dobrušce*. Praha, 1911.
- Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regie*. Praha: Svoboda, 1975.
- Z BŘEZOVÉ, Vavřinec. *Husitská kronika: Píseň o vítězství u Domažlic*. Praha: Svoboda, 1979.

Seznam literatury:

- Alois Beer. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 3, 1988, s. 1 – 3.
- BALCAR, Vladislav. *Kronika čtenářského spolku Mutina*. Dobruška, 1970.
- BALCAR, Vladislav. *Kronika pěveckého sboru Dobroš*. Dobruška, 1974.
- BALCAR, Vladislav. *Kronika dívčí pěvecké jednoty Vlasta*. Dobruška, 1972.
- BALCAR, Vladislav. *Kronika pěveckých sborů Vlasta a Dobroš*. Dobruška, 1978.
- BALCAR, Vladislav. *Zevrubné dějiny dobrušského Sokola*. Dobruška 1976.
- BALCAR, Vladislav. *Kronika divadelního ochotnického spolku F. A. Šubert*. Dobruška, 1974.
- BARTOŇ, Jiří. *O kronikách obcí: Přehled vývoje a náměty pro práci kronikářů*. Praha: Sekurkon, 2007. ISBN 978-80-86604-29-9.
- BENEŠ, František. *Jak vésti pamětní knihu obce*. Praha: Nakladatelství českého zemského ústředí obcí, měst a okresů, 1948.
- CERMAN, Ivo. *Chotkové: příběh úřednické šlechty*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-977-5.

- CVRČEK, Josef. Koho vinil Alois Beer, že Dobruška přišla roku 1858 o okresní soud. In *Kulturní kalendář Dobruška* 5, 1963, s. 3 – 5.
- CVRČEK, Josef. O sedání ouřadu pospolu v kostele a o výsledku radního Mikuláše Doubravy. In *Kulturní kalendář Dobruška* 6, 1966, s. 1 – 4.
- CVRČEK, Josef. Jak přišla Dobruška roku 1858 o soud. In *Kulturní kalendář Dobruška* 4, 1996, s. 7 – 8.
- CVRČEK, Josef. *Penězokaz v Dobrušce*. In: *Kulturní kalendář Dobruška*. 12, 1965, s. 1 – 4.
- ČERNÁ, Alena – ČORNEJ, Petr – KLOSOVÁ, Markéta. *Staré letopisy České*. Praha, 2003. ISBN 80-7007-184-2.
- ČERNÝ, Václav. *Kronikář*. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1940.
- DRAŠNER, Miroslav. 100 let ženského pěveckého sboru Vlasta v Dobrušce. In *Kulturní kalendář Dobruška* 6, 1981, s. 2 – 3.
- FLESAR, Antonín. *Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského*. Hradec Králové 1865.
- HEŘMANSKÝ, František. *Čtení o Karlu IV. A jeho době*. Praha: Svobodné slovo - Melantrich, 1958.
- HLADKÝ, Ladislav. O tzv. Legendě o Aloisu Beerovi. In *Kulturní kalendář Dobruška* 1, 1969, s. 5 – 9.
- HROMÁDKA, Tomáš – MOCKOVČIAKOVÁ, Alena – SCHOLLAROVÁ, Věra. *Kroniky*. Praha: Regis. 2004. ISBN 80-7068-175-6.
- CHOVANČÍKOVÁ, Irena. *Jak psát obecní kroniku*. Hodonín: Masarykovo muzeum, 1994.
- JAKUBEC, Jan. *Sebrané spisy Františka Vladislava Heka*. Praha, 1924.
- JELÍNEK, Eduard - KLEPL, Jan - NUHLÍČEK, Josef a kol. *Příručka pro kronikáře*. Praha: Orbis, 1956.
- JEŽEK, Radovan. Vzpomínáme na Františka Adolfa Šuberta. In *Kulturní kalendář Dobruška* 3, 1979, s. 1 – 4.
- JEŽEK, Radovan. Josef Archleb, starosta Dobrušky (1887 – 1897). In *Městský zpravodaj Dobruška* 10, 1982, s. 4 – 5.
- JEŽEK, Radovan. Kdy a jak slavila Dobruška vznik Československé republiky v roce 1918. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 10, 1988, s. 1 – 2.
- JEŽEK, Radovan. Školství před sto lety. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 9, 1989, s. 1 – 4.
- JEŽEK, Radovan. Vzpomínáme na Františka Adolfa Šuberta. In *Kulturní kalendář Dobruška* 3, 1979, s. 1 – 4.

- JOHANIDES, Josef. *František Vladislav Hek*. Praha, 1976.
- Josef Mnohoslav Roštlapil. In *Dobrušský zpravodaj 1*, 2007, s. 51.
- KUBÁT, František. František Adolf Šubert (1849-1915) první ředitel Národního divadla. In *Kulturní kalendář Dobruška 5*, 1968, s. 1 – 5.
- KUDĚLKA, Milan. *Spor Gelasia Dobnera o Hájkovu kroniku*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1968.
- KUTNAR, František. *František Jan Vavák*. Praha, 1941.
- KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví I. Od počátků národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973.
- KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého dějepisectví II. Od počátků pozitivistického dějepisectví na práh historiografie marxistické*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
- MACH, Jiří. Kronika Václava Křečka. In *Městský zpravodaj Dobruška 2*, 2007, s. 51.
- MACH, Jiří. Národní obrození v Podorlicku. In *Kulturní kalendář města Dobrušky 9*, 1987, s. 1 – 2.
- MACH, Jiří - MATOUŠ, Václav. *Dějiny města Dobrušky v datech*. Městský úřad Dobruška, 1994.
- MACH, Jiří. Kronika Václava Křečka. In *Městský zpravodaj Dobruška 7*, 1993, s. 9 – 10.
- MACH, Jiří. Příběh obrázkových sešitů. In *Dobrušský zpravodaj 6*, 2008, s. 42 – 43.
- MACH, Jiří. Veselé historky z traktu opočenského. In *Městský zpravodaj Dobruška 2*, 1992, s. 1 – 2.
- MATOUŠ, Václav. Alois Beer - historik. In *Kulturní kalendář města Dobrušky 2*, 1983, s. 3 – 6.
- MATOUŠ, Václav. Dobruška a její okolí v zrcadle starých českých kronik. In *Městský zpravodaj Dobruška 4*, 1994, s. 5.
- MATOUŠ, Václav. Dobrušské panflety I.: „Velký pátek“ Františka. VI. Heka. In *Dobrušský zpravodaj 12*, 2000, s. 14 – 16.
- MATOUŠ, Václav. Dobrušské panflety II.: Proti purkmistru Antonínu Schwarzovi. In *Dobrušský zpravodaj 1*, 2001, s. 15 – 17.
- MATOUŠ, Václav. Dobrušské panflety III.: O starostovi Františku Laichterovi. In *Dobrušský zpravodaj 2*, 2001, s. 13 – 15.
- MATOUŠ, Václav. Dobrušský kronikář Václav Křeček. In *Městský zpravodaj Dobruška 1*, 1995, s. 1.

- MATOUŠ, Václav. Jan Honěk. In *Městský zpravodaj Dobruška* 4, 1993, s. 1 – 3.
- MATOUŠ, Václav. Ke 150. výročí bouřlivých událostí roku 1848 v Dobrušce. In *Dobrušský zpravodaj* 7, 1998, s. 10 – 13.
- MATOUŠ, Václav. Listy z kroniky: Ztráta okresních úřadů 1858. In *Městský zpravodaj Dobruška* 10, 1992, s. 6 – 7.
- MATOUŠ, Václav. Neobvyklé úkazy a přírodní pohromy v dějinách města Dobrušky. In *Městský zpravodaj Dobruška* 11, 1996, s. 1 – 5.
- MATOUŠ, Václav. O zkáze města Dobrušky roku 1806. In *Kulturní kalendář Dobruška* 4, 1964, s. 5 – 7.
- MATOUŠ, Václav. P. Jan Karel Rojek. In *Městský zpravodaj Dobruška* 4, 1995, s. 1 – 4.
- MATOUŠ, Václav. *Stavba nové budovy obecné školy pod kostelem sv. Václava v Dobrušce v letech 1884- 1885.* In *Městský zpravodaj Dobruška* 9, 1993, s. 4 – 6.
- MATOUŠ, Václav. Tzv. Petrova kronika cechu ševcovského v Dobrušce z let 1724- 1843. In *Městský zpravodaj Dobruška* 9, 1992, s. 1 – 4.
- MATOUŠ, Václav. Z historie požárů města. In *Sborník z historie města Dobrušky.* Dobruška, 1981, s. 33 – 35.
- MAUR, Eduard. *Kronikářské záznamy lidové provenience jako historický pramen.* In *Historická dílna* I, Plzeň, 2006.
- MICHL, Karel. Boj o Aloise Beera. In *Kulturní kalendář Dobruška* 4, 1980, s. 3 – 4.
- MLYNAŘÍKOVÁ, Barbora. *Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740 – 1830.* Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2001. ISBN 80-85010-35-6.
- MULLER, Vladimír. *Kdo je F. A. Šubert.* Praha, 1949.
- NAHODIL, Otakar - ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství.* Praha: Orbis, 1960.
- PETŘÍK, Josef. Něco o našem průmyslu. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 10, 1986, s. 1 – 5.
- PTÁČEK, Josef. Důvěrná zpráva o Aloisu Beerovi (1833-1897). In *Kulturní kalendář Dobruška* 7, 1984, s. 1 – 6.
- PTÁČEK, Josef. K dějinám dobrušského poštovníctví do roku 1918. In *Městský zpravodaj Dobruška* 3, 1995, s. 2 – 6.
- PTÁČEK, Josef. Osmdesát pět let Sokola v Dobrušce. In *Kulturní kalendář Dobruška* 7, 1971, s. 4 – 5.
- PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři.* Praha: Ústřední muzeologický kabinet Národního muzea, 1985.

- Před padesáti lety... In *Kulturní kalendář Dobruška* 10, 1968, s. 1 – 7.
- ROBEK, Antonín - PUBAL, Václav. *Píšeme kroniku: Příručka pro kronikáře*. Praha: Orbis, 1963.
- ROBEK, Antonín. *Lidové zdroje národního obrození*. Praha: Univerzita Karlova, 1974.
- ROŠTLAPIL, Josef. *Paměti města Dobrušky a panství opočenského*. Praha, 1887.
- SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848- 1948*. Praha: Eurelex Bohemie, 2002. ISBN 80-86432-25-4.
- SEKYRKOVÁ, Milada. *Karel hrabě Chotek, nejvyšší purkrabí Království českého*. Praha: Národní technické muzeum, 2008. ISBN 978-80-7037-179-4.
- ŠKOLNÍKOVÁ, Zdena - ŠTĚPÁN, Antonín. Kapitoly z dějin Dobrušky v 19. století. In *Kulturní kalendář Dobruška* 11, 1973, s. 8 – 12.
- ŠKOLNÍKOVÁ, Zdena – ŠTĚPÁN, Antonín. Kapitoly z dějin Dobrušky v 19. století. František Vladislav Hek - občan Dobrušky. In *Kulturní kalendář Dobruška* 12, 1973, s. 4 – 6.
- ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí I. František Jan Vavák - typ selského autodidakta a regionálního kronikáře*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1967.
- ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí II. Lidoví měšťtí kronikáři. Matěj Minuse a Ferdinand Janák*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1968.
- ŠMÍD, Luděk. *Lidoví kronikáři středního Polabí III. Písmácký kronikář Jiří František Čermák*. Poděbrady: Oblastní muzeum v Poděbradech, 1972.
- ŠOTNAROVÁ, Lidmila - KAŠUBOVÁ, Marie - GOŠOVÁ, Růžena. *Jak vést kroniku obcí a měst: metodika*. Brno: MC nakladatelství, 2006. ISBN 80-239-8795-X.
- ŠTĚPÁN, Antonín. F.L. Věk – F. VI. Hek. In *Kulturní kalendář Dobruška* 10, 1962, s. 2 – 4.
- ŠTĚPÁN, Antonín. K národnímu obrození a revolučnímu roku 1848 v Dobrušce. In *Sborník z historie města Dobrušky*. Dobruška, 1981, s. 40 – 41.
- ŠTĚPÁN, Antonín. Začátky průmyslu v Dobrušce. In *Kulturní kalendář Dobruška* 10, 1966, s. 6 – 7.
- TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha: Academia, 1968.
- URBA, Otto. *Česká společnost, 1848–1918*. Praha, 1982.
- VESELÝ, Antonín. *František Adolf Šubert: dramatik*. Opočno, 1973.
- Z historických dokumentů uložených na věži dobrušské radnice. In *Kulturní kalendář města Dobrušky* 10, 1984, s. 8 – 9.
- ZAHÁLKA, Jiří. Alois Beer. In *Kulturní kalendář Dobruška* 10, 1982, s. 1 – 2.
- ZAHÁLKA, Jiří. *Alois Beer, kronikář a kreslír z Dobrušky*. Smiřice, 1965.

Internetové odkazy:

Zákon ze dne 30. ledna 1920 [online]. [cit. 2008- 10-15]. URL: <<http://www.kronika.sf.cz>>.

Městské muzeum Dobruška. *Osobnosti dobrušské historie*. CD. Dobruška, 2006.

15. Seznam obrazových příloh:

Příloha č. 1 Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Kronika města Dobrušky*. Inv. č. 54, kn. č. 2, s. 15.

Příloha č. 2 Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv města Dobruška. *Pamětnice města Dobrušky*. Inv. č. 54, kniha č. 4, s. 151.

Příloha č. 3 Josef Mnohoslav Roštlapil.

Příloha č. 4 Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského 1846-1926*. kn. č. 79, s. 415.

Příloha č. 5 Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou. Archiv děkanství Dobruška. *Pamětní kniha děkanství dobrušského 1846-1926*. kn. č. 79, s. 727.

Příloha č. 6 Městské muzeum Dobruška. HONĚK, Jan. *Dějiny města Dobrušky 1835-1879*. sign. XIV/221, s. 1.

Příloha č. 7 Městské muzeum Dobruška. KŘEČEK, Václav. *Historie sepsaná a v paměť uvedená od roku 1721 do roku 1848 v městě Dobrušce*. sign. XIV/224.

Příloha č. 8 Plán města Dobrušky vytvořený Václavem Křečkem.

Příloha č. 9 Alois Beer, fotografie.

Příloha č. 10 Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 1, sign. XIV/228, s. 15.

Příloha č. 11 Městské muzeum Dobruška. BEER, Alois. *Obrazová kronika*. Sešit 2, sign. XIV/228, s. 23.

Příloha č. 12 František Adolf Šubert.

Příloha č. 13 Dopis Františka Adolfa Šuberta dobrušskému magistrátu.

Příloha č. 14 Archlebova fotografie Dobrušky po požáru 1866.

Příloha č. 15 Fotografie z hospodářské výstavy roku 1892.

figen Magistrats im Jahre 1793.
Die dritte nimmt ihren Anfang
mit dem Jahre 1794, und reicht
bis an unsere Zeit.

Zum Beschlusse des Formates
findet sich der Verfasser bemühet,
über die in der Stadtgeschichte vorge-
fundener Mängel, welche Art im-
mer, die Rücksicht sowohl der Zeit-
gerassen als auch der Nachkom-
menschaft in Anspruch zu nehmen.

Erste Epoche.

Wofan den Markt Dobruška von Hofmann erbauet. Ursprung
der
Stadt.
wann, wann ihn Grundbau war, in welcher Zeit sie
zum Markt aufbauet und mit Weibern eingez-
auet worden, davon urkundlich nicht eingamit-
selt und bewiesen werden. Hierin unrichti-
gen Ueberlieferung wird ihn zusammengefasst
obrigkeit, der Herr Melina von Dobrusch-
ka, als ihn Grundbau eingezauet. — Ueber
genau nicht oben den im folgenden Dobrusška
aufbewahrt Original. Urkunde vom Jahre 1390,

Příloha č. 2

čína a městem prošlo 800 mužů.

Dne 1. září ubytováno v Dobrušce 400 polanů, kteří se zůstali na noc. Dne 3. září sjeli se v Dobrušce všichni polané, kteří byli ubytováni na Opocně, v Přepýšicích a v Bohuslavicích a společně odjeli k Prosimovu.

Lotva odtud odjeli, přibylí sem z Dychonova 6 pražských husarů, kteří měli s sebou vyláčky a na holeních hlavu umáčeli.

Děti zahoněny se nesoucí příchody vojáka pruského.

V neděli dne 7. října o 6. hod. večerní vypukl požár v domě č. 9 v Kostelní ulici; velká sucho delší dobu panující podporovalo šíření rozrušeného píru. Za hodinu stálo celé náměstí v jedné výšce. Ohně se šířil a teprve po 10 hodině nocí byl smračen. Šlo o celé náměstí se synagogou, půl Opocenské a část Kostelní ulice po škole, celkem 72 domy, mimo několik stodol. Z jeden život přišel na smaz; jakýsi Létus obchodník ze Třebče, který zde bydlel, uhřel.

Bez bytu bylo 210 rodin, většina přišla z veskary svůj majetek. Celková škoda činila přes 200.000 zl. Již druhého dne docházely dary pro nešťastníky a to v naturalích i na penězích. Na penězích se sešlo celkem 26.000 zl, jež rozdělony dle utváření shátrý.

V zimě svářelo se stavivo a z jara začalo se horlivě stavěti, takže do zimy byla většina domů zase postavena; avšak pivovar nebylo dovoleno více na náměstí stavěti, proto tím upraven starý, poráží pak v. 1867, vystavěn nový, dihladný pivovar v ulici Škovské.

Co požáru nakoupila obec k rozšíření Malého náměstí na něm stojící domky dřevěné č. 46. a 47. za 1.100 zl. a současně odkoupila od právnických spáleniště pivovaru za 2.500 zl.

Koupi domků.

Cholera v Dobrušce.

Co ochodu Rusů z Dobrušky vypukla zde cholera, které podlehl 20 osob z Dobrušky, 3 v Domášině, 3 v Lutičích a 2 v Nělcanech.

Příloha č. 3

Příloha č. 4

415

sv. Florian na první straně 3
 Po Dte x Li Wa Le of Ce nebesného
 a Welsete g Meno jeho
 Leta od karta Bellmanna v Praze dne 22 Vnoza 1820 v Praze
 na druhé straně

za nesstastnem padu slně, kteráž
 roku 1806 dne 9 května oslecko
 téměř město u popel obrátil, přelil
 gest tento zvon kecti a dvala Boží
 nakladem společných měšťan dobroučných
 Adstante Patrono Celsissimo
 Principis Rudolphi de Colloredo Mansfeld
 Baphtisala Pragae die 28 Aprilis 1820. Hlas Hlas
 4 zvon (viz str. 226) Poledník 4 Poledník.

Ave Maria gratia plena e ce ancilla domini fiat mihi secundum
 verbum tuum 1728

Dzetyl tento zvon suovic kecti a ce wale smaleho Waczlawa
 nakladem pana Gyzyaa Ptochazki a Terzie manzelki jeho duchodního
 panstwi Oppozenskeho a dztydele dila dwora Brestwinského
 za panowani mechnosti dieclizne panstwi Oppozenskeho Excell.
 tival, pana pana Jarolima hrabiete Colloredo w ten czas gubernatora
 Mediasanského; je ale w Czechach na panstwi somdo generalplno mocznika
 jeho milosti pana pana Jana Norberta Liebstegnského hrabiete Kollowrata
 jakoxo pana zetiie nadgmenowaneho jeho Excell pana pana hrabiete Colloredo
 za sprawce gykowni toho casu wcelebného pana Jana Junka diekana
 a spolu Vicariusa biskupswi Hradeczke

Na druhé straně: obraz sv. Václava 5

6 zvon - Poxváník
 Leta 1641 tento zvon šil gest odemno Martina
 Exmera zvonarze miesstienina w Hradcy nad Labem
 na šilil jed ze zvonu r. 1637 rozrazeného pátého. Hlas Hlas

6 zvon
 Obraz sv. panny Barbory
 Mortuos plango
 Jura a Carolo Bellman Praze
 MDCCCXX.

- Paměť o zvonech r. 1806 rozlitych
1. Roku 1473 šlilij zvon, maje 10 centů a 83 1/2 wáhy, u
 přezvanení nešpotu dne 4 června 1589 - šilij o neděli-
 se rozrazil, nařez 1590 v Hradci přelil byl; a wina malo
 něca powidel, po ussu rozprthaje kdž se jim zvonilo, wd
 zil 48 centů a 85 1/2; i znovu byl od lčiše Rodolfa, zvon
 te v Hradci Kealové přelil, nařez w říjnu 1598 do Dobruš-
 ky přewexěn a zawěšen byl, maje wáhy 42 centů 38 1/2; i
 vydano za něj 141 7/8 14 gr. českyh; na wěh byl uyláčen
 na den sv. Martina.
 2. Zvon to, na kteráž 1351 pan Vilém Šticha z Lipy da
 roval dvě tarasnice ve 3 centnře. R. 1552 Wáclaw
 Faracz konwarz w Hradcy šilil zvon, 19 centnřů
 a 70 1/2 šilij. Šilil 17 srpna 1552 zawěšen.
3. Práhy přelilid zvonu byly šlástni do Dobrušky přiw
 zeny a dne 19 září 1820 (šilij wěditi) na zvonici oyláhuuly
 kdž se jimi po nejpra porwoni lo ku ladosti wěch přelomajid
 nakladem, neluštich se po dráhi, ku zálosti jimi se rozwom.

Jani z Dobrušky jinak z Opocna

Mutina z Dobrušky
1317. 1320. 1359. 1361. + 1361.

Jerema z Dobrušky
1361 + 1373
z Alčičky z Jmříci

Štěpán z Opocna
z Dobrušky
z Kačina z Buggova
1374. + 1/6 1397.

Jan z Dobrušky
1376. 1417.

Jaroslav z Dobrušky
1397 1410

Zofka z Opocna
+ 1438
z Jan z Hradec se
živil na Vltavě

Jan mladší z Opocna
jinak z Alčičky, Jan Alčický,
Jan Opocný. 1410 + 1430-ml. 1431.

Janek Krušina
+ 1434.

1398. 1398. Přeta starší
z Castolovic na
Opocně - / snad za
stavbu? /

1400. 1406 Jan Krušina
z Lichtmburka pan
na Opocně
na Kumburce
njho. puchaboi. Prastýj a
njho. kořmíle letný
+ 1407.
z Litka

Hynek Krušina Alexand Jan Krušina

1407. 1413
z Opocna
+ 1434.

1409
zakládá společně dvojce klášter
kaplanství na Opocně.

z Anna z Hra
Lichtmburka
mlá z Hrad
A byla mládk po dědovi
z Castolovic /

Vilem Krušina z
Lichtmburka a na
Kumburce

Dr. Heimann, lid. Průčca ludi ve svém
článku: "Bálcínici čili Křetelci -
viz Paměty archeologické, Díl IV, str. 150-153 -
čoby Jan mladší měl syna řečeného
Janek Krušina. Připomínají smel
Jana Opocenského v Hrabství 1430-let
na str. 111-112 153 text:

"Dědicem jeho statků statce syn jeho Jan -
čili Krušina Krušina."

Jan Janek Krušina.

Jan Janek syn řečený Janek Krušina, byl nej-
horli věřím přivřecem lidu, kterým otec dýchal.
Láta se pan Alčický na Krušiněm zavěsiti, jir
pan Janek zpočin byl záměm Prorokem a z Světový.
Kněz Prorok, přimul v po smi, nedělním obléhání
hrad Sternberka na Moravě se vzdání, vrátil se tenkrát
okolo řa Nobe v r. 1430 do Čech zpátky,
i dobral se do kraje Krušiného, kde okolo Hradě vrbí.
nem škodivší. Přemýšlel pan Janek a pospíšil s
lidem svým ze Prorokem, jema puz na pomoc. A lauz
Světkové mnoho nedel utvářili v Hradě, ale více
se z mlá na mlá a rájny vědby umalé i mlá.
Bylo jich pan jeden dít, jested, okolo 12000 poutích
se sedmi kopami vozů.

Okolo so. Bartoloměje obdržel se vojáči lalo,
mají v čele kněze Proroka, Saxa a z Kroměšína
a pana Janka Opocenského, do Saxa, kde
trůnupovi Prorokem obléh, mělo i hrad
Blinohov, dobýjajících puškami, až ho konečně na
umlouvil oděti. Při tom v nejví učilnou škodu
učinili.

Judalšíh jítáde mlával pan Janek učilnostor,
ač zjmena si jirvínie nepřipomíná (Chron. Hrad. 166)
U Lipan (1434) sílax počítal, z včau hrad toho
roku zastihla ho smel v Brumově, kde ho nponybl.
ně sledáči ze mlá, připravili o život. Lepšice
oznamuje králec: ("B. Zava letos", před s. Matě-
nem, pan Janek Krušina zabit v Brumově.
Str. letop. str. 91)

Dědicem jeho byl starý pan Hynek Kruš-
na z Lichtmburka na Kumburce. n
Paměty, Díl IV, str. 150-153.

Příloha č. 6

+++

Vejmenu Požim!

Zajímavosti města ruského Dobrušky;

Oba krajy ruského území, jež náleží, byly svou jazykovou
 a národností ruské a národností ruské. Vzhledem k
 zvrhování ruské, a zvláště k tomu, že v Rusku, zvláště
 v době jeho rozvoje, vynikl kraj, jehož jazyk a zvláště jeho
 ruská slovesnost, a který v ruské a zvláště v ruské slovesnosti
 vynikl, a na to je zvláště třeba zdůraznit, ať již jazyk a jeho
 slovesnost, a zvláště v ruské a zvláště v ruské slovesnosti
 vynikl. Vzhledem k tomu, že v Rusku, zvláště v ruské slovesnosti,
 vynikl, a na to je zvláště třeba zdůraznit, ať již jazyk a jeho
 slovesnost, a zvláště v ruské a zvláště v ruské slovesnosti
 vynikl.

Podobně jako bylo v Dobrušce ruské slovesnosti,
 v Dobrušce ruské slovesnosti, a zvláště v ruské slovesnosti,
 vynikl.

Podobně jako bylo v Dobrušce ruské slovesnosti,
 v Dobrušce ruské slovesnosti, a zvláště v ruské slovesnosti,
 vynikl.

Podobně jako bylo v Dobrušce ruské slovesnosti,
 v Dobrušce ruské slovesnosti, a zvláště v ruské slovesnosti,
 vynikl.

Podobně jako bylo v Dobrušce ruské slovesnosti,
 v Dobrušce ruské slovesnosti, a zvláště v ruské slovesnosti,
 vynikl.

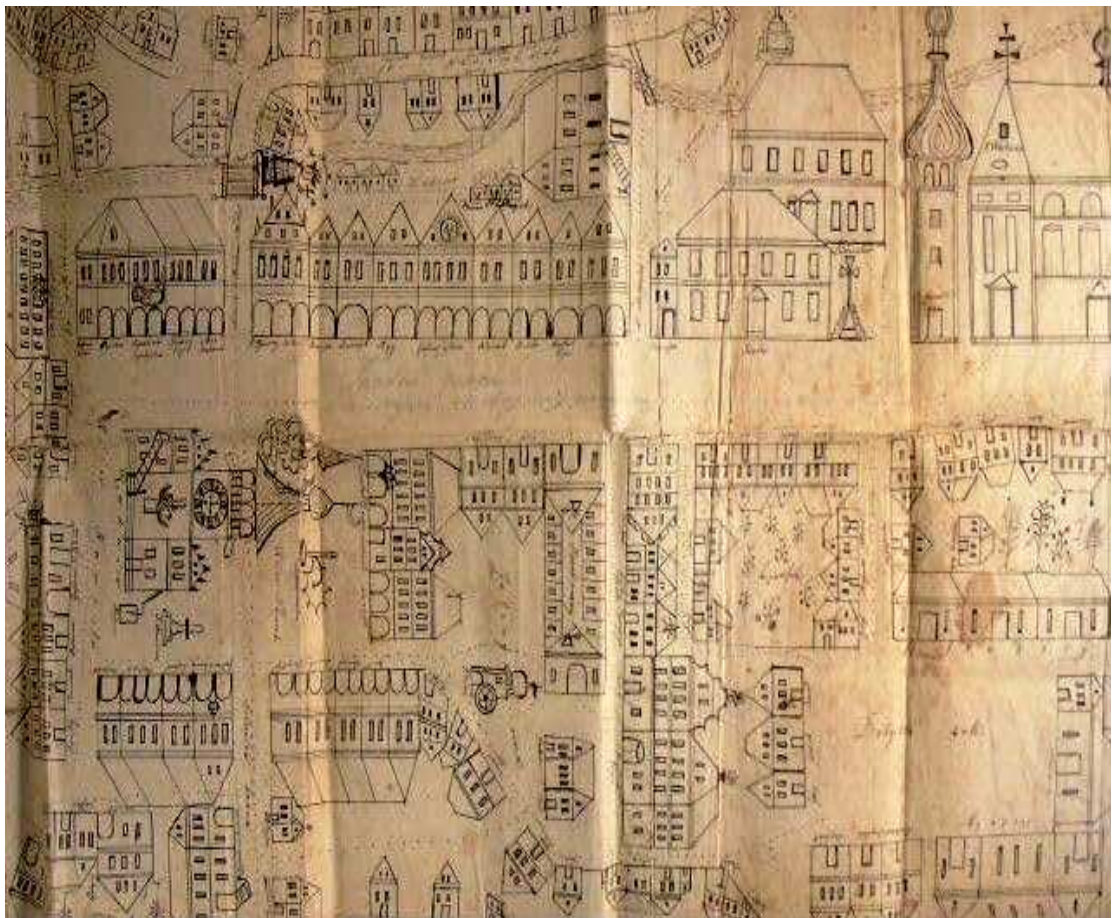
Příloha č. 7

Inu rok 1842. Ebaclaw
 Siniok skh'nyl malo obj.
 G, go ynduom dorij zj'la
 4. Mandobn a 5. puzni, sija
 lo na doroc, a na 2. puzn.
 Ppuzni s'm unil go ynduom
 dorij 4. Mandobn
 a 4. puznj a sigala, na
 1. doroc, a na 3. puzn.
 ynduom go 2. dorij s'
 s'm skh'nyl, go ynduom
 dorij 3. Mandobn, a go ynduom
 dorij 2. Mandobn
 a dopul s'm s' 13. dorij
 Inu rok s'm go dal na
 zafwadn v wocn s'm s'm

Frankyrioy, za di mi
 bin vmluwa nui 83.
 a s'm lo o wocn go tom s'ga
 s'boro polowjcku tak mi z
 tom dal ynduom 70. s' woc.
 s'ij noit zlatny s'm s'atij.

amifal s'm watny s'
 za s'm d'r wysigany zj'la
 s'm s'ij nui robn go ynduom
 bylo s'm m'oso tak s'm s'
 s'hwat za wocn, go tom
 w'itro s'ij, w'p'ak go ynduom
 s'm n'at'lo polowjcku s'klyp
 a s'm s'ij n'ky tak s'm s'
 polowjcku go wocn, tak
 bylo 17. puzni, a dopul s'
 s' 6. w'itro s'ij, a n'at'lo
 s'eluwic s' s'ij

Příloha č. 8

Příloha č. 9

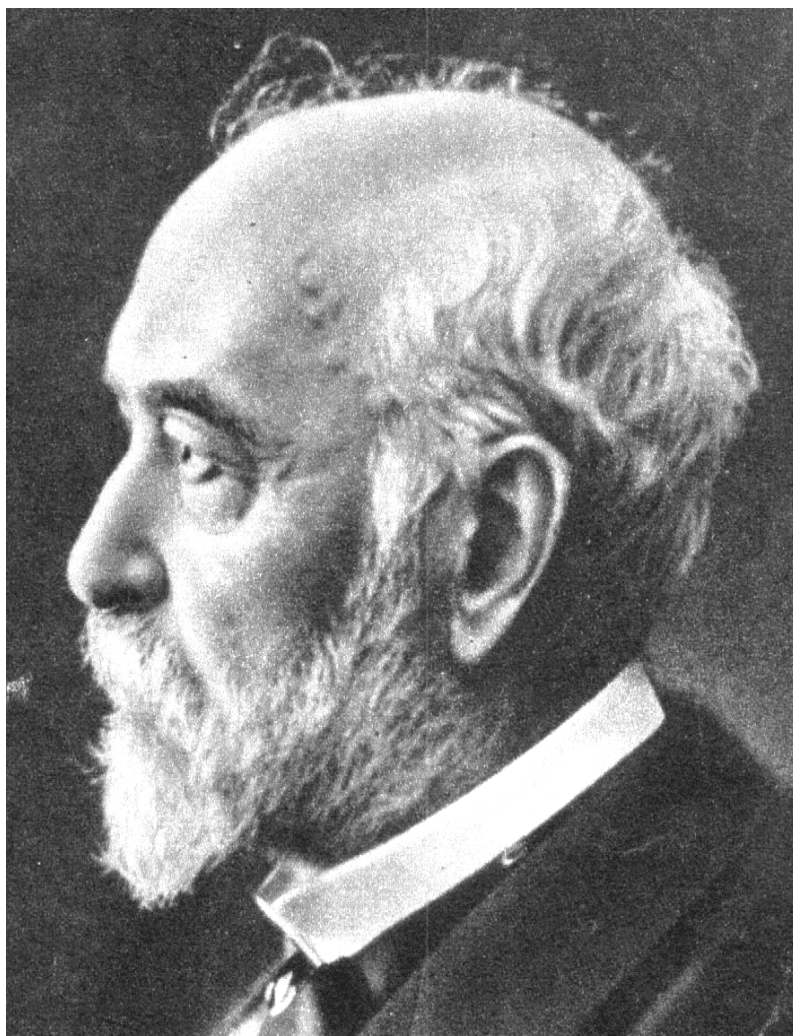
Příloha č. 10

Příloha č. 11

Příloha č. 12

Příloha č. 13

Slavná
rada města Dobrušky!
Velečestní pánové a milí krajané!

Vědomost. Měm děním, že jsem se rozhodl založit nadaci toho
účelu a záměru, jak v připojené listině výše uvedeno jest. Jednot za
sebrání nadace podal jsem již v minulém listině, Království
Českého a se nedávno Vám poslal kromě toho, na kterou uložena jest
výše uvedená výše uvedená jednota. Vítejte později se založením fundace
opojná buď sám zapravím, nebo na zapravění jich a Měm, vztah
poslu, když věřte nadále a tímto s Vámi první jednaly.

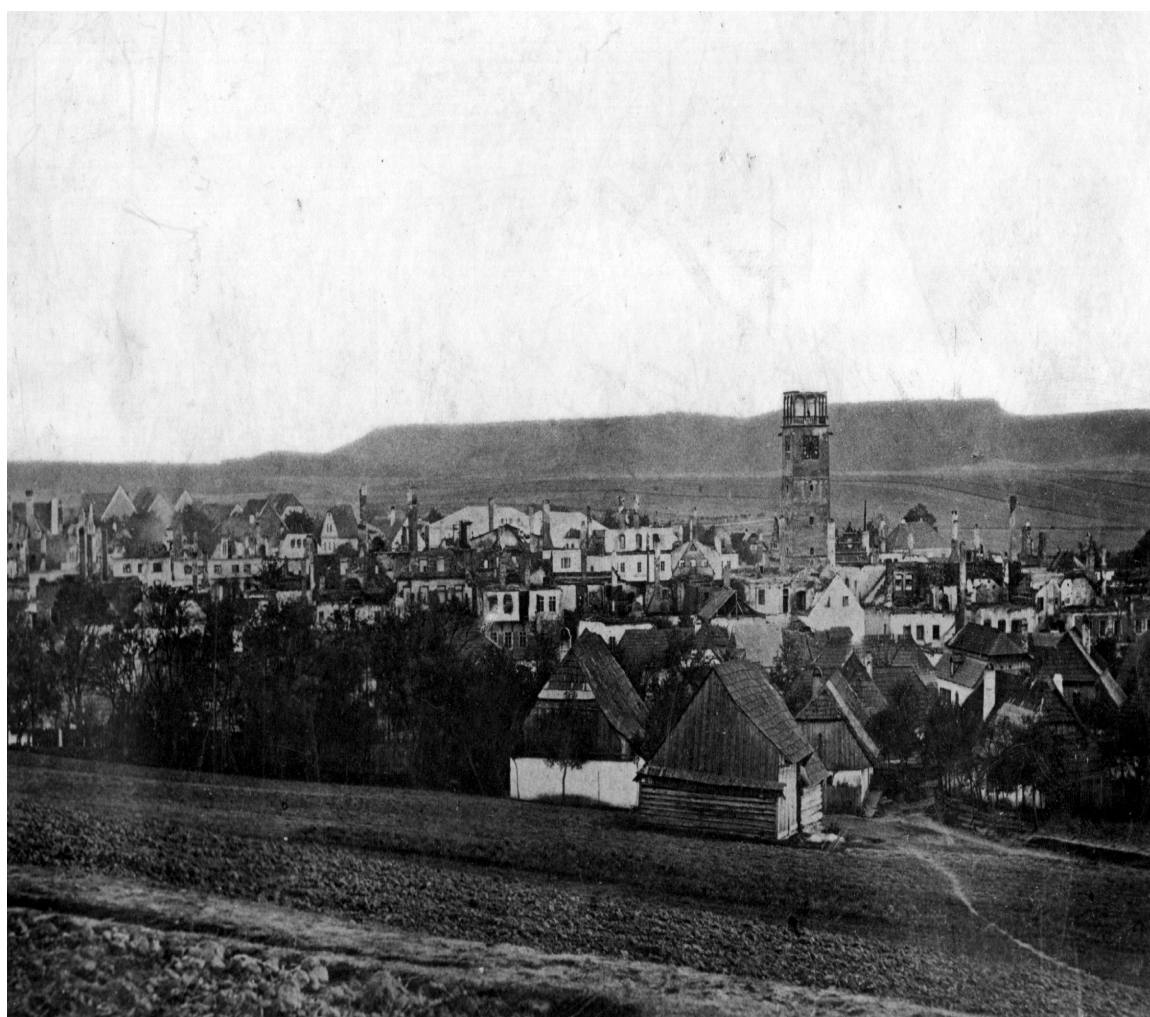
Prosím Vás, milí páni krajané a přátelé, abyste mohli by dot
přijali nad nadaci s Měm a Měm nadšpored budovce porjity
stovkou rublu dojeti a vyše a její vyřídil se přátelovali může
dopustiti, aby kdy a s tím zvláště byti měla. Nebot se pro
vyříditi této věci, pro vše věta ulže věnovati —

Štím slavná rada města učení se porovnáje, Měm, velečestní pánové
i celí město pozdravují a zvláště vám

a přátelski věti
Váš
oddaný krajan
Fr. Št. Šeloch

V Dobrušce dne 2. čer. 1899.

Příloha č. 14

Příloha č. 15

